

PROJEKT INDRE LÆNKE

- en undersøgelse af social fastlåsthed blandt marginaliserede unge

Et forskningsprojekt foretaget af Gaderummet-Regnbuen, finansieret af Sygekassernes Helsefond.

En særlig tak til projektkoordinator Fatima Lindegaard Petersen (cand.psych.), Sten Jørgensen (bach.psych.), Anne Svoldgård Jønsson (bach.psych.), Maya Thisted (cand.mag.), Anne-Marie Janus Jensen (stud.psych.), Pia Strøh (cand.psych.) og Marie Lottrup Poulsen (bach.psych.) der har udarbejdet det skrevne materiale. Samt Henrik Risdorff (cand.psych.), Tina Rathje (bach.psych.), Kalle Birck-Madsen (cand.psych.), Ditte Krogh (bach.psych.), Thorbjørn Boldsen (pæd.), Brian Hansen (bach.psych.) og Alina Djakowska (cand.phil.) der har været med i projektprocessen.

Gaderummet 15. september 2006

FORORD

Tilbage i 2002 bevilligede Sygekassernes Helsefond 210.000 kr. til gennemførelsen af et projekt om den sociale fastlåsthed, der begrænser og hæmmer den enkelte unge i Gaderummet. Projektet blev i første omgang tænkt som et mindre projekt, der skulle belyse social fastlåsthed. Men som arbejdsprocessen skred frem voksede omfanget og ambitionsniveauet for, hvad projektet skulle bidrage med. Der er derfor blevet lagt mange kræfter og ressourcer i gennemførelsen af projektet. En del af bevillingen fra sygekassernes Helsefond har kunnet dække noget af lønningerne til transskriptionsarbejdet. Derudover er projektet, fra Gaderummets side, blevet prioriteret højt. Projektdeltagerne har grundet denne prioritering og deres store engagement lagt mange arbejdstimer i projektet indenfor arbejdstiden såvel som på frivillig basis.

Projektet har først og fremmest været vidensgenerende på området "social fastlåsthed". Det er projektets formål at belyse fænomenet "social fastlåsthed" blandt marginaliserede unge og herved bidrage til videreudvikling af metoder og strukturer i arbejdet med marginaliserede unge. Afrapporteringen her er et afsæt til det videre arbejde indenfor arbejdet med marginaliserede unge. Den belyser fænomenet "social fastlåsthed" ud fra de unges eget perspektiv, samtidig med den giver en alternativ og brugbar måde at forstå og arbejde med marginaliserede unge på.

Sideløbende hermed har projektet til hensigt, at være en brugbar interventionsform for projektets deltagere. De enkelte medforskere har hver især haft muligheden for at deltage i en refleksionsproces over tid. Samtidig er projektet og de mange projektmøder, hvor analysen af interviewene blev gennemført, blevet et fagligt forum for Gaderummet medarbejdere. På projektmøderne, som har været præget af stort engagement og interesse, er projektet blevet sammenholdt med Gaderummets praksis, og har derved været et fælles forum for en perspektivering af de problemer vi møder i Gaderummets hverdag. Dette har medført at projektet i en kontinuerlig proces er blevet en del af Gaderummets viden og integreret i den daglige praksis.

Fatima Lindegaard Petersen

ABSTRACT

The focus of this analysis is the users of the shelter for young socially excluded people. Their life's are characterized by psychological problems, poverty, homelessness, and marginalization and for some an addiction of alcohol and hash.

With economic support from the foundation Sygekassernes Helsefond, the employees and users of Gaderummet conducted a scientific project with focus on social immobility. The project includes several interviews with users of Gaderummet, where some users were re-interviewed after a short excursion to the island Bornholm.

Our main focus of the analysis is the young user's position as locked in a certain social position. We strive to understand their point of view, and to grasp their social reasons for acting out the way they do. Our point of departure was, in co-operation with our informants to put into words the special work form taking place in Gaderummet. The frame of the view is therefore the shelter Gaderummet and the way the young people uses the place.

To do so we have combined a theoretical frame, mainly based on critical psychology with an empirical analysis to make it possible to show how the institutional conditions influence the possibilities for the group in focus. The topics in the report were unfolding during the interviews and reflect our daily practice in Gaderummet.

With this project we wanted to generate knowledge of social work, from our special viewpoint in corporation with our users. The interviewed users of Gaderummet accentuate that they have participation in the decision making in Gaderummet. They empathize that they are taken serious in there own way of grasping there problems. It is possible to be a part of Gaderummet even though you have an abuse of alcohol or hash, because Gaderummet believes that an addiction is only a symptom not the problem itself. The young users emphasizes that Gaderummet is a place were they can be honest about themselves. They don't have to present their problems in a certain way or to act in a certain way.

Through the report we strive to unfold the complexity of the work done in Gaderummet and to unfold our practice so the reasoning becomes clear to the reader.

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	2
ABSTRACT.....	3
INDHOLDSFORTEGNELSE	4
1. GADERUMMET.....	6
Stedet og dets unge	6
De fysiske rammer for Gaderummet	9
'Plads til alle' som forudsætning	10
Stedet defineres af de unge	12
Indtrædelse i en livssammenhæng	13
2. PROCESBESKRIVELSE.....	15
3. FORMÅL.....	21
4. METODE.....	21
Projektgruppen.....	21
Medforskerperspektivet	21
Grounded theory	24
5. ANALYSE.....	27
6. BRUG OG MISBRUG I GADERUMMET	29
Rusmiddel politikken.....	29
Håndhævelsen af reglerne.....	31
Brug og misbrug som en del af hverdagen i Gaderummet	33
Den samfundsmæssige stigmatisering af hash brugere	35
Misbrug ud fra et subjektivt videnskabeligt perspektiv	38
Den teoretiske indgangsvinkel til begribelsen af misbrug.....	38
Misbrug som en subjektivt begrundet forholdemåde	39
Den umiddelbare livssituation	41
Den personlige handleevne	43
Den livshistoriske udvikling af evner, færdigheder og forholdemåder	44
Den sociale integration og det sociale netværk	46
Misbrug som tillært løsningsstrategi på problemer	49
Misbrug som en samfundsmæssigt formidlet handlemulighed	50
Udvidende vs. restriktive måder at forholde sig til fastlåst livssituation.....	53
Det subjektive befindende og misbrugets funktionalitet	55
Problemet med denne forholdemåde.	58
Muligheder og begrænsninger i forhold til overvindelse af misbrug.	61
De overordnede linier i behandlingsfilosofien.....	61
Principperne i det praktiske arbejde.....	63
Utraditionelle og alternative indgangsvinkler og metoder	65
Åbenhed om problemerne.....	68
Begrænsningerne i Gaderummet	70
Misbrugets sociale funktionalitet.....	71
Gaderummet som en stress-faktor i sig selv	73
7. DEN SOCIALE MOBILITET/BEVÆGELSE.....	76
Fra bruger til deltager	79
8. AT HJÆLPE ANDRE	83
Når andres hjælp ikke rækker	84
At hjælpe hinanden som en del af en social læreproces	85
At blive hjulpet eller at hjælpe.....	85

Bruger til bruger – rådgivning på sofaniveau	87
Social mobilitet i Gaderummet	88
9. DET GODE LIV	89
Det farlige håb	90
Det kaotiske oprør.....	92
At opnå noget der kan mistes.....	94
Forestillingen om de optimale betingelser.....	96
Opsamlende	98
10. PERSPEKTIVERING	100
11. LITTERATURLISTE	106
BILAG I.A	108
Spørgeguide	108
BILAG I.B	110
Spørgeguide – med konfliktspørgsmål	110
BILAG II.....	112
2-1 (mand).....	112
BILAG II.....	135
3-1 (mand).....	135
BILAG II.....	150
4-1(mand).....	150
BILAG II.....	163
5-1(mand).....	163
BILAG II.....	180
6-1 (kvinde).....	180
BILAG II.....	208
7-1(mand).....	208
BILAG II.....	225
8-1 (kvinde).....	225
Temaer til åben diskussion på Bornholm	244
BILAG IV	246
Temadiskussion på Bornholm 2. november 2004	246
BILAG V.	253
Spørgeguide til geninterview	253
BILAG VI	256
2-2 (mand).....	256
BILAG VI	283
3-2 (mand).....	283
BILAG VI	311
7-2 (mand).....	311
BILAG VI	322
8-2 (kvinde).....	322

1. GADERUMMET

I det følgende vil Gaderummet og de unge der bruger og definerer stedet, og som har været kilden til dette forskningsprojekt, blive beskrevet. Ligeledes vil nogle af de teoretiske perspektiver der ligger til grund for arbejdet med og sammen med de unge i Gaderummet kort blive præsenteret. Gaderummets praksis bygger på den kritiske psykologi¹. Denne teori tjener som perspektiv og som kritisk vinkel i Gaderummets virke og problemforståelse, og vil derfor blive inddraget drypvis, hvor det findes relevant i fremstillingen af Gaderummet. Hovedvægten af den teoretiske fremstilling vil dog ligge først i analysedelen. Det skal her nævnes, at afrapporteringen ikke er ment som en teoretisk fremstilling af social fastlsthed, da det er Gaderummets praksis, og ikke teorien bag, der er i fokus. Den kritiske psykologi vil derfor ikke blive gennemgået som teori, men blive inddraget løbende, hvor den synes relevant for forståelsen.

Stedet og dets unge

Gaderummet er et døgnåbent socialpsykologisk fristed for gadeunge og andre udstødte eller marginaliserede unge, men også for 'almindelige' unge, der er i knibe eller nød, og som enten ikke har råd til at søge psykologhjælp eller har dårlige erfaringer med det etablerede system. Centralt i Gaderummet er, at stedet skal være et åbent sted for alle, nem som besværlig, høj som lav, rig som fattig. Men specielt skal der være plads til de unge, der ikke er plads til andre steder, og som er udelukkede fra de sammenhænge, hvor de føler sig trygge og hjemme.

Der lægges endvidere vægt på, at skaffe rum og ressourcer til de unge, der er i klemme i det sociale system, som er fejlbehandlede af psykolog eller psykiater eller som har fravalgt psykiatrien, fordi personen ikke mente, at det problem, denne stod med, kunne løses med tvangsbehandling og psykofarmaka.

Til Gaderummet er tilknyttet en psykologisk rådgivning Regnbuen, hvor unge kan få gratis psykologhjælp. Gaderummet har eksisteret siden 1996, og udspringer af Regnbuens praksis med psykologisk rådgivning for nødstedte unge siden 1985.

---

¹ Den Kritiske Psykologi udspringer af samfundsorienteret psykologisk praksis på "Freie Universität" i Berlin i slutningen af 60-erne. Den Kritiske Psykologi skiller sig ud fra alle andre tendenser og traditioner inden for psykologien, idet den sigter mod en koncipering og løsning af grundlagsproblemer i psykologien som historisk videnskab, problemer der stiller sig som opgaver ved enhver praktisk psykologisk bestræbelse. Klaus Holzkamp (*1927-†1995) opfattes i almindelighed som den Kritiske Psykologis hovedaktør.

Indenfor de sidste 10 år er antallet af unge, der ikke får en uddannelse eller andre sociale kompetencer, og dermed kommer tæt på marginalisering og udstødelse, steget fra hver 5. ung i en generation til hver 4. ung. Det er unge blandt denne fjerdedel der hovedsageligt kommer til Gaderummet. Ud fra de problematikker de kommer med, ser vi en tæt forbindelse mellem det stigende antal marginaliserede unge og den restriktive socialpolitik, som er blevet ført i denne periode. Specielt indførelsen af kontanthjælpsloftet, begrænsningen på revalideringen, starthjælp til flygtninge og tvangsaktivering har presset flere unge ud i nød, ligesom vejen tilbage på arbejdsmarkedet er blevet sværere som de ufaglærte jobs forsvinder.

Gaderumsbrugerne er en broget skare. Ofte er det unge, der hutler sig igennem tilværelsen. Nogle på kontanthjælp, andre uden nogen indtægt overhovedet, og med ingen eller dårlige boligforhold. Mange har en barsk livshistorie bag sig, og en negativ indstilling til sociale instanser og psykiatrien som følge af at være blevet sendt fra det ene tiltag til det andet, med meget lidt hensynstagen til personens egne forståelser af nutiden og ønsker for fremtiden. Nogle har allerede 10-15 sagsbehandlere, beskæftigelsesvejledere, psykiatere mv. inde over sig, hvor systemets behandling typisk sejler, ligesom den unges liv er kaotisk. Andre afskyr alt kontakt til systemet. Mange har en plettet straffeattest, nogle er helt opgivet af de sociale myndigheder, og en del er stofmisbrugere og har måske et begyndende alkoholmisbrug. Dog skal det understreges, at hårde stoffer og junk ikke er accepteret i Gaderummet. Hvis man kommer som misbruger til Gaderummet skal man være villig til et liv uden stoffer, hvilket vil sige, at Gaderummet kan tilbyde sig selv som udtrappingssted, ikke som opbevaringssted.

Endelig er der altid nogle stykker, 2 til 4 unge, der har det så skidt, at de kan beskrives som psykotiske. Det er unge mennesker, der er gået i opløsning, eller som fra en position efter opløsning forsøger at finde fodfæstet igen.

Ofte finder brugerne frem til Gaderummet gennem mund til mund metoden. Men Gaderummet oplever også visitering fra forskellige instanser, der står med et ungt menneske, som de indenfor det etablerede system ikke har mulighed for at hjælpe. Det kan være forskellige faggrupper så som sygeplejersker, sagsbehandlere, pædagoger osv., der enten kender til stedet i forvejen, de har hørt eller læst om Gaderummet på nettet.

Gaderummet bruges massivt døgnet rundt. Aldersmæssigt er hovedparten af de unge mellem 18 og 30 år. I snit er omkring 25-30 unge henvist til permanent overnatning på madrasser i rum indrettede til sovesale, mens mere end 75 går igennem stedet pr. dag, og flere hundrede i løbet af ugen. De unge som

ikke opholder sig i Gaderummet fast, har ofte et sted at bo, men slås hårdt for at holde hovedet oven vande og få et perspektiv på livet. Ofte er det også gamle brugere og boere, som kommer forbi, fordi de har et fortsat tilhørsforhold til Gaderummet. De kommer for at bakke op om stedet, se gamle og nye venner eller bruge stedets aktiviteter, så som at læse avisen, male eller få hjælp til forskellige praktiske ting.

Derudover er der ca. 60 andre unge, der er i psykologiske forløb i rådgivningen, som kan strække sig fra måneder til flere år. Nogle gange er der overlap mellem de unge i rådgivningen og i Gaderummet, men langt fra altid. Ofte er der ved de 'tunge' sager et nødvendigt og uundværligt samarbejde mellem Gaderummet og rådgivningen.

Når de unge kommer til Gaderummet første gang, kommer de ofte fra ingenting, og starter med at sove på sofaerne, før de evt. får en fast seng i sovesalene. Efter et stykke tid på stedet får personalet i samarbejde med personen skabt kontakt til de forskellige systemer omkring dem. Målet er ikke bare at få dem ind i systemerne, men at lære dem, at forholde sig til systemerne, for ellers kommer de hurtigt tilbage igen.

Aktuelt er der ansat 2 fastansatte psykologer, pt. 1 psykolog i løntilskudsjob, 1 socialpsykologisk filosof, 1 cand.mag. i psykologi og socialvidenskab, og 6 studentermedhjælpere med 10-15 timer om ugen (5 psykologistuderende, 1 sociologistuderende), én i skånejob og et varierende antal frivillige, som ofte vil være tilknyttet de forskellige projekter eller værksteder i Gaderummet, som fx malerværkstedet. Her skal særligt fremhæves den frivillige med kompetence og hænder indenfor computere, som, under hele projektføreløbet, ikke bare har sikret, men også udviklet det digitale niveau i såvel Gaderummets daglige arbejde som konkret i forhold til projektet. Denne gruppe tager sig, sammen med de unge, også af alt praktisk, regnskabsmæssig og vedligeholdelsesmæssigt omkring hele huset. Antallet af medarbejdere er dog langt fra nok, til at svare det stigende antal unge som henvender sig til Gaderummet og som har brug for hjælp og ressourcer, for at komme op på benene igen. Specielt synes "oversættelsesarbejde" mellem sagsbehandlere mv. og de unge, at sluge utroligt mange ressourcer fra de ansattes egentlige arbejde sammen med de unge i Gaderummet.

De fysiske rammer for Gaderummet

Den 25. april 2005 flyttede Gaderummet fra 300 m² på øverste etage i en ejendom i baggården Nørrebrogade 56, til en gammel købmandsgård på Rådmandsgade 60 på 1000 m² samt en 600 m² kælder, et slot i forhold til tidligere.

Flytningen af Gaderummet har i første omgang betydet helt andre rammer og muligheder for huset. Vi har i de nye lokaler fået meget mere plads, hvilket giver mulighed for flere aktiviteter og flere mennesker på stedet. Desuden er standarden for bad, toiletter og køkkenforhold forbedret markant. Vi er rykket fra toiletter uden døre og en brusekabine, der lavede vandskade hos underboen, til fire nye badeværelser og flere toiletter.

At huset er blevet større, har endvidere betydet, at huset fysisk kan rumme flere mennesker. Hvilket på den ene side selvfølgelig var tiltrængt, da der var utrolig mange unge, der har brug for Gaderummet. Men på den anden side giver det et utrolig stort pres på stedet og de personalemæssige ressourcer.

Da det gamle Gaderum hovedsagelig bestod af et stort rum udover soveafsnittet på 5.sal og to kontorer, betød det at alle aktiviteter skulle foregå under trange forhold. Det var derfor svært at finde roen til at lave sine lektier, finde sig et stille hjørne og læse en god bog, male eller på anden måde udfolde sig kreativt blandt spille- og musikcomputere og diverse andre aktiviteter, der i det daglige fyldte i det gamle Gaderum. Samtidig var der heller ikke mulighed for, at spille musik uden at inddrage hele Gaderummet. De nye lokaler har gjort det muligt med en mere hensigtsmæssig funktionsopdeling, så man kan gå ned i kælderen, hvis man vil spille musik i øvelokalet, trække sig tilbage på biblioteket, hvis man vil male, læse, lave lektier eller bare have lidt ro eller gå ind i tv-stuen og se en film.

Desuden har vi med huset fået en lukket gård, som er til stor glæde for alle og er scene for mange udendørsaktiviteter om sommeren.

Samtidig har vi i det nye hus fået et stort mødelokale, hvilket har muliggjort bedre forhold til vores studiekreds, således det faglige grundlag for Gaderummets praksis for alvor kan debatteres og udvikles, ligesom der er mulighed for mere pladskrævende aktiviteter så som Tai-chi. Vi har for nyligt tilknyttet en Tai-chi lærer til Gaderummet, der sammen med en af husets studentermedhjælpere underviser i Tai-chi en gang om ugen. Selvom vi synes, at det er en god idé husets unge kommer ud af huset til forskellige aktiviteter, så de så at sige ikke gror fast, kan det også være hensigtsmæssigt at trække aktiviteter

til huset, for at henvende sig til de brugere og boere, der ikke vil komme af sted til aktiviteter, der ligger udenfor huset.

På trods af de bedre forhold har flytningen til et større sted også medført nye problematikker. For det første har flytningen til de nye lokaler gjort en egentlig lovliggørelse af Gaderummet, som bosted, muligt. Det har medført en del administrativt arbejde, som belaster den i forvejen arbejdspressede medarbejdergruppe. Samtidig kan det være svært, at se meningen med de ovenfra pålagte bestemmelser fra diverse tilsyn, da disse er bestemt på baggrund af standarder for meget forskellige institutioner, som ofte ligger meget langt fra Gaderummets praksis. Gaderummet har i mange år sat sin egen dagsorden, hvor man gennem en flad struktur i dagligdagen og på åbne møder har tænkt problemer og løsninger i fællesskab. Derfor står Gaderummet overfor en udfordring, hvor brugere og beboere ikke hægtes af under udredningen og kravopfyldelsen af de forskellige tilsyn, som lovliggørelsen har medført.

Desuden har det vist sig, at grupperinger synliggøres i det nye Gaderum. Selvom der altid har været grupperinger i Gaderummet, har de tidligere trange forhold ikke muliggjort den samme fysiske gruppering, som vi ser i det nye Gaderum. Man blev i det gamle Gaderum nødt til at forholde sig til hinanden, fordi man havde sin daglige gang i samme lokale. I det nye Gaderum kan man lettere isolere sig i sin gruppe grundet de flere lokaler. Sagt på en anden måde, har den større plads givet mere luft men samtidig også mere afstand. Denne afstand er ikke kun brugerne imellem, men også afstanden i det daglige mellem personale og brugere er blevet større. Der er flere kontorer til rådighed, hvilket, sammen med det større arbejdspress gør, at personalet ikke befinder sig blandt brugerne og boerne i samme udstrækning som tidligere.

Det har desuden vist sig, at problemer lettere kan gemme sig i det nye hus. Under de trange vilkår i det gamle Gaderum blev problemer hurtigt opdaget, mens man i det nye kan trække sig lidt væk fra fællesskabet og gemme sig, så problemerne tager længere tid at dukke frem til overfladen.

Disse nye muligheder og udfordringer, som vi i det nye hus står overfor bliver til stadighed diskuteret og nye måder afprøves i denne proces, hvilket bidrager til Gaderummets fortsatte udvikling.

'Plads til alle' som forudsætning

Fundamentalt i Gaderummet er, at der også skal være plads til ham/hende som ikke er kommet endnu.

Dette ses tydeligt i selve den fysiske struktur, som danner ramme om Gaderummet. Her er tre principper centrale, 1: En helt åben dør døgnet rundt. 2: Ingen kontrol fra de ansattes side, men brugerkontrol, også om natten, hvor de tilstedeværende selv skal håndtere eventuelle problemer. 3: Selvvisitering: Man kan bare slå sig ned, nærmest flytte ind med det samme i dele af Gaderummet og bede om hjælp. I forbindelse med ovennævnte principper spiller de Gaderumsbrugere, som har været i Gaderummet over længere tid, en væsentlig rolle, når der kommer nye til Gaderummet. Det er dem, der gennem deres aktive deltagelse og stillingtagen til stedet hele tiden viderebringer det sæt af regler og forholdemåder, den praksis, som gennem tiden er vokset ud af stedet og dets brugere. Dette er fx helt centralt i håndteringen af hårde stoffer, hvor en hård linje blandt de gamle Gaderumsbrugere er afgørende for stedets funktion, eller hvor udtryk som "*Gør du Gaderummet til et værtshus, ryger du i behandling*" bruges af brugerne.

Specielt for Gaderummet er, at problemer omkring stigende pres på Gaderummet ikke løses med øget visitering, hvor man via forsamlinger visiterer unge ind til stedet og videre i systemet, ud fra stedets ressourcer, præferencer og kompetencer.

I denne strategi ligger et perspektiv om, at når man fra professionel side allerede i udgangspunktet for håndteringen af de unge, deler dem op i grupper, så skiller man sig af med de vigtigste sociale ressourcer, der findes – det menneskelige samarbejde og behovet for at give omsorg til andre.

Ud fra en kritisk psykologisk tankegang, ses en persons problemstillinger ikke ud fra personen alene, men også ud fra den livssammenhæng og de handlemuligheder og umuligheder som personen lever under. Den kritiske psykologi betegnes som en subjektvidenskab, der tager udgangspunkt i brugerens eget ståsted og perspektiv på sine livssammenhænge. Psykiske lidelser ses som svar på samfundsmæssige betingelser, hvor personen forsøger at afværge bestemte sociale situationer, og herved hæmmes i sin aktuelle handlesammenhæng eller i udviklingen af denne på sigt.

Gaderummet arbejder i forlængelse heraf med sociale diagnoser i stedet for kliniske. Til forskel fra den kliniske diagnose, som den professionelle suverænt stiller op på den andens vegne, så søger den sociale diagnose en afklaring af problemstillingen i fællesskab med den involverede. Derfor vil man først have diagnosen til sidst, når problemet er løst. Først da ved man, hvad det var, men nu i form af en social diagnose: givet de og de vilkår og den og den måde at have det på, så kan problemet løses på i hvert fald denne typiske måde. Deri ligger altså også en forebyggelsestankegang, i det dens indhold umiddel-

bart peger på praktiske ændringstiltag. I forbindelse med den kliniske diagnose, synes personen nemt at forsvinde bort.

Det praktiske arbejde tager således udgangspunkt i en brugerpræmis, og ikke en psykologpræmis, eller nogen anden præmis. Der hersker total åbenhed omkring alt arbejde foretaget i forbindelse med en bruger af stedet, ligesom der står en åben invitation til samarbejde, uden tricks og skjulte metoder. De unge har vidt forskellige behov og forudsætninger for at deltage, og derfor er intet arbejde med de unge ens. Nogle har brug for at komme ind af døren og sove på en madras i hjørnet et halvt år før vi kan gå ind i deres sager. Andre har brug for, at have mennesker om sig hele tiden, og at vi støtter aktivt op omkring dem med det samme.

Dermed kan Gaderummets praksis og teoretiske perspektiv ses som en kritisk vinkel på det etablerede sociale system og psykiatrien, og går imod psykiatriens og socialforvaltningens standartbehandlinger af mennesker, ud fra hvilken forudbestemt kasse de passer "bedst" ind i, og hvor dette bedste er indiskutabelt til stede som kontrakthandling parterne imellem.

Stedet defineres af de unge

Et centralt begreb i Gaderummets praksis er medbestemmelse, både i forhold til den lokale sammenhæng i Gaderummet, men også på samfundsplan. Herved skabes bl.a. mulighed for en foregribende omsorg for egne behov sammen med andre. Præmisserne er derfor således, at det er ungegruppen/brugergruppen, der har 'magten' i Gaderummet helt ned på huslejekontrakt-niveau.

Indenfor den kritiske psykologi, er begrebet medbestemmelse vigtigt. Det refererer til en persons mulighed for, at deltage i og udvide for personen relevante livsområder. Personlig udvikling er derfor tæt knyttet til muligheden for medbestemmelse og for udvidelse af ens handleevne og råderum over ens eksistensbetingelser.

Det der får stedet til at hænge sammen, må beskrives som et praktisk samarbejde mellem to grupper af unge: én gruppe af unge, der er henvist til at være her på døgnbasis, og som tager sig af den daglige rutine med indkøb, modtagelse og problemafklaring, daglige gøremål, samt oprydning; og én gruppe af unge, der kommer på stedet ud fra, hvad stedet tilbyder af aktivitets/behandlingsmuligheder, og ud fra at støtte op om, eller selv blive støttet af døgnbrugerne.

Ved siden af disse to grupper, er der en mellemgruppe af nye unge, der enten er på vej ind på døgnbasis, såfremt et hjørne er ledigt, og en gruppe af unge og lidt ældre, der søger os, fordi de har et specifikt problem, de søger hjælp til løsningen af.

Det er det praktiske samarbejde mellem disse grupper, der udgør stedet. Dette samarbejde er ikke konfliktløst og styrkes gennem ugentlige husmøder, hvor praktiske gøremål, samt problemer og konflikter i huset tages op.

Det er derfor ikke de frivillige, de ressourcestærke og de professionelle i Gaderummet der sætter dagsordenen, de er derimod placeret som hvad man kunne kalde en servicegruppe, en "stab", for ungegruppen. Det er ikke kun de professionelle, der stiller opgaver til løsning. Det er også omvendt, hvilket synes at betyde i praksis, at det er de største kaoter og medtagne sjæle, der får det største udbytte.

Mange undrer sig over, at det er muligt at have et sted, med så mange rødder og rødder med så store problemer, afmagt og armod, og at der ikke er andet opsyn eller tilsyn end det, der primært foretages af rødderne og rødderne selv; og at de endda selv skal være med til at få det hele til at fungere. Der ligger nærmest en offentlig forventning til sådanne unge om, at skal de styre noget selv, så går det op i ingenting og kaos. Men det behøver ikke at gå sådan. Erfaringen i Gaderummet er, at det kun går op i kaos, når det ikke er muligt i praksis at få de unge rødder og rødder til at skabe en fælles kultur, hvor man hjælper hinanden, kæmper de rigtige kampe og hvor man får og skaber sig et liv. Gaderummet er et forsøg på, at skabe et sådan frirum på en kvalificeret menneskelig måde. Uden rum til omtanke, frirum eller refugium, hvor man også kan blive passet på af andre ligesindede, få omsorg på ens egne præmisser, i kortere eller længere tid, vil man ved et stadigt pres i en stresset tilstand blindt køre ud af forskellige spor eller køre fast, og så er det man bliver et afvig i negativ forstand.

Helt fundamentalt er, at der er en bevidsthed om eller en følelse af, at der er et sted, hvor der er plads til én, som i hvert fald nogle mennesker bakker op om. Det er stedets erfaring, at det først er når man selv tror på, at der er rum og imødekommenhed for én, at de unges problemstillinger begynder at løse sig op.

Indtrædelse i en livssammenhæng

Gaderummet tilsigter at være en funktionel organisme, en praktisk livssammenhæng for de unge, der modsvarer deres problemer, ressourcer og forudsætninger, og understreger brugernes mulighed for at få indflydelse på tilrettelæggelsen og udnyttelsen af tilbudet. Der arbejdes gennem den stadige bestræbel-

se på at lave arbejdsprocesser om indhold med hver enkelt ung, således at stedet også generelt og til stadighed kan rumme arbejdsprocesser, aktiviteter, bo- og hjemmeforhold.

Ved at satse på en total livssammenhæng, som man kan træde ind i, når man har behov for en pause eller for at få korrigeret kursen, så kan mange psykiske og sociale problemer tages i opløbet. Det angår at man får mulighed for at bryde med ens problemer/isolation, på de præmisser der er ens egne. Ved at lade Gaderummet være en sådan buffer for problemløsning af alskens art, bliver støtten til de unge ikke stemplende og evt. hæmmende for de enkelte, men virker frisættende for kulturelle og sociale initiativer.

Således synes Gaderummet at varetage følgende funktioner i den daglige praksis: et terapeutisk kollektiv, en kammeratskabsgruppe, et refugium, et udvidet hjem, et informationssted, et anerkendelses/identitetsskabende sted og et aktivitets-/lærested.

Ved siden af det direkte psykologiske/terapeutisk arbejde, søger vi som arbejdssted at være et alternativ, både til den udsigtsløse flakken omkring med mange rusmidler, vold, kriminalitet eller psykiatrisk svingdørskarriere, men også til det etablerede sociale system, og psykiatrien, hvis løsningsmodeller ofte synes at have kørt de unge over, som kommer til Gaderummet.

Den generelle metode for os er, at bidrage til at opbygge en ramme, nogle betingelser, et sted, hvor man på lige fod med andre og på egne præmisser kan være med til at præge indhold og udvikling. Fra at lære at børste tænder, læse avisen uden at ødelægge den for den næste læser, spille computer-spil, eller skrive videnskabelige artikler, eller til at komme i gang med et håndværk eller en uddannelse.

2. PROCESBESKRIVELSE

Projekt "indre lænke" har løbet over en årrække i Gaderummet og er blevet en afspejling af den udvikling de enkelte deltagere såvel som Gaderummet har gennemgået. Det har været et projekt, der har været meget brugbart både for den enkelte deltager og som indsamling af information om social fastlåsthed. Men det har også været et projekt, der fanger en del af Gaderummets historie og virke over 4 år.

I projektets begyndelse er der ikke mange medarbejderkræfter i Gaderummet. Interviewene varetages hovedsagelig af en enkelt medarbejder, og det er en langsommelig proces, der ofte nedprioriteres i hverdagens konflikter og problematikker. I foråret 2003 oplever Gaderummet en voldsom brand, som kræver hele stedets ressourcer, og projektet bliver sat på stand by. En anden effekt branden har, er at forholdene i Gaderummet bliver markant forringede i en længere periode for stedets beboere. Det betyder, at der sker en stor udskiftning i beboergruppen i Gaderummet efter branden. Bl.a. skal det nævnes, at kønsfordelingen bliver markant anderledes, da stort set alle kvinder i bogruppen vælger at flytte ud af Gaderummet.

I de følgende to år er Gaderummet fortsat, ligesom som stedets brugere og boere, i en daglig kamp for overlevelse. Gaderummets hverdag er i denne periode præget af et vanskeligt samarbejde med kommunen, et utilstrækkeligt nødbudget samt et udmattende arbejde med at blive et godkendt sted for marginaliserede unge, herunder at finde egnede og lovlige lokaler, så Gaderummet ikke tvinges ud i hjemløshed.

Alligevel lykkes det på stedet, for alvor at få projekt indre lænke løbet i gang, da der afsættes flere medarbejderressourcer til projektet.

I foråret 2004 begynder personalegruppen igen at interviewe, de interviews der allerede ligger transkriberes og bearbejdningen af materialet går i gang. Som interviewene bliver færdige, begynder vi at afholde ugentlige projektmøder. Projektet bliver prioriteret højt og på trods af hverdagens akutte små og store kriser, lykkes det personalegruppen at fastholde en kontinuerlig møderække.

På møderne koordinerer vi vores arbejde, og analyserer og diskuterer interviewene løbende. Gaderummet har på daværende tidspunkt hjemme i Baghuset på Nørrebrogade, hvor der kun er to kontorer til rådighed. Kontorerne bruges til det daglige terapeutiske arbejde og alt andet arbejde, der kræver rolige omgivelser eller fortrolighed. Dvs. at koordineringen af hvornår personalegruppen er på arbejde og

hvornår kontorerne er ledige er afgørende for projektprocessen. Problemet med det store tryk på kontorerne bliver delvist løst, ved at personalegruppen arbejder med transskriptionen i eget hjem.

Møderne afholdes i det ene af stedets kontorer. Pladsen er trang og forstyrrelserne mange, men deltagerne er engagerede og møderne bliver et fælles forum for en perspektivering af de problemer, vi møder i Gaderummets hverdag. Man kan sige, at møderne bliver et fagligt pusterum i hverdagen.

På de ugentlige projektmøder, går analysedelen af interviewene for alvor i gang. Her gennemgås interviewene et for et i en tekstnær analyse. Den tekstnære analyse bliver så i stor udstrækning afsæt for en temadiskussion, hvor relevante temaer bringes frem fra interviewene, de diskuteres på et metaniveau såvel som i relation til vores daglige arbejde. Som processen skrider frem bliver det tydeligt, at der er flere af temaerne, der synes at gå igen på tværs af interviewene.

Projektet befinder sig nu i et meget lukket forum. Det er usynligt for alle andre end de personer, der deltager i projektet samt personalegruppen. Eftersom interviewene er meget personlige og kræver personalegruppens fortrolighed, bliver alle møder holdt for lukkede døre. Et problem der allerede er synligt meget tidligt i projektet, hvor en stor del af Gaderummets boere og brugere ikke aner noget om projektet. Vi forsøger at komme usynligheden til livs ved gentagende gange, at bringe projektet frem på stedets ugentlige husmøder, der er et åbent forum, hvor alt vedrørende huset diskuteres. Det lykkes kun i begrænset grad, da beskrivelsen af projektet bliver på et abstrakt niveau, da materiale fortsat er fortroligt.

Over sommeren planlægges turen til Bornholm, som finansieres af projektet – dvs. Sygekassernes helsefond. Her oplever vi, at der opstår en større interesse for projektet fra brugere og boere, der ikke selv er blevet interviewet. Projektet bliver så at sige tilgængeligt for stedets unge gennem en konkret udformning i en tur til Bornholm.

Turen til Bornholm planlægges over sommeren og forarbejdet til den faglige projektdel del af turen færdiggøres. Stort set alle interviewene er nu blevet transskriberet og analyseret. Ud fra den analyse, der ligger i notaterne af de ugentlige møder fremdrages der otte overordnede temaer, der skal danne rammen om det videre arbejde. Temaerne afspejler så at sige de forskellige perspektiver på de problematikker og sociale låse, som de interviewede har peget på. Temaerne har som følge overskrifterne: Det gode liv, Loyalitetskonflikten, Den sociale mobilitet/bevægelse, Gaderummet som hæmsko eller

platform, at hjælpe andre, brug og misbrug som en del af fællesskabet, oplevelser og erfaringer med medbestemmelse og når systemet gør livet til en ventosal.

Temaerne har hver især underspørgsmål vedhæftet Jf. bilag 3. Temaerne og underspørgsmålene skal danne rammen for en fælles diskussion på turen til Bornholm blandt brugere og boere, der ikke nødvendigvis har deltaget i projektet på et tidligere niveau. Temaerne præsenteres flere gange og hænges op i Gaderummet før turen til Bornholm.

Turen til Bornholm strækker sig over 14 dage i efteråret 2004, der deltager ca. 50 personer. Nogle vælger at tilbringe alle 14 dage på Bornholm, mens andre tager en kortere tur. Deltagerne er en blanding af Gaderummets brugere og boere, og er ligeledes en blanding mellem gammel kendinge og nye ansigter. Turen blev en langt større succes end forventet, og et meget større antal Gaderumsbrugere og beboere viste sig at være interesseret i at deltage, end vi havde skønnet. Det var for mange en kærkommen lejlighed til at komme væk fra dagligdagen, og den eneste form for ferie mange havde fået mulighed for i årevis. Grundet det store deltagerantal blev budgettet allerede på turen til Bornholm sprængt. Det blev derved tydeligt, at den næste tur, som først planlagt, ikke blev mulig at udføre. At vi valgte, at lave turen til Bornholm i Gaderummets ånd, hvor der skulle være plads til alle, gjorde at der kun blev råd til en tur. Til gengæld blev ingen ekskluderet fra at tage af sted.

Da deltagerantallet til Bornholm er forholdsvist stort, vælger vi at leje to sommerhuse. Vi kan imidlertid ikke få to lige ved siden af hinanden, men får fat i to, der ligger ca. 3 km. fra hinanden. Få dage efter det første hold er taget af sted, opstår der store konflikter mellem de to huse.

Gaderummet har dagligt kontakt til de to huse, og vi der stadig er hjemme på Nørrebro får derfor et indblik i konflikten set både fra brugere og personale i begge huse. Det ene kommer til at blive omtalt, som "Galehuset", mens det andet bliver omtalt, som "det stille hus", hvor der befinder sig børn. "Galehuset" giver udtryk for utilfredshed med denne opdeling. De beskriver sig, som isoleret i det "dårlige hus" og uvelkomne i det "gode hus". Det er svært for os hjemme, at se hvad der ligger bag denne utilfredshed i opdelingen og den tilskrevne ulighed. Opfattelsen af at der gøres forskel ved, at nogle er ude mens andre er inde, resulterer i en set udefra grotesk millimeterretfærdighed.

Turen til Bornholm er som Gaderummet, omfattet af en afstandstagen fra hårde stoffer. I Gaderummet er det udsnidningsgrund, og det samme gælder turen til Bornholm. Imidlertid er der et par stykker af deltagerne, der vælger at se bort fra denne regel på turen, hvilket resulterer i en eskalering af konflikten

mellem de to huse. Eftersom situationen synes ude af kontrol, bliver bestyrelsesformanden samt to ældre gaderumsbrugere sent over til Bornholm med fly. Der blev holdt krisemøde, og de to brugere som har taget stoffer, samt været aktive deltagere i konflikten, sendes efterfølgende hjem.

Herefter kommer situationen under kontrol og samarbejdet bliver markant bedre, selvom konflikten mellem de to huse består under hele turen.

Denne nye situation giver deltagerne et pusterum, aktiviteter på øen kommer igen op at stå og det lykkedes at gennemføre et udbytterigt fokusgruppeinterview.

Udgangspunktet for turen er at alle skal kunne deltage. De fleste deltagere har enten så ringe en økonomi eller slet intet økonomisk grundlag, så deltagerne får derfor deres billet til Bornholm betalt, samt lommepenge på turen. Allerede før turens begyndelse besluttes det, at deltagerne skal have et lille rådighedsbeløb dagligt på 50 kr. Endvidere er der til hvert hus et madbudget, der laves mad enten hver for sig eller i fællesskab. De praktiske hverdagsopgaver varetages af deltagerne – herunder indkøb, madlavning oprydning osv. Nogle ting er en større udfordring end andre. Samarbejdet mellem de to huse er som allerede nævnt en større udfordring. Men også det at leve i luksus med jacuzzi og opvaskemaskine giver sine udfordringer. Hen af vejen lærer deltagerne, at opvaskesæbe er forbeholdt opvask til hånden, at husets jacuzzi ikke skal nydes i lunken vand, men har en hovedafbryder.

Kontakten til lokalsamfundet er en anden udfordring for Gaderumsbrugerne. Deltagerantallet og de interne konflikter på turen gør Gaderummets tilstedeværelse på Bornholm synligt for de lokale beboere. Husene og Gaderumsfolkene bliver mødt af nysgerrige blikke, hvad der for nogle gaderumsfolk virker ubehageligt, da de som en deltager udtaler ” *de tror fandeme vi er et cirkus*”. Men der opstår også nogle pudsige situationer i kontakten med lokal befolkningen. På et tidspunkt tager 6-7 gaderumsfolk og en enkelt Gaderumshund ned på havnen for at købe ”fiskefileter” ved en båd. Da drengene fra stenbroen står overfor de hårdføre bornholmerfiskere opstår der en tavshed, hvor man blot ser hinanden an. Den eneste kvinde spørger efter en tid, om de sælger fiskefileter, til hvilket en af fiskerne svarer, at de ingen rødspætter har - kun torsk. Så Gaderumsfolkene drager tilbage med en masse torsk. Imidlertid er der ingen, der ved, hvordan man laver torsk. Men en af deltagerne har alligevel mod på, at gå i gang med madlavningen – dog er det ret begrænset, hvem der har modet til at prøve at smage på torsken, der efter tilberedning stadig har hoved og hale.

Udover hverdagens udfordringer etableres også forskellige aktiviteter på turen. Gaderummet lejer ved turens begyndelse en minibuss. Desværre kan bussen ikke rumme alle deltagere, hvilket giver nogen diskussion. Interesserne er dog forskellige og alle melder sig ikke til de enkelte aktiviteter, så bussen størrelsen bliver i praksis ikke noget problem. Selvom turen foregår udenfor sæsonen, er der en del aktiviteter af interesse på øen. Bussen bliver, udover den daglige transport, brugt flittigt til at besøge øens historiske attraktioner, storslåede natur og kirker. Endvidere vælger vi, at bruge ressourcer på aktiviteter som paintball, gokartkørsel og svømmehal med stor succes.

Månederne efter turen til Bornholm er præget af konflikterne på turen - sårene plejes og værdier diskuteres. Turen til Bornholm bliver i denne periode et fast punkt på Gaderummets husmøde. De konflikter og problemer der opstod på Bornholm, vendes og diskuteres. Gennem vinteren betales de sidste regninger fra turen, og mens konflikterne kommer lidt på afstand går turen til Bornholm over i Gaderummets historie, som en uforglemmelig tur, som man tænker tilbage på og taler om med latter og en smule gru.

Det faglige udbytte af turen bliver diskuteret på projektmøder og bliver baggrund for udformningen af spørgeguiden til geninterviewene. Vi begynder at kontakte de relevante deltagere, for at høre om de ønsker at deltage i geninterview. Efterfølgende går arbejdet med at geninterviewe i gang.

I vinteren 2004 finder Gaderummet endelig et længe ønsket hus, som kan rumme os og skabe bedre rammer. Arbejdet med planlægning og istandsættelse går i gang og løber fra vinteren til foråret 2005. Under istandsættelsen, som vi delvist selv skal varetage, og flytningen til de nye lokaler bliver projektet igen sat på stand by i nogle måneder. Flytningen kræver mange ekstra ressourcer, og da det daglige arbejde i denne periode ikke bliver mindre, er tiden præget af lange arbejdsdage og ufærdige arbejdsbetingelser. Under flytningen går noget af projektets interviewmateriale desværre tabt. Et af de bandede interview (interview 1-1) samt slutningen af et andet interview (4-1) bliver ved en fejl placeret sammen med de ting, Gaderummet vælger at kassere med flytningen.

Hen ad sommeren kommer projektet i gang igen og geninterviewene fortsættes sammen med analysen af disse på projektmøderne. Personalegruppen begynder ligeledes i denne periode, at læse relevant teoretisk litteratur, valgt ud fra de allerede bearbejdede interviews. Arbejdet med projektet fortsætter efteråret og vinteren over, og vi går ind i den afsluttende fase. Den fysiske del i form af interviews, tekster,

analyser o. lign. samles. Derudover dannes der et overblik af projektet gennem Gaderummets database, så alt materiale er let tilgængeligt for alle, der skal deltage i den færdige udformning af projektets afsluttende fase. Vi skaber ligeledes fysiske rammer for projektmøder og projektrapportering, i form af et forholdsvis uforstyrret lokale, der har projektet som primære funktion.

3. FORMÅL

Projektets overordnede mål, at belyse fænomenet "social fastlåsthed" blandt marginaliserede unge, og herved bidrage til videreudvikling af metoder og strukturer i arbejdet med marginaliserede unge.

Sideløbende hermed har projektet samtidig haft til hensigt, at være en brugbar interventionsform for projektets deltagere. Dvs. at projektet ikke kun har haft til formål at generere viden om socialt fastlåsthed, men er også tænkt som en brugbar refleksionsproces for den enkelte deltager.

4. METODE

Metode og metodevalg må altid være helt centralt i det empiriske forskningsprojekt, og projekt "Indre Lænke" har ikke været en undtagelse. Forholdsvis meget af vores tidsmæssige ressourcer i begyndelsen af projektet er blevet investeret i metodevalg, -refleksion og -diskussion. Metode og metodologi har været til fortsat overvejelse og diskussion gennem hele projektet.

Projektgruppen

Denne refleksion er blevet forstærket af at medarbejdergruppen, der har siddet med projektet igennem forløbet, har været præget af stor udskiftning. En stor del af Gaderummets medarbejdere består af studentermedhjælpere, som grundet deres studie er en mindre stabil arbejdskraft for Gaderummet. De enkelte studentermedhjælpere, som har været en uundværlig dynamik i analysen såvel som det praktiske arbejde i projektet, har grundet den store udskiftning ikke løbende været med igennem hele forløbet. Det har derfor til tider været svært, at holde et kontinuerligt forløb i gang, når projektet gentagende måtte tage højde for nye deltagere og relevante informationer, der var nødvendige for deres deltagelse. Men samtidig har udskiftningen af projektmedarbejdere været en stor kvalitet i projektet, da man til stadighed fik nye øjne på projektarbejdet, hvilket har medført en værdifuld dynamik med konstant refleksion og kritisk forholden sig til projektet.

Medforskerperspektivet

Medforskerperspektivet (Holzkamp 1983), hvor den "udforskede" gøres til medforsker, har været vores grundlæggende tilgang gennem hele projektet. Dette valg er grundet i antagelsen om, at når man forsker i det sociale felt må man anerkende, at det er subjekter, man arbejder med, og at det sociale felt er foranderligt og modsætningsfyldt i sit væsen. Men forskeren må ligesom den "udforskede" anerkendes

som subjekt, som bidrager til den praksissammenhæng interviewet foregår i². Herved gør man op med tendensen i kontrolvidenskaben til, at man som forsker kontrollerer og objektgører den, der udforskes. Endvidere er forsker såvel som medforsker en del af det samme praksisfællesskab, da de begge har deres daglige gang i Gaderummet. Dvs. at modsat andre forskningsprojekter, hvor forskeren træder ind i medforskerens praksis, udforskes her et fænomen i en praksis, som både forsker og medforsker er del af.

Ud fra medforskerperspektivet bliver formålet med forskningen, ikke at finde frem til og afdække en endegyldig sandhed. I stedet bliver formålet, at opnå én intersubjektiv proces mellem parterne, og herigennem at klarlægge, anskueliggøre samt bringe ny viden og erkendelse frem for herefter at tage denne op til fornyet overvejelse og refleksion.

Når forsker såvel som medforsker, defineres som subjekt, bliver den udforskede subjektive oplevelser, begrundelser, handlinger og interesser ikke fejlkilder, men væsentlige positionerede perspektiver og begrundelser for subjektive handlinger. Den fælles interesse består i at forstå og udvikle det fælles genstandsfelt – altså den sociale fastlåsthed. Som beskrevet tidligere var projektets overordnede mål, at belyse fænomenet "social fastlåsthed" blandt marginaliserede unge, og herved bidrage til videreudvikling af metoder og strukturer i arbejdet med marginaliserede unge.

Selvom forskningens betingelse er den fælles interesse i at udvikle og forstå genstandsfeltet, ophæves ikke det forhold, at der findes forskellige interesser (Forchhammer, H. 2001).

Den konkrete udformning af den intersubjektive proces, hvor ny viden er bragt frem har været den kvalitative interviewform. Vi har særligt i vores tilgang taget udgangspunkt i Steiner Kvale, som beskriver konstruktionen af et forskningsinterview, der har til formål at forstå, hvilken betydning og tolkning interviewpersonen tillægger et bestemt fænomen. Som allerede nævnt, er interviewerens mål altså, at belyse tolkningerne, ikke som kontrolvidenskaben at grave en sandhed frem (Forchhammer, H. 2001).

I modsætning til meget anden forskning betragter man altså her ikke de eksisterende betingelser som et sæt en gang for alle givne og uforanderlige ydre rammer, men spørger efter hvilken betydning de har for de personer, der lever og arbejder i dem, for deres muligheder i forhold til dem – sammen med an-

---

² Rammerne for de enkelte interview er væsentlige, da interviewene er blevet foretaget i henholdsvis det "gamle" og det "nye" gaderum. De første interview er alle gennemført i det "gamle" Gaderum på Nørrebrogade, mens geninterviewene alle er gennemført i det "nye" Gaderum. Selvom konceptet i Gaderummet er uforandret, er der, som beskrevet, fx andre muligheder og problemer i det "nye" Gaderum. Udsagn i interviewene skal derfor forstås ud fra rammerne såvel som den historiske bevægelse. Dvs. at udsagn fra det "gamle" Gaderum ikke bare skal forstås ud fra rammerne i Nørrebrogade, men også ud fra udsigten til et nyt og større Gaderum.

dre at råde over dem og udvikle dem. Hermed ikke sagt, at man ikke forholder sig til rammerne. Interviewene er i sig selv en handlesammenhæng, som er lokal og tidsmæssig forankret. De betydningskonstruktioner, der generes i interviewene er situationelle og lokale. Samfundsmæssige diskurser - Gaderummet som det praksisfællesskab interviewene er foretaget i samt den konkrete interviewesituation - bliver interviewets betingelser.

Gaderummet, som er den lokale kontekst interviewene er foretaget i, har særlige forståelsesformer og historier som danner rammen. Grundet heri har vi gjort meget ud af at beskrive Gaderummet som det praksisfællesskab medforskere og forskere er del af, samt inddrage den kritiske psykologi, som Gaderummet har sin teoretiske baggrund i.

I forskningsarbejdet, der bygger på medforskerperspektivet opbygges et kollektiv af forskere medforskede/udforskede i en bestemt praksissammenhæng, hvor forsker og medforsker bidrager ud fra deres forskellige positioner.

Medforskerne dvs. de unge kan for de flestes vedkommende betragtes som lægfolk, hvis primære indgang til en viden om social fastlåsthed er den position de selv indtager. De fleste trækker på egen udvikling, egne erfaringer, kammerater, forældre og andre voksne, der gennem deres syn på og praksis overfor marginaliserede unge, får de unge til selv at danne opfattelser af social fastlåsthed.

Forskeren står også som subjekt med egne erfaringer, men meddrager samtidig sine teoretiske forståelser.

Projektets empiriske del består som nævnt af kvalitative interview. Vi har foretaget interview med otte personer, der er tilknyttet Gaderummet som beboere eller brugere af stedet. Heraf er det lykkedes os at geninterviewe fire af disse. Da projektet er forløbet over flere år, afspejles ikke kun Gaderummets historie, men også de enkelte unges udvikling. Det er tilsigtet, at man gennem geninterviewene skulle fange den enkelte deltagers udvikling. I praksis har denne individuelle udvikling også besværliggjort processen med geninterview, da flere af de unge er rykket videre i deres liv. Flere af de deltagere, der blev interviewet i første omgang, er det ikke lykkedes at geninterviewe. De har ikke været tilknyttet Gaderummet i perioden, hvor geninterviewene fandt sted, og derfor har det været svære at få fat på. De første gennemførte interview (bilag 2), geninterviewene (bilag 6) samt temadiskussionen fra Bornholm (bilag 4) er alle blevet anonymiseret, så steder og navne er ændret.

Vi har løbende haft diskussioner om, hvordan medforsker perspektivet, hvor medforskerne er del af analysen, kan kombineres med den forholdsvis lukkede analyse blandt medarbejderne. Analysen af de enkelte interviews har ikke fundet sted isoleret fra de andre interviews. Som tidligere beskrevet opstod der hurtigt i analysen almene temaer på tværs af interviewene, hvilken gjorde medforskernes deltagelse i selve analysen problematisk, grundet hensynet og tavshedspligten til de andre interviewpersoner.

Efter flere overvejelser besluttede vi at holde analysen i et lukket medarbejderforum, og først efterfølgende koble medforskerne på analysen. Før genanalysen fik hver medforsker derfor sit eget transskriberede interview fra første fase og blev så før og under præsenteret for medarbejdernes analyse både i form af spørgsmål på det særegne, men særligt i form af spørgsmål på et alment niveau, som var grundlaget for udformningen af den anden spørgeguide.

Den første spørgeguide blev formuleret meget bredt, så den kunne rumme forskellige måder at møde social fastlåsthed på Jf. bilag 1a. Ud fra de to første interview blev spørgeguiden revideret og udvidet til fange nogle af de særlig interessante områder, der kunne belyse social fastlåsthed Jf. bilag 1b.

Spørgeguiden til geninterviewene blev derimod udformet dels så den kunne fange den enkelte deltages udvikling og bevægelse og dels på baggrund af analysen af interviewene fra første fase. Konkret blev der, i analysen af interviewene fra første fase, udviklet almene temaer, som synes at gå igen på tværs af interviewene Jf. bilag 3. Temaerne blev grundlaget for udformningen af intervieweguiden til geninterviewene, så interviewepersonerne som medforskerne og forskere herved konkret kunne tage analysen op til fornyet overvejelse og refleksion Jf. bilag 5.

Temaerne som var essensen i analysen blev ligeledes afprøvet og lagt frem til overvejelse og refleksion på et fokusgruppe-interview med brugere og beboere af Gaderummet, som ikke nødvendigvis har deltaget i projektet på et tidligere niveau. Dette fokusgruppe-interview blev foretaget midtvejs i projektet på turen til Bornholm Jf. bilag 4.

Grounded theory

Analysearbejdet gennem hele projektet har været meget inspireret af grounded theory, som er en metode, hvormed man gennem praksisnær analyse generer social teori (Haddan og Lester 1994). Udgangspunktet i grounded theory har ikke at forstå et bestemt fænomen gennem en teoretisk ramme, men i stedet at lade viden gro frem af praksis. Gennem grounded theory analyseres genstandsfeltet – her den

sociale fastlåsthed – altså ikke gennem teori om social fastlåsthed, men gennem empirien dvs. de transskriberede interview. Viden generes så at sige nedefra og op.

Når analysen på denne måde tager sit udgangspunkt i praksis, inddrages relevante teorier på emnet enten slet ikke, eller først på et meget sent stadie i analysen. Konkret for projektet har det betydet, at vi før projektets begyndelse har beskæftiget os forholdsvist meget med metodologi, mens relevant teori for genstandsfeltet først blev inddraget i projektet umiddelbart før geninterviewene.

Det skal dog understreges at projektet i sit udgangspunkt ikke har været uden et bevist teoretisk perspektiv. At forholde sig ateoretisk til sit genstandsfelt vil blot sige ikke at gøre sig bevidst om, hvilke forforståelser man trækker på, og herved bliver forskningen styret af tilfældigheder. Som beskrevet gennem rapporten har Gaderummet den kritiske psykologi, som sit teoretiske grundlag. Den kritiske psykologi bliver derfor vigtig for forståelsen af hele projektet og Gaderummet som det praksisfællesskab interviewene er udsprunget af. Grundet heri har den kritiske psykologi fået en stor plads i rapporten og vil, som tidligere nævnt, løbende blive præsenteret, hvor det er relevant.

Analysen bliver ved grounded theory i første omgang meget tekstnær. De første interview blev derfor gennemgået enkeltvis, sætning for sætning og kodet på indhold i projektgruppen. Dvs. at vi skrev, hvad vi så de enkelte dele af interviewet handlede om, så blev der udviklet emner og begreber ud fra interviewene. For at denne proces bliver mulig, er det nødvendigt, at alle interviewene bliver transskriberet i deres fulde længde, så analysen omfatter hele teksten. Dette har været muligt på alle enkeltinterviews både fra første fase og på geninterviewene, men det har ikke teknisk været muligt på fokusgruppeinterviewet, da antallet af deltagere og omstændighederne for interviewet gjorde en egentlig afspilning umulig. I stedet blev der her taget udførlige notater, som umiddelbart efter blev renskrevne. Analyseprocessen af de enkelte interviews var meget grundigt og var derfor også tidskrævende, men arbejde muliggjorde, at det blev interviewene, der fik stemme. Det vidste sig hurtigt i analysearbejdet, at der var emner og begreber, der gik igen på tværs af interviewene. Disse emner og begreber, der blev udviklet gennem første fase af analysen, blev sorteret og integreret i større temaer og blev, som allerede nævnt, grundlaget for det videre projektforsløb.

Opsummerende kan siges, at når man, som vi her i projektet, genererer viden ud fra praksis betyder det ikke, at forskningsprojektet i sit udgangspunkt er perspektivløst. Hvis man forsøger sig med perspektivløs forskning, bliver perspektivet blot tilfældig, ikke fraværende. Forskning vil altid være defineret ud

fra sin lokale og tidsmæssige praksissammenhæng. Sagt på en anden måde, har vi ikke lagt en bestemt teori om social fastlåsthed ned i vores analyse til at begynde med, men har arbejdet ud fra en overordnet forståelsesramme, som afspejler vores metodevalg, udformningen af første interviewguide osv. Forståelsesrammen som Gaderummet tager sit udgangspunkt i er forsøgt afspejlet, dels gennem den indledende beskrivelse af Gaderummet som praksisfællesskab, dels gennem metodeafsnittet her, hvor udgangspunktet for vores arbejde er praksis og medforskerperspektivet, og dels gennem den drypvise teoretiske fremstilling gennem analysedelen.

5. ANALYSE

Som allerede beskrevet er analysen af projektets interviewmateriale blevet foretaget af en medarbejdergruppe, der løbende har været stor udskiftning i. Analysearbejdet har været bygget op på ugentlige møder, hvor hvert interview er blevet gennemgået systematisk på et konkret niveau. Samtidig har det været muligt, i dette diskussionsforum, at hæve analysen op på et metaniveau, hvor centrale emner har været i fokus. Helt centralt for geninterviewene har været temaerne fremdraget af de første interview Jf. bilag 3. Da temaerne også har dannet en fælles referenceramme i analysearbejde, har vi fundet det naturligt at bygge selve analysefremstillingen op efter denne struktur. Nogle temaer har vist sig at fylde mere kvantitativt såvel som kvalitativt i interviewene og diskussionerne, de er derfor blevet mere centrale end andre temaer. Derfor vil de centrale analyseafsnit fremstå som selvstændige afsnit, mens andre vil blive belyst indirekte under disse centrale temaer.

I de efterfølgende vil de centrale temaer, som bliver belyst hedde brug og misbrug i Gaderummet, den sociale mobilitet, det at hjælpe andre og det gode liv. Selve skriveprocessen har ligesom analysen været præget af, at mange deltagere har været inde over projektet. Det har som tidligere nævnt givet en god dynamik, hvor temaerne er blevet belyst fra mange vinkler. Diskussionerne har været på mange niveauer, hvilket er blevet fanget i den skriftlige fremstilling. Mens nogle har lagt en vinkel på det teoretiske, har andre lagt en mere praksisnær vinkel, igen har nogle valgt en mere overordnet tilgang, mens andre en mere konkret. Homogeniseringen af opgaven er et område, som vi løbende under skriveprocessen har diskuteret en del. Afrapporteringen skulle fremstå som en samlet fremstilling, samtidig ønskede vi, at den skulle afspejle den mangfoldighed, som har været en væsentlig styrke i processen. Vi har derfor valgt en stil, hvor hver enkelt har fået meget stor stilfrihed, men sikret en homogenitet og en kontinuerlig fælles dynamik ved fortsat at holde forholdsvis mange koordineringsmøder, hvor vi lavede fælles brainstorm på de enkelte temaer samt en løbende feedback på de enkelte afsnit.

En sådan proces er langsommelig og kan give en del frustration, når man har meget forskellig stil i en skriveproces. Til gengæld har processen været udbytterigt for den enkelte såvel for opgavens kvalitet og mangfoldighed.

Vi har, som nævnt, valgt at lave en fordeling af det skriftlige arbejde ud fra interesse områder og ikke ud fra skrivestil. Dette valgt er taget dels ud fra synspunktet om, at det er hensigtsmæssig at arbejde på det tema, hvor man synes, at man har mest at bidrage med, men også dels ud fra det faktum, at vi først

gennem skriveprocessen har lært hinandens skrivestil at kende, da gruppen ikke har skrevet en større afrapportering sammen før. Selvom koordineringen i processen har været helt essentiel, har der, grundet baggrunden for fordelingen af det skriftlige arbejde, også spillet nogle uforudsete tilfældigheder ind.

Projektdeltageren der skrev på misbrugstemaet viste sig hurtigt at have en forkærlighed for det teoretiske. Som man kan se i kapitlet betyder dette dog ikke, at den teoretiske vinkling er sket på bekostning af det praksisnære. Det har dog haft en stor betydning for kapitlets længde. Eftersom vi hurtigt i skriveprocessen blev opmærksomme på den teoretiske vinkling, diskuterede vi det hensigtsmæssige i at lægge hovedparten af den teoretiske fremstilling i kapitlet om brug og misbrug i Gaderummet. Fordelene, ved at præsentere den teoretiske baggrund for projektet i selve analysen, var dels at gøre projektet mere læsevenligt, ved ikke at placere teorien i en tung utilgængelig klods og dels at afspejle teori som del af den daglige praksis i Gaderummet. Derudover kunne misbrug og brug som tema lettere konkret illustrere det bagvedliggende teoretiske perspektiv, der udgør baggrunden for Gaderummet, end de mere diffuse temaer. Ulempen var, at det gav en skæv fordeling af omfanget af de enkelte temaer, da misbrugsdelen ved at indeholde størstedelen af præsentationen af den teoretiske baggrund ville blive forholdsvis stor i omfang. Dette kunne give en uhensigtsmæssig fremstilling, da misbrug og brug nok er en del af Gaderummet og projektet her, men det er ikke et tema, som kvalitativt fylder mere i projektarbejdet eller Gaderummets hverdag end de andre temaer.

Analysedelen skal derfor læses ud fra, at kapitlet om brug og misbrug ikke er eller bør ses som dominerende, men blot som det første emne, hvor den teoretiske fremstilling er blevet præsenteret og andre temaer bliver berørt i. At hovedparten af teorien ligger i misbrugskapitlet må siges, at være skabt ud fra tilfældigheden, der ligger i at projektdeltagerne frit kunne vælge at skrive ud fra interesseområder. Set i bakspejlet ville det muligvis have været mere hensigtsmæssigt at præsentere teorien i et af de temaer, som har en mere almen og overordnet karakter. Når vi alligevel valgte at fastholde teorien i misbrugskapitlet, er det dels fordi vi synes, at kapitlet blev virkelig godt i sin helhed, og, som allerede nævnt, at brug og misbrug viste sig at være et konkret tema, der kan illustrere Gaderummets bagvedliggende menneskesyn og herved den måde, hvorpå brugerne bliver mødt i Gaderummet. Desuden havde vi tillid til, at vores læsere, med den relevante baggrundsviden om arbejdsprocessen og fordelingen af temaer, kunne se igennem den skæve fordeling og i stedet se temaernes vigtighed som uafhængig af kapitlernes omfang.

6. BRUG OG MISBRUG I GADERUMMET

I det følgende kapitel vil temaet brug og misbrug af alkohol og stoffer blive belyst. I behandlingsregi bliver brug og misbrug, ofte antaget som fastlåsende faktorer. Faktorer som det enkelte individ skal støttes til, at overvinde eller helbredes fra. Behandlingsformerne i offentlig og privat regi giver forskellige forståelser af misbrug. Ligeegyldigt om misbruget ses som kausalt begrundet i svære opvækstbetingelser, en individuel sygdom eller lignende, opfattes misbruget altid som udelukkende fastlåsende for det enkelte individ. I Gaderummets hverdag, og i projektet her, er det fastlåsende kun en del af et nuanceret billede af brugernes brug og misbrug.

Ved at se på misbrug og brug i sin helhed, vil vi følgende illustrere det teoretiske perspektiv – den kritiske psykologi, som Gaderummet har sin baggrund i. Da det er i dette kapitel hovedparten af det teoretiske perspektiv og herved bagvedliggende menneskesyn træder frem, vil andre af de centrale temaer ligeledes blive berørt.

Som tidligere beskrevet, er det grundlæggende formål med Gaderummet at være et fristed for gadeunge og andre udstødte og marginaliserede unge. Heri ligger det, at Gaderummet skal være et åbent sted, hvor der skal være plads til alle, - særligt til dem, der af den ene eller anden grund ikke har andre steder at gå hen. Gaderummet brugere består således af en broget gruppe af unge, der af forskellige årsager enten er udelukket fra, eller ikke føler sig hjemme, andre steder og derfor ellers er henvist til at leve på gaden.

Fælles for en stor del af de unge i Gaderummet, hvad enten de er boere eller daglige brugere af stedet er, at brug og misbrug af bl.a. hash og alkohol, og i nogle tilfælde også hårdere stoffer, er en integreret del af deres liv og en måde at klare deres tilværelse på. Stof- og alkohol, brug og misbrug, må således ses som en del af de konkrete livsbetingelser, som denne gruppe unge lever under.

Disse omstændigheder skaber derfor nogle særlige betingelser for et sted som Gaderummet, hvilket betyder, at Gaderummet, for at udgøre et reelt alternativ som et fristed for denne gruppe unge, har valgt at gribe denne problematik omkring brug og misbrug af stof- og alkohol an på en utraditionel måde.

Rusmiddel politikken

Gaderummets politik omkring stof- og alkohol, brug og misbrug, samt behandlingspolitikken, er som udgangspunkt formuleret og udarbejdet i henhold til de overordnede principper, som Gaderummet er bygget op omkring.

Dette betyder for det første, at det er Gaderummet overbevisning, at man kun kan hjælpe mennesker ved at møde dem der hvor de er – hvilket bl.a. betyder at man må møde mennesker i deres givne brug og misbrug af stof- og alkohol. På den anden side, skal Gaderummet være et åbent sted, hvor der skal være plads til alle – hvilket altså betyder, at der også skal være plads til dem som ikke er brugere og misbrugere af stof- og alkohol, samt til dem som enten ønsker at reducere eller helt at komme ud af deres brug/misbrug.

Denne overordnede politik skaber således et dilemma, som der ikke er nogen entydig og endegyldig løsning på. Det er et dilemma, der eksisterer som en fortsat og vedvarende problemstilling, som man hele tiden må forholde sig til i Gaderummet. Dette dilemma er dog til dels blevet imødekommet, igennem det man kunne kalde en pragmatisk løsning, hvilket vil sige, at Gaderummet i sin rusmiddelspolitik har valgt at skelne mellem *hårde* og *bløde* former for rusmidler, samt mellem *acceptable* og *uacceptable* former for brug og misbrug.

Hash og pot, samt øl og vin, anskues således som "bløde" rusmidler, hvorimod heroin, kokain, amfetamin, ecstasy m.m., anskues som "hårde" stoffer. I Gaderummet er hårde stoffer, hvilket for det meste omtales som "stoffer", totalt uacceptabelt, dvs. - totalt forbudt. Hvis nogen i huset enten er påvirket af stoffer, eller bringer stoffer ind i huset, kan det betyde at man får karantæne fra at komme i huset, indtil man er stoffri, eller at man helt bortvises.

Hash og øl anskues derimod som acceptable rusmidler, eller som en af medforskerne udtrykte det; som "nydelsesmidler". Det vil sige, at det som udgangspunkt er i orden at ryge hash og drikke øl i Gaderummet. Det afgørende er, at indtagelsen af de acceptable rusmidler sker på en ordentlig og respektfuld måde, således at andre mennesker også kan være der. En af medforskerne udtrykker det på denne måde;

"... Man kan sige i Gaderummets struktur, der har vi jo også tænkt os at inkorporere hashen, men ikke fordi den skal have den store fokus, for eksempel, det her skal være hashfrit (lokaler på 1. sal, red.). Folk kan gå ned igen og ryge deres fede, og komme op igen, de skal ikke være fulde heroppe. Men de skal ikke være så skæve, at de bliver en irritation, men de må godt være skæve. Der skal være mulighed for, at man skal kunne komme i huset uden at lugte hash hele tiden."

Det grundlæggende princip for rusmiddel politikken er altså, at den enkeltes brug og misbrug ikke må være destruktivt, hverken for den enkelte eller for huset og fællesskabet som helhed.

Det er af denne grund at de hårde stoffer ikke er tilladte. Det er Gaderummets holdning og erfaring, at hårde stoffer, ikke bare er ekstremt destruktive for den enkelte, men også destruktivt for fællesskabet³. Desuden har denne nul-tolerance politik over for de hårde stoffer den funktion, at beskytte andre imod at blive fristet – særligt dem som enten har, eller tidligere har haft, en afhængigheds problematik i forhold til hårde stoffer. Men omvendt ansporer denne politik også til at holde hårde stoffer ude af Gaderummet. Det kan næsten siges at ved fravalg af hårde stoffer, sikres Gaderummet som fristed for unge, der ikke ønsker at gå længere end hash og alkohol.

Dette betyder ikke at man udelukkes fra Gaderummet, hvis man har et misbrug af hårde stoffer; man må være der, og bruge stedet på den betingelse, at man selv er indstillet på at holde sig stoffri, og forsøge at komme ud af misbruget. I denne sammenhæng benyttes i nogle tilfælde fx urinprøver til at kontrollere, at den enkelte rent faktisk overholder aftalen om at holde sig stoffri.

Dette princip gør sig også gældende overfor de acceptable rusmidler – særligt i forhold til alkohol. Her skelnes der på samme måde også mellem forskellige typer af alkohol, måder at indtage det på, samt på hvad der er hverdag og fest. Den grundlæggende regel, som tidligere stod på gadedøren i det gamle Gaderum, er: **"hvis du gør Gaderummet til et værtshus – ryger du i behandling!"**. Det vil sige, at det er i orden at sidde og drikke "et par bajere" og hygge sig, men det ikke er i orden at dyrke hverdagsdruk i Gaderummet – eller at rende rundt og være "pisse fuld" og være generende for de andre i huset.

Skillelinien imellem hvad der anses for henholdsvis brug og misbrug, acceptabelt og uacceptabelt, mht. til alkohol, er således mere "flydende" end den er i forhold til de hårde stoffer, fordi den netop afhænger af *hvordan, hvor meget, hvornår og af hvem* der drikkes. Man bliver derfor nødt til at gå ind og lave en vurdering i de enkelte konkrete tilfælde, om hvad der er brug og misbrug, samt hvad der er acceptabelt og uacceptabelt.

Håndhævelsen af reglerne

Eftersom der således i forhold til alkohol er tale om, at der må laves en vurdering i de enkelte tilfælde, om hvornår grænsen mellem hvad der er acceptabelt, og hvad der er uacceptabelt overskrides, kan det nogle gange være vanskeligt at håndhæve reglerne. Der kan fx opstå tvivl og uenighed, omkring hvor-

---

³ Når de hårde stoffer opfattes som destruktive for Gaderummets unge skyldes dette i særdeleshed brugernes livssituation. Modsat andre unge, har langt de fleste Gaderumsunge ikke nogen bred og ressourcestærk struktur at binde sig op på – og de hårde stoffer bliver herved til det frie fald.

dan en given situation skal fortolkes i forhold til reglerne. En af medforskerne beskriver problemet på denne måde;

MF: "...fordi det er igen lidt med, hvordan og hvorledes du, det er næsten ligesom, hvis der er en eller anden, der går helt amok, når han har været stiv, øh, så man tager selvfølgelig fat om det enkelte problem og sådan noget, og så er det nemmere faktisk, med stofferne, fordi at alkoholen kan du undskylde dig med, fordi det trods alt er tilladt at drikke i visse måder og forhold der ik', er det tilladt at nyde en øl i Gaderummet, hvorimod det er slet ikke tilladt at, ..."

F: "at have stoffer?"

MF: "At tage stoffer, indtage stoffer og bære på det, så på den måde er det meget nemmere at være konsekvent overfor den enkelte, der tager stoffer og flipper ud på det, fordi det f.eks. med alkohol, fordi det trods alt er tilladt, og der er jo, nogle gange kan man godt styre det og ting og sager,..."

Eftersom Gaderummet er et (delvist) brugerstyret sted, er det ikke de ansatte, der står for håndhævelsen af rusmiddelpolitikken. Det er som udgangspunkt brugerne selv. Hvis en given person eller gruppes brug og misbrug af stof- og alkohol udvikler sig til et problem, enten for dem selv, eller huset som helhed, kan det – hvad enten det er alkohol, hash, eller hårde stoffer, blive taget op på et fælles husmøde. Det kan fx dreje sig om, at en eller flere af beboerne har siddet og holdt druk-fest nede i sovesalene den foregående nat, og derved holdt de andre vågne med råben og skrigen. Alle i huset kan indkalde til et ekstraordinært husmøde, hvis de synes, at der er et problem omkring et eller andet, som involverer hele huset. Den, eller de, "som tages op" på mødet, må så stå til ansvar over for huset som helhed, og forklare sig. Det er fællesmødet, og ikke de ansatte der tager stilling til, om reglerne i det konkrete tilfælde er blevet overtrådt, i hvilket omfang, og om det i givet fald skal have nogle konsekvenser, fx i form af sanktioner. I nogle tilfælde kan den enkelte således i forhold til fx en alkohol-problematik, blive pålagt at gå i antabusbehandling, eller noget andet, som en betingelse for fortsat at få lov at være i huset, hvad enten det er som bo'er eller bruger. På denne måde inddrages hele huset i et givent problem, og derfor også i løsningen af problemet.

Når det således som udgangspunkt er bo'erne der skal håndhæve reglerne, kræver det også det, som en af medforskerne kalder; "en stærk bo'er-gruppe" som kan "lægge linien", dvs. lære de nyankommende hvordan man gebærder sig i Gaderummet, hvordan stedet fungerer, og på denne måde videregive de regler, normer og værdier, som Gaderummet er bygget op omkring "...det kan bare være en enkelt, der ligesom fastholder en eller anden linie, øh, der er eller burde være i Gaderummet..." . Flere af medfor-

skerne peger således på, at håndhævelsen, og problemerne med håndhævelsen af rusmiddelpolitikken også handler meget om holdninger – om at lære og videregive de rigtige holdninger, som en af medforskerne siger i forhold til stof-problematikken; ” *jeg tror også, det er en holdning, der skal til, det er en holdning med, at stofferne er dårlige,...* ”

Det samme gør sig gældende i forhold til alkohol-problematikken, som en anden medforsker fortæller; ” *jeg tror bare, vi skal have nogle af de gamle meninger og holdninger genopfrisket, du ved, hvad er det egentlig Gaderummet står for, og specielt med hverdags druk. Vi skal have sat sådan en seddel op det der med; ”Hvis du gør Gaderummet til et værtshus bliver du sat i behandling og, altså, vi må godt lige minde dem om, at det er os, der skal passe på Gaderummet, ikk.* ”

Brug og misbrug som en del af hverdagen i Gaderummet

Det at Gaderummet har en meget liberal rusmiddelpolitik i forhold til fx hash og alkohol indtagelse, sætter i høj grad sit præg på hverdagen i huset. En af medforskerne fortæller her om, hvordan en typisk dag i Gaderummet ser ud for hans vedkommende;

” *...de varme måneder er man uden for og ryge bong⁴, og man spiller ikke så meget computer og har det sjovt. Men når det er koldt uden, så består 80% af alle de kolde måneder af at sidde og ryge bong og spille computer, det er sådan en rigtigt rigtig typisk Gaderumsdag, synes jeg.* ”

Som det fremgår af medforskerens beskrivelse, er hash rygning altså, for en stor del af brugerne, en helt fast og temmelig stor del af deres dagligdag. Det samme gør sig for nogles vedkommende, også gældende i forhold til at gå på druk, som en anden medforsker kommer ind på i sin beskrivelse af, hvordan en typisk dag i Gaderummet ser ud for ham;

” *...det er enten sådan en dag, hvor man sover og måske vågner op og måske lige sidder sådan lidt foran computeren og så forlader stedet og går ud og mødes med nogle venner og havner altid i noget druk. Eller ja, jo, sådan gør vi tit...* ”

Den liberale rusmiddelpolitik skaber altså nogle særlige betingelser for dem, som bruger huset, hvilket skaber nogle særlige muligheder, men som også skaber nogle særlige problemer. Den skaber også nogle særlige deltagerpræmisser, som kan være attraktive for nogle, og mindre attraktive for andre. Igen er det dog vigtigt at være opmærksom på, at en af del af baggrunden for Gaderummes liberale rusmiddelpolitik netop er, at stedets formål i særlig grad er, at være et fristed for dem som ikke har andre steder at

---

⁴ En bong er et hashrygningsinstrument.

gå hen. Rusmiddelpolitikken er således i høj grad udformet i forhold til den specielle gruppe af unge, som Gaderummet i særlig grad henvender sig til. En af medforskerne udtaler sig om det på denne måde; *"Det er fint nok, at folk ryger hash. Jeg ved det ku skræmme en del. Jeg ved, det kunne skræmme min mor langt væk, men hun er jo heller ikke så relevant som sådan, for Gaderummet."*

Flere af medforskerne giver således også udtryk for i interviewene, at det netop er den liberale indstilling til fx hash, der er en del af grunden til, at de i modsætning til mange andre steder, føler sig velkomne i Gaderummet. Den betyder, at de føler at der er plads til dem, og deres måde at leve på. I Gaderummet behøver man således ikke at skjule, negligere, undskylde eller lyve om at man fx ryger hash. Man kan derimod være helt åben omkring ens eget, både brug og misbrug af fx hash. En stor del af tiltrækningen ved Gaderummet er altså, at det er et sted hvor brugerne oplever, at de bliver accepteret og respekteret som de er, netop fordi der er plads til en anderledes og "skæv" livsførelse, både i direkte og i overført betydning. I nogle tilfælde kan det endda være det eneste sted, hvor de egentligt føler at de passer ind og høre til.

"...det er jo faktisk en af de dele, ting, der gør, at jeg også føler mig velkommen i Gaderummet, fordi jeg ikke bliver forfulgt, fordi jeg er ryger f.eks. ,det, det, det er en meget god ting at blive accepteret, nu er jeg sådan et institutionsbarn, der har det aldrig været accepteret at ryge, det vil sige, man skulle gemme det og være fordækt om det, og det gør jo, det gør det lidt sværere, altså det er nemmere nu, hvor det er åbent og man må, eller hvor det ikke er dårligt"

I Gaderummet kan man således "ryge den fede", uden at der er nogen der ser ned på en, og uden at blive udpeget som en taber, netop fordi hashrygning betragtes som en legitim⁵ social praksis. Man bliver derimod anerkendt som en legitim og ligeværdig deltager i fællesskabet – en oplevelse som en stor del af brugerne ikke oplever i særlig mange andre sammenhænge.

At hashrygning anerkendes som en legitim social praksis betyder også, at hashrygning indgår som en stor del af det sociale samvær i Gaderummet. Det er en bestemt form for social praksis eller aktivitet, som mange af brugerne har til fælles og skaber således et fælles referencepunkt, som en af medforskerne udtrykker det. Det er noget man kan være sammen om, og som man kan relatere til hinanden igenem.

---

⁵ Her skal legitim ikke forstås i juridisk forstand, men som en acceptabel form i det sociale fællesskab.

"...Det gør jo, at du har en eller anden fællesnævner for nogle ting, som du foretager dig i Gaderummet... nu er jeg selv ryger (hash, red) f.eks., og det er der nogle af de nye, der også er, og så kan man få en fællesskabsfølelse eller fornemmelse sammen med dem, fordi man ryger..."

At ryge hash kan altså være en måde at deltage i den sociale sammenhæng, som Gaderummet udgør, og dermed være en del af den. Det kan, som medforskeren i det ovenstående citat beskriver det; være en måde at få en fællesskabsfølelse, med andre deltagere i denne sammenhæng.

Samtidigt er det "at ryge", også noget som man kan definere sig selv igennem, som medforskeren i citatet siger; *"nu er jeg selv ryger"*. At være ryger, er således også en form for social identitet – en måde at forstå sig selv på i en bestemt sammenhæng. For mange af brugerne er rygning således mere end bare en fælles social aktivitet – det er også en form for fælles identitet, og en fælles måde at leve på. Der er således tale om at hashrygning kan være en del af ens livsstil, og i mange tilfælde en livsstil, som man sætter stor pris på. Hashrygning repræsenterer således også en værdi for mange af brugerne, dvs. det indgår som en del af deres definition på det gode liv.

Den samfundsmæssige stigmatisering af hash brugere

Hash og hashrygning udgør ikke bare en værdi for en stor del af Gaderummets brugere, det er også omdrejningspunkt for et fælles politisk standpunkt, som en af medforskerne fortæller ;

"... hashen er jo trods alt en af vores mærkesager, så det er også en måde at engagere folk på."

Dette politiske standpunkt handler selvfølgelig som udgangspunkt om retten til at ryge hash, og om at man mener at hash er et acceptabelt rusmiddel.⁶ Men i et lidt større perspektiv handler det om retten til selv at kunne bestemme, hvordan man vil leve sit liv og om selv at definere, hvad det gode liv er. På denne måde bliver spørgsmålet omkring hash også til et spørgsmål, om at tage stilling til sit eget liv og sin egen måde at leve på – og om hvem der skal definere hvad der er acceptabelt og uacceptabelt, og om hvad der er brug og misbrug.

I modsætning til den officielle rusmiddelpolitik i Danmark, og herunder den danske lovgivning⁷, hvor der skelnes meget skarpt imellem de lovlige rusmidler, som fx alkohol, og de ulovlige som fx hash,

---

⁶ Mens det i dagens Danmark gøres kriminelt at være hashryger, så er det ulige lettere at fylde sig med piller i det offentlige rum. Modsat hash lugter pillerne ikke. De kan tages i en privat sfære i det offentlige rum, hvor der ikke kræves et forberedelsesritual, hvor man sammen "mikser den fede". Paradoksalt er at netop den i dag stadigt mere manglende ritualisering omkring rusmidler – at rusmidler ikke bindes op på tilladte kollektive bearbejdnings af fællesbegivenheder – synes at føre forbruget ud af kontrol!

⁷ Lov om euforiserende stoffer - Lovbekendtgørelse 1969-07-21 nr. 391 om euforiserende stoffer (se evt. litteraturliste).

mener mange af brugerne i Gaderummet ikke, at der er den store forskel mellem hash og alkohol. Her anskues hash, som tidligere nævnt, som et acceptabelt nydelsesmiddel på linie med alkohol, som en af medforskerne giver udtryk for;

"...min mor hun drikker sine glas rødvin eller sin hvidvin, og hun drikker nok en dunk om dagen ikk', hvor jeg ryger min joint, når jeg kommer hjem fra arbejde..."

Forskellen på om man ryger eller drikker, anskues således i langt højere grad som et spørgsmål om personlig præference for det ene eller det andet rusmiddel og ikke, om det ene er mere "skadeligt" end det andet, som den officielle danske rusmiddel politik lægger stor vægt på. Flere af medforskerne giver faktisk udtryk for, at de på nogle områder synes, at hash er mindre skadeligt end fx alkohol.

Til trods for at hash i henhold til den danske lovgivning er ulovligt, og mennesker der ryger hash, dermed er kriminaliseret, viser undersøgelser som Sundhedsstyrelsen har foretaget om narkotikasituationen i Danmark⁸, at hash er det mest udbredte stof blandt den almindelige befolkning. Af den voksne befolkning i aldersgruppen 16-44 år, havde 42% i år 2000 prøvet at ryge hash, mindst en gang i deres liv, hvilket næsten er halvdelen af befolkningen i denne aldersgruppe, og ca. 10% af den voksne befolkning op til 45 år, havde røget hash inden for det seneste år. Omfanget af hashbrugere i den generelle danske befolkning, tyder altså på, at brugerne i Gaderummets syn på hash, som et forholdsvis "mildt" og "uskyldigt" rusmiddel, i forhold til fx hårdere stoffer, ikke afviger voldsomt meget fra store dele af den almindelige befolknings opfattelse.

Selvom hashrygning som det fremgår, i større eller mindre grad, er et temmelig udbredt fænomen i store dele af den almindelige befolkning, og at mange mennesker som følge heraf, må antages at have et relativt afslappet forhold til denne type rusmiddel, anses hash dog alligevel fra officielt hold, dvs. fra myndighedernes side, stadigvæk som et narkotika, og sidestilles dermed implicit med de hårde stoffer. Problemet med dette er, at hashrygning herigennem automatisk bliver ensbetydende med misbrug. Mennesker, som foretrækker hash frem for fx alkohol, vil derfor i mange sammenhænge blive udpeget som misbrugere, uanset hvilken indvirkning deres givne forbrug rent faktisk har på deres daglige livsførelse. De bliver, med andre ord, meget ofte stigmatiseret pga. af deres præference for hash, som følge af en historisk og kulturel specifik kategorisering af hash som en form for narkotika.

---

⁸ Narkotikasituationen i Danmark 2005: Årsrapport til det europæiske overvågningscenter for narkotika og narkotikamisbrug, EMCDDA (Jf. Litteraturliste).

Befinder man sig i forvejen i en marginaliseret position i forhold til resten af samfundet, som mange af Gaderummet brugere af forskellige grunde gør, synes denne stigmatisering at blive yderligere intensiveret. En stor del af medforskerne giver således udtryk for at de føler, at de i mange sammenhænge bliver udpeget som tabere, fordi de fx har et dagligt forbrug af hash, som en af medforskerne fortæller om her;

"...Jamen altså, nogle folk kan du jo se det tydeligt på. De bliver sløve, hvis folk ikke vidste, at han røg fede, ville de tro, at han var en sinke. Men selvfølgelig bliver man anset for at være en looser, hvis man har et dagligt forbrug. Der er nogle mennesker, der gør det, når det er fest, og så videre, men det er der ikke nogen, der lægger mærke til, der er det ikke noget problem. Men selvfølgelig, når det bliver dagligdag, der er det det samme som alkoholisme. Vi er egentlig også bare ligeglade med, hvad samfundet mener om os..."

Det er dog ikke alle brugerne i Gaderummet, der er helt ligeglad med hvad "samfundet" mener om dem, som en anden medforsker fortæller;

"...det betyder ikke det store for mig, men det betyder noget for folk, det betyder virkelig noget for folk generelt"

Og videre fortæller medforskeren;

"...folk ser jo ned på en, nogen gange, altså jeg har, når vi har sat os ude et eller andet sted og røget en joint, f.eks. ude på Kultorvet eller et eller andet, og folk de sådan ser at vi ryger joints eller chillum, nogen siger noget, andre kigger bare på en, nogen truer med at ringe til politiet og, at det er jo generende for dem, altså, jeg kan også godt forstå det, altså, for de borgere, der sidder og følger loven, og så sidder vi og bryder loven på det groveste og ryger hash der udenfor, men et eller andet sted så jeg sgu træt af at blive kriminaliseret, bare fordi jeg foretrækker det ene rusmiddel frem for det andet."

Den samfundsmæssige stigmatisering af hashbrugere, medvirker således til en yderligere marginalisering og udstødelse af denne gruppe unge, i forhold til resten af samfundet. Det er på denne baggrund at Gaderummets rusmiddelpolitik får sin særlige funktion, idet den netop tilbyder et fristed og et fællesskab, hvor de unge føler sig accepteret og anerkendt som ligeværdige deltagere, uafhængigt af deres præference for det ene eller andet rusmiddel

Misbrug ud fra et subjektvidenskabeligt perspektiv

Brug og misbrug af forskellige typer af både acceptable og unacceptable rusmidler udgør, som tidligere nævnt, en stor del af dagligdagen for mange af brugerne i Gaderummet. Dette brug og misbrug varierer selvfølgelig fra person til person, dels hvad angår rusmidlet, og dels hvad angår omfanget af det givne brug og misbrug. Der er også forskel på, hvordan den enkelte selv oplever og forholder sig til sit eget brug og misbrug, dvs. om hvorvidt den enkelte selv oplever det som et problem eller ej.

Nogle brugere vil opleve at deres givne forbrug af rusmidler, har en u hensigtsmæssig og problematisk indvirkning på dem selv og på deres måde at leve på. I nogle tilfælde vil personen således selv opleve, at vedkommende har et misbrug, der er problematisk på forskellige måder, og ønsker derfor at gøre noget ved dette.

Nu er problemer jo ikke noget, der bare opstår ud af den blå luft – det er som regel noget der opstår i relation til noget andet. For at kunne gøre noget ved et givent problem, som fx et misbrug, må man derfor, først undersøge hvad det er for nogle forhold, sammenhænge og omstændigheder som misbruget har udviklet sig i relation til, og som det er en del af. Man må, med andre ord, først finde ud af, hvorfor man i det hele taget har udviklet et misbrug, før man kan gøre noget ved det. Det er disse spørgsmål, der vil blive taget fat på i det følgende.

Den teoretiske indgangsvinkel til begribelsen af misbrug

Der er mange forskellige teoretiske indgangsvinkler, man kan tage udgangspunkt i, når man vil forstå et fænomen som misbrug. I henhold til det teoretiske udgangspunkt som Gaderummet er bygget op omkring, og som det orientere sig efter i sin praksis, vil misbrug blive anskuet og belyst med udgangspunkt i en kritisk psykologisk forståelse.

Den kritiske psykologi adskiller sig fra de fleste andre psykologiske teorier på flere måder. For det første, er den kritiske psykologi en *subjektvidenskab*. Det betyder at den sætter det individuelle subjekts forhold til sin umiddelbare, samfundsmæssigt formidlede livssituation og sig selv heri på alment begreb. Den menneskelige bevidsthed og den menneskelige handling forstås således ud fra et første persons perspektiv, dvs. dens begreber er udviklet til at kunne beskrive hvordan *jeg* som et konkret subjekt, forholder *mig* til *min* konkrete situation og til *mig* selv, ud fra *mit* eget standpunkt og perspektiv (Dreier, 2004).

For det andet, tager den kritiske psykologi afsæt i den kendsgerning, at mennesket lever i en samfundsmæssig verden. Mennesket er derved et samfundsmæssigt væsen, der tilfredsstillende sine behov og sikre sin egen opretholdelse og reproduktion ved at tage del i en samfundsmæssig proces. Menneskes livsbetingelser og det individuelle liv er således samfundsmæssigt formidlede (Tolman, 1994). Disse samfundsmæssigt formidlede betingelser fremstår for det enkelte subjekt, med den betydning de har for dets egen overlevelse og udvikling, som *handlemuligheder*. At betingelserne fremstår som handlemuligheder, betyder samtidigt at mennesket ikke er fuldkommen determineret af disse betingelser, men derimod "fri" over for dem, idet det kan vælge at forholde sig til disse betingelser på forskellige måder. Hvad enten det forholder sig på den ene eller den anden måde, henholdsvis *udvidende* eller *restriktivt*, så er og bliver det en *opgave* for hvert enkelt individ, selv at forbinde sin egen individuelle reproduktion og udvikling, med den samfundsmæssige. Forbindelsen er ikke givet på forhånd. *Subjektudviklingen* som en opgave, relaterer sig således til udvidelsen af min rådighed over mine samfundsmæssigt formidlede livsbetingelser, for herigennem at tilfredsstille mine behov og varetage mine interesser (Dreier, 2002).

Når ens egen udvikling på denne måde fremstår som en opgave for den enkelte, betyder det samtidigt at den kan løses på flere måder. Det betyder også, at de måder opgaven løses på, kan være mere eller mindre hensigtsmæssig for den enkelte. Der er således ingen garanti for, at den ikke kan gå "skævt", inden for forskellige områder og dimensioner. Denne eventuelle skævhed opstår dog ikke fuldkommen tilfældigt og uden grund. Den er derimod relateret til problematiske forhold mellem subjektets handlemuligheder, på den ene side, og subjektets behov og interesser, på den anden (Ibid.). Dette vil blive uddybet i de følgende afsnit, i forhold til udviklingen af misbrug.

Subjektet varetager dog ikke denne opgave i forhold til samfundet som helhed. Det enkelte subjekt befinder sig altid et særligt sted i denne samfundsmæssige verden, hvori der eksisterer nogle særlige lokale samfundsforhold og betingelser. For at forstå hvorfor en given person handler som han eller hun gør, må man derfor kigge på den særlige (livs)situation som vedkommende befinder sig i – dvs. på de særlige *handlesammenhænge* som personen befinder sig i, og som deres handlinger udspiller sig i (ibid.). Gaderummet er fx en af disse handlesammenhænge.

Misbrug som en subjektivt begrundet forholdemåde

Når vi vil forsøge at begribe konkrete menneskers misbrug, kan vi ud fra disse betragtninger ikke bare undersøge "misbrug", som noget der eksisterer i sig selv. Hvis vi gjorde det, ville vi negligere den fun-

damentale omstændighed, at konkrete mennesker altid befinder sig i en bestemt livssituation, og at der i denne livssituation eksisterer særlige betingelser, som den enkelte forholder sig til. Vi må derfor i stedet forsøge at begribe misbrug som "en-person-med-et-misbrug-i-sin-situation".

Ud fra en kritisk psykologisk forståelse, er mennesket desuden karakteriseret igennem sin subjektivitet, dvs. at det, som tidligere nævnt, forholder sig til sin egen situation og sig selv heri (Holzkamp, 1983). Det betyder at mennesket ikke bare responderer instinktivt eller mekanisk i forhold til de betingelser som det eksisterer under. Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel er det derfor ikke tilstrækkeligt at forklare fx misbrug ved at sige, at vedkommende er biologisk disponeret for misbrug, eller at det skyldes særlige problematiske omstændigheder i opvæksten, og lignende deterministisk prægede forklaringsmodeller. Den kritiske psykologi vil ikke afvise at disse omstændigheder kan spille en rolle i forhold til fx misbrug. Den vil dog mene, at disse forklaringer hverken er udtømmende eller særligt frugtbare, netop fordi de ikke tager højde for, og inddrager det væsentligste aspekt ved den menneskelige eksistens; nemlig den menneskelige subjektivitet.

I stedet vil en kritisk psykologi lægge vægt på den omstændighed, at det enkelte subjekt forholder sig til sine betingelser, hvilket dermed betyder, at det også altid har subjektive grunde til at handle som det gør – det har med andre ord, *subjektive handlegrunde* (ibid.). Ud fra denne synsvinkel fremstår misbrug altså som en bestemt form for subjektiv begrundet handling, - dvs. det er en bestemt måde at forholde sig til de betingelser man eksisterer under, i den livssituation man befinder sig i.

Disse handlegrundes præmisser hviler på den ene side, på subjektets oplevelse af den foreliggende situations betydning, dvs. på de *handlemuligheder* som den indeholder, sådan som de fremtræder for hans eller hendes individuelle ståsted. På den anden side, hviler de på subjektets oplevede *behov og interesser*, samt vedkommendes *evner og forudsætninger* for at forfølge dem i den foreliggende situation (Dreier, 2002).

Det afgørende er altså, at misbrug, som en bestemt måde at handle og forholde sig på, ikke er tilfældig – men at den derimod indeholder en *subjektiv rationalitet*. Misbrug som en måde at forholde sig på, kan således være "rationel" fra subjektets eget standpunkt og perspektiv, når man får afdækket den funktionalitet som den indeholder, i forhold til at opretholde tilværelsen, under de særlige betingelser som den enkelte eksisterer under. Lige meget hvor problematisk og uhensigtsmæssig en given handlemåde, som fx misbrug, kan forekomme for en udenforstående, og for en selv, for den sags skyld, vil den ud fra et kritisk psykologisk synspunkt, altid på en eller anden måde være subjektiv funktionel for personen, i

forhold til den givne handlesammenhæng, man enten befinder sig i, eller tidligere har befundet sig i og udviklet sig i forhold til.

Den er med andre ord, et *sva*r på den opgave som subjektet varetager i forhold til at leve og udvikle sig i forhold til bestemte livsomstændigheder, og herigennem varetage sine behov og interesser. Kan der ikke fra subjektets side "*svares igen med udvikling*" – hvilket her er en person-kollektiv opgave at løse - da vil tilstanden bygge sig ind i subjektets handlestruktur som dis-funktionel for videre udvikling. Den har nu fået eget liv også, og en egentlig destabilisering af subjektet som dys-funktionelt handlende forberedes nu som næste niveau, med yderligere nedsættelse af personens handleevne. Personen vil kunne komme i en tilstand, hvor det slet ikke længere kan klare sig alene, selv på helt basale niveauer, men behøver særlig pleje, omsorg og støtte, for overlevelse, for forandring. Til sidst er den sociale omverden, det sociale kollektiv, blevet reduceret og forvandlet til en dominerende indre abstinenssmerte.

For at forstå hvorfor en given person har udviklet et misbrug, må man altså afdække individet subjektive grunde til at forholde sig på denne bestemte måde, i forhold til den samfundsmæssigt formidlede livssituation, som han eller hun befinder sig i, og herigennem den subjektive rationalitet som ligger til grund for den.

Vi vil derfor begynde med at kigge på den overordnede livssituation, som Gaderummets brugere befinder sig i, og på de betingelser som de eksisterer under.

Den umiddelbare livssituation

Når vi nu vil forsøge at skabe os et billede af den overordnede livssituation som brugerne i Gaderummet står i, og af de betingelser som de eksisterer under, for herigennem at indkredse og begribe misbrugs grunde, opstår der en særlig opgave. Opgaven der skal løses er selvfølgelig, at brugerne ikke udgør en homogen masse. De er derimod alle samme unikke individer, der hver især har forskellige grunde til at benytte Gaderummet, og som hver især har forskellige typer af problemer, styrker, svagheder, muligheder og begrænsninger, interesser og behov, osv. Den livssituation, som hver enkelt befinder sig i, er derfor ikke identisk med de andres, idet den netop er betinget af disse forhold. Selvom mange af brugernes livssituation ligner hinanden på forskellige måder, og der kan være en lang række sammenfald på forskellige områder, så vil der også være store forskelle og variationer på andre områder, og på andre punkter. Det er derfor vigtigt at understrege, at denne fremstilling er et forsøg på at tilnærme sig en forståelse af deres forskellige livssituationer, ved at fremhæve og belyse forskellige typiske sam-

menfald, gennemgående forhold, temaer og problematikker. Den skal ikke opfattes som en nøjagtig eller udtømmende beskrivelse af disse forhold.

Når dette nu er sagt, så er det igen vigtigt at være opmærksom på, at Gaderummet hverken er en traditionel ungdomsklub, eller et almindeligt beboerhus eller noget lignende. Gaderummet er som udgangspunkt et fristed for udstødte og marginaliserede unge. Størstedelen af de brugere som kommer i Gaderummet er derfor unge, som af den ene eller anden grund, befinder sig i en marginaliseret position i forhold til resten af samfundet. Det er unge som af forskellige årsager, og som i større eller mindre grad, enten er blevet udelukket eller som har udelukket sig selv, fra at deltage og indgå i de samfundsmæssigt tilrettelagte strukturformationer og institutioner, på samme måde som de fleste andre unge i samfundet. Der er derfor nogle særlige objektive betingelser, som gør sig gældende for netop denne gruppe.

Mange af de unge har et meget ringe eller slet intet netværk, når de kommer til Gaderummet. Familien er ofte fraværende som ressource eller også mangler kontakten helt. Det manglende netværk vil blive uddybet senere.

Ligeledes har mange af de unge som kommer i Gaderummet således af forskellige grunde, dårlige erfaringer med fx at gå i skole, og har derfor typisk meget lidt skolegang bag sig. Dette kan betyde, at de ikke har de samme boglige kvalifikationer og forudsætninger, som det i mange tilfælde kræver, at skulle tage en videregående uddannelse. Desuden er mange af brugerne, enten ikke interesserede i, eller kan ikke overskue, at tage en uddannelse som følge af de høje krav som stilles inden for uddannelsesområdet mht. at skulle læse bøger, skrive opgaver og tage eksamener osv.

Dette betyder at mange af brugerne enten ikke har et arbejde, eller at det arbejde de kan få, typisk er meget manuelt og dårligt betalt, som fx grovrengøring på byggepladser, osv. De brugere som ikke har et arbejde eller er under uddannelse, er henvist til at gå på socialkontoret for at få udbetalt kontanthjælp. Selv det at få udbetalt sin kontanthjælp, når man er hjemløs, kan i mange tilfælde være meget vanskeligt. I nogle tilfælde kan det betyde, at brugerne først får de penge og den hjælp de har krav på, når de ansatte i Gaderummet tager med dem.

Mange brugere har, før de kommer til Gaderummet, gået længe på gaden uden nogen form for økonomisk hjælp fra det offentlige. De har derfor hutlet sig gennem tilværelsen og forsørget sig gennem kriminalitet, tiggeri, flaskesamling o. lign. De har ofte historier med sig, hvor de er blevet afvist en kon-

tanthjælp og blevet sendt rundt mellem flere offentlige kontorer eller frem og tilbage mellem et par enkelte - for til sidst at give op. Andre er blevet mødt med krav om dagligt fremmøde på et lokalt socialkontor, som de ikke har kunnet honorere i en kaotisk hverdag, hvor den daglige overlevelse har været i fokus, hvor døgnrytme og tidsfornemmelsen ikke har været i overensstemmelse med kommunen lukketid.

Derudover er en del af brugerne i Gaderummet hjemløse, dvs. at de enten bor på en sofa eller i en af sovesalene samme med de andre bo'ere. En stor del af medforskerne fremhæver netop denne omstændighed, at de er boligløse, som en væsentlig årsag til at det er svært at passe et arbejde eller at tage en eller anden form for uddannelse.

Fælles for en stor del af brugerne er således, at de oplever at de står i en fastlåst livssituation, hvor de kun har meget begrænset, eller slet ingen mulighed for at løse de forskellige problemer de står med. Som det fremgår, er der i de fleste tilfælde ikke tale om en enkelt, konkret og overskuelig problemstilling som fastlåser vedkommende. Der er derimod ofte tale om mange forskellige, komplekse og omfattende problemstillinger af forskellig art (økonomiske, beskæftigelsesmæssige, sociale, følelsesmæssige), inden for mange forskellige områder af deres liv, der har udviklet sig over tid. Disse omfattende og komplekse problemstillinger indenfor forskellige områder af deres liv, er meget ofte internt forbundne, forstået på den måde, at de overlapper og griber ind i hinanden, hvilket ikke bare gør det vanskeligt at løse de enkelte problemstillinger, men også at overskue og begribe sammenhængen imellem dem, samt få øje på handle - og løsningsmuligheder, der opleves som relevante og realiserbare, ud fra den enkeltes ståsted og perspektiv.

Den personlige handleevne

Mange af brugerne oplever således, som følge af denne fastlåste livssituation som de befinder sig i, at de kun har en meget begrænset eller slet ingen kontrol og rådighed over deres nuværende livsforhold og betingelser.

Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel afhænger det enkelte subjekts grad af rådighed over sine samfundsmæssigt formidlede livsforhold og betingelser, ikke bare af den livssituation som subjektet befinder sig, men også af de individuelle forudsætninger, som den enkelte har opbygget og udviklet til at råde over den. De samlede individuelle forudsætninger som subjektet har udviklet, for at kunne leve og udvikle sig i forhold til en bestemt situation, og have del i rådigheden over den, kaldes inde for den kritiske psykologi, for den *personlige handleevne* (Dreier, 2004). For at kunne leve i forhold til en be-

stemt livssituation, og herigennem tilfredsstille sine behov og varetage sine interesser, må det enkelte subjekt udvikle en eller anden personlig handleevne der er subjektiv funktionel i forhold til denne. Det er igennem denne handleevne, at subjektet skaber sit eget *råderum* eller *handlespillerum*, i forhold til den overordnede handlesammenhæng som den enkelte befinder sig i (Dreier, 2002).

Den personlige handleevne afhænger således, på den ene side, af de objektive betingelser som denne situation indeholder, og på den anden side af de evner, færdigheder og forholdemåder som subjektet har udviklet gennem sit hidtidige liv. Disse personlige evner, færdigheder og forholdemåder udgør således aspekter ved den personlige handleevne. De er udviklet som individets funktionelle midler til at klare tilværelsen på, i forhold til de konkrete handlesammenhænge som individet har deltaget i, gennem sit liv (Dreier, 2002). De skal således ikke forstås som en form for medfødte og stabile træk ved den enkelte personlighed. Dette er ikke ensbetydende med at den kritiske psykologi afviser, at det enkelte individ kan have forskellige medfødte anlæg, potentialer og dispositioner på forskellige områder, men som Dreier, med henvisning til Leontjev, skriver; "*Ganske vist er den individuelle egenart givet på forhånd biologisk, men den præges og udfoldes samfundsmæssigt, og antager først da sine specifikke humane kvaliteter og former*" (Dreier, 2002, s. 57). Disse evner, færdigheder og forholdemåder er således et resultat af individets ontogenetiske samfundsmæssiggørelse. De er formet og udviklet som svar på særlige samfundsmæssigt formidlede livsomstændigheder (ibid.).

Den livshistoriske udvikling af evner, færdigheder og forholdemåder

De forudsætninger vi har udviklet til at håndtere og klare de problemer og konflikter som optræder i vores nuværende livssituation, og vores evne til at råde over vores samfundsmæssige betingelser, er således relateret til vores udviklingshistorie og til de omstændigheder, som vi tidligere har levet under og udviklet os i forhold til.

En af de ting, som træder frem i mange af interviewene, er, at stort set alle medforskerne er opvokset under meget belastede og dysfunktionelle familieforhold. Deres livshistorie er således i mange tilfælde præget af oplevelser af tidlige svigt, manglende støtte, konflikter, forskellige former for overgreb, vold, osv. For nogle vedkommende har dette resulteret i, at de er blevet fjernet fra hjemmet, i kortere eller længere perioder af deres liv, og er blevet anbragt på forskellige typer af institutioner, så som fx, behandlingshjem, plejefamilier, ungdomspensioner osv. – mange har således, kort og godt, oplevet, at de er blevet "*kastet rundt af systemet*", som en af medforskerne udtrykker det.

Mange er således på forskellige måder blevet overladt til at klare sig selv, på et meget tidligt tidspunkt. Enten fordi der ikke har været nogen til at tage sig af dem i familien, eller også fordi de simpelthen er stukket af hjemme fra, eller fra en af de institutioner de evt. har været anbragt på.

En stor del af brugerne har således på forskellige tidspunkter i deres liv, været henvist til at leve på gaden. Gademiljøet har således på forskellige tidspunkter for de forskellige brugere, udgjort en bestemt form for udviklingskontekst, der har indeholdt særlige betingelser, hvilket har betydet at den enkelte herigennem har udviklet særlige evner og færdigheder, i forhold til at klare sig under disse betingelser. Eksempelvis er det nærliggende at forestille sig, at det at skulle leve på gaden kræver at man fokusere på at klare dagen og vejen, og at man således udvikler en "her-og-nu orientering" i forhold til basal overlevelse, og tilfredsstillelse af de mest nødvendige behov. Grundet disse usikre og ustabile livs-omstændigheder, er det altså ikke en udviklingskontekst som fx befordrer, at man udvikler forudsætninger for at opstille mere langsigtede mål, og forfølge dem. Andre har levet størstedelen af deres liv i familien, men mange gange under ekstremt vanskelige forhold og betingelser, hvilket i mange tilfælde har betydet, at de har været nødsaget til at udvikle særlige overlevelsestrategier, og indgå særlige kompromiser i forhold til deres egne interesser, behov og udvikling, i forsøget på at sikre sig selv nogenlunde. Eftersom at ens egen udvikling udgør en opgave der skal løses, betyder det også at der må eksistere eller kunne skabes de nødvendige midler, til at nå det bestemte mål som opgaven udgør. For at opgaven kan løses på en tilfredsstillende måde må der, med andre ord, være overensstemmelse mellem mål og midler. Er den enkelte tvunget til at udvikle sig under omstændigheder, hvor der er modstrid mellem mål og midler, forvandler denne opgave sig til et problem. Uoverensstemmelsen mellem mål og midler, opstår typisk fordi den enkelte ikke udvikler sig og varetager denne opgave i et tomrum, eller i et socialt vakuum, men altid sammen med og i forhold til andre deltagere i den sammenhæng man befinder sig i. Der kan således være tale om, at de forskellige deltagere har forskellige modstridende mål og interesser, hvilket betyder at problemet bliver til en *konflikt*. Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel, opstår konflikter af betydningsfulde forskelle mellem deltagerens objektive handlemuligheder, og de indbyrdes modstridende behov og interesser, der udspringer heraf hos dem (Dreier, 2002).

Inden for familien kan der således opstå konflikter mellem deltagere, fordi det ene familiemedlems forsøg på at forfølge sine egne mål og varetage sine egne interesser, forhindrer eller forringer de andre familiemedlemmers mulighed for, at opnå deres mål og varetage deres interesser. Det sker så at sige, på

bekostning af de andres. En udvidelse af den ene parts muligheder er forbundet med en begrænsning af den andens.

Når der eksisterer konflikter mellem mennesker i betydningsfulde sammenhæng, vil disse konflikter, ud fra et kritisk psykologisk synspunkt, også eksistere for og i de enkelte individer. Subjektets egen måde at forholde sig til modsætningsfyldte forhold på, må nødvendigvis blive konfliktfyldt og modsætningsfyldt, fordi de muligheder, der eksisterer, er modsætningsfyldte. Den enkelte kan således blive tvunget til, at varetage sine egne behov og interesser på en modsigelsesfuld og problematisk måde. Det betyder altså, som Dreier skriver;

"Jeg forholder mig altså subjektivt funktionelt og begrundet, men samtidigt måske mod mine egne interesser i videre udvikling. Mine subjektive handlegrunde bliver med andre ord selv problematiske. Det er derfor intet tilfælde, at der i sådan en situation gribes til og udvikles handlemåder, der er inadækvate og i den forstand problematiske i forhold til hver enkeltes egne langsigtede mål." (Dreier, 2002, s.75).

Mange af brugerne er således opvokset under særdeles vanskelige betingelser på forskellige måder. De har derfor i mange tilfælde haft begrænsede muligheder, for at udvikle tilstrækkelige forudsætninger (evner og færdigheder, forholdemåder, strategier og løsningsmetoder) for at udvikle *selvbestemmelse*, dvs. for at kunne leve et selvbestemt liv, ud fra egne præmisser, ved at have del i rådigheden over deres egne livsbetingelser og forhold. Der kan være tale om, at disse opvækst- og udviklingsbetingelser som den enkelte har levet under, har afstedkommet, det man kunne kalde for en "skæv" eller ensidig udvikling af evner og færdigheder, samt nogle handle- og forholdemåder der på forskellig måde er problematiske og utilstrækkelige. En af medforskerne kommenterer her på denne problematik;

"Ja, jeg har ikke lært at klare mig selv, jo, det har jeg, men jeg har ikke lært det ordentligt, vel. Altså, at sove på en trappesten øh, det lærer du ikke, hvad skal man sige, at klare dig af".

Der kan derigennem opstå vanskeligheder senere i livet, i forhold til at imødegå og håndtere de forskellige krav, opgaver og udfordringer, som de bliver stillet over for, inden for forskellige områder af deres liv, og til at overvinde de problemer og hindringer som de møder i relation til det samfundsmæssige liv, fx i forhold til uddannelsessystemer og arbejdsmarkedet.

Den sociale integration og det sociale netværk

Udvikling af evner og færdigheder i forhold til at kunne tage del i det samfundsmæssige liv, vedrører også ens forudsætninger for at skabe, vedligeholde og gøre brug af relationer til andre mennesker. Ud

fra en kritisk psykologisk forståelse, vil ens muligheder for at råde over sine egne livsbetingelser, og forfølgelsen af egne mål, i høj grad afhænge af den enkeltes grad af social integration, eftersom at andre mennesker udgør en del af de betingelser som den enkelte eksisterer under. Udvidelsen af ens eget råderum, og af egne handlemuligheder, involverer således de andre deltagere i den sammenhæng man befinder sig i. Udvidelsen af ens handlemuligheder beskrives inden for den kritiske psykologi, som en almengørelse af ens handleevne, hvilket viser hen til, at den enkelte går sammen med andre om en fælles udvidelse af deres handlemuligheder (Dreier, 2002). Dette vil vi vende tilbage til senere. Derudover kan man sige, at eftersom mennesket som udgangspunkt er et socialt væsen, kan tilstedeværelsen af sociale og intime relationer til andre mennesker desuden være afgørende for om det liv man lever, i det hele taget føles meningsfuldt og værdifuldt.

Graden og kvaliteten af ens egen sociale integration er selvfølgelig, på samme måde som udviklingen af andre former for evner og færdigheder, relateret til ens tidligere erfaringer, i de handlesammenhænge man har været en del af og udviklet sig igennem tidligere. Grundet de i mange tilfælde vanskelige opvækst- og udviklingsbetingelser, præget af konflikter og modsætningsfulde forhold, har mange af brugerne ofte, sparsomme og ensidigt udviklede forudsætninger i forhold til at indgå i, skabe og vedligeholde, ikke bare tætte og intime interpersonelle relationer, men også sociale relationer generelt. Dette betyder at mange af brugerne, inden de begynder at komme i Gaderummet, enten har et meget spinkelt eller overhoved ikke noget socialt netværk, som en af medforskerne fortæller;

"...Altså, jeg har ikke, altså personligt jeg har ikke det der sociale netværk eller noget som helst altså,...."

For en del af brugerne repræsenterer Gaderummet således, deres måske eneste sociale omgangskreds og netværk.

At have et meget begrænset eller ikke eksisterende socialt netværk betyder altså, at man ikke har de samme handlemuligheder, som de fleste andre mennesker, i forhold til at få hjælp og støtte, råd og vejledning, når der opstår problemer og vanskeligheder. Man er overladt til at tackle dem selv med de forudsætninger, man nu engang har udviklet.

Selv i de tilfælde hvor den enkelte rent faktisk har en eller anden form for netværk, er det ikke sikkert, at personen kan benytte det til at få hjælp og støtte. Kvaliteten af ens sociale og intime relationer har således også en betydning. De relationer som den enkelte således har, kan fx være af en "overfladisk karakter", eller de kan være begrænsede på særlige måder, således at de kun eksisterer under særlige

betingelser, inden for særlige domæner, og ud fra særlige konventioner. En mulighed kunne være, at den måde man relaterer sig til de venner og bekendtskaber man har, er indskrænket til kun at involvere en eller flere typer fælles aktiviteter, fx at ryge bong og/eller spille computerspil sammen. Den indeholder ikke den mulighed, at man eksempelvis kan tale om fx personlige problemer. Det er ikke en del af konventionen om, hvad man kan lave sammen, og hvad man kan bruge hinanden til. Brydes en sådan konvention, vil man muligvis i bedste fald blive mødt med undren - i værste fald, med undvigelse eller afvisning fra den andens side. Et lignende eksempel på hvordan en social konvention overtrædes, optræder i et af interviewene;

"...det er lidt ligesom, når man spørger en eller anden, ikk' du ved: "Nå, men hvordan går det?" Og så får man det bare at vide, og man tænker: "Nej, hvorfor spurgte jeg." Fordi, det har jeg prøvet en gang, hvor jeg bare spurgte, og jeg kunne ligeså godt have spurgt med vejret, altså om det var godt vejr ikk', og sådan "Hej, hvordan går det", og så, puha, så fik jeg lige der, sådan tyve minutter der, hvor man bare får at vide der, det går altså ikke så godt, huh... det var sådan en der, der ligesom mig, plejer at sige; "Nå, men det går fint", ikk, men så lige du ved, jeg fik også at vide: " Nå, men det går fint", "Nej, vil du virkelig høre, hvordan det går, nu skal du høre"...og så var det, jeg tænkte, det er løgn!"

Desuden er der selvfølgelig også den mulighed, at de relationer man har, fx ens familie, selv befinder sig i en yderst vanskelig eller belastet situation, og kan således selv være tynget af massive problemer og konflikter, og derfor er ude af stand til at hjælpe eller yde relevant støtte.

Derudover kan den enkelte selvfølgelig selv have svært ved, både at tage imod, og bede andre mennesker om hjælp, fx som følge af en manglende tillid til at andre kan og vil hjælpe. En af medforskerne beskriver det således;

"... jeg er den eneste, der kan klare de problemer, jeg har og får. Det kan godt være jeg godt kunne bruge noget hjælp en gang imellem, men der er aldrig nogen til at hjælpe, og selvom der er nogen der måske kunne, så ville de ikke, og dem der godt vil, kan ikke."

Personen kan fx have dårlige erfaringer med at bede om og modtage hjælp, eller har måske slet ikke nogen erfaring, med at få hjælp, støtte og vejledning fra andre. Det at få eller bede om hjælp kan fx, være forbundet med noget ubehageligt, nedværdigende eller skamfuldt, som følge af tidligere erfaringer under konfliktfulde og modsætningsfulde forhold og omstændigheder. En af medforskerne fortæller her om vedkommendes indstilling til at få hjælp. I dette tilfælde handler det om, at medforskeren oplever at det er svært at tage sig sammen

"...Nej, sådan noget gider jeg ikke. Jeg synes ikke, at jeg har det sådan mere, at det er mit problem, tror jeg, at, så er jeg sgu ikke interesseret i at have det (andre skal hjælpe red.)"

og videre fortæller medforskeren;

"...det ved jeg ikke, om jeg har lyst til, altså, om folk skal tage sig sammen på mine vegne. Så har jeg det sådan, et eller andet sted, prøv lige at drop det der fis, for det kan jeg godt selv..."

At modtage hjælp kan eksempelvis ud fra den enkeltes egen erfaring, være forbundet med at give afkald på noget, evt. ens selvbestemmelse, eller ens selvrespekt. Det kan også være forbundet med en oplevelse af, at tjenester altid skal gengældes med særlige modbydelser, eller tjenester på andre områder, indgåelse af utilfredsstillende kompromiser, osv.

Det kan således opleves som subjektivt funktionelt ikke at bede andre om hjælp, men i stedet klare sig selv, så godt man nu kan.

Misbrug som tillært løsningsstrategi på problemer

Et gennemgående tema hos stort set alle de medforskere som har et misbrug er, at de selv er vokset op i miljøer og familier, som er præget af massive misbrugsproblematikker på forskellige måder og i forskelligt omfang. Misbrug, som en måde at takle forskellige typer af problemer, er altså noget som de fleste er blevet præsenteret for i en tidlig alder. Det er således på en vis måde en konflikthåndteringsmodel, som de har lært hjemmefra, som en af medforskerne fortæller her;

"Det nogen har gjort ved os, det gør vi ved andre. Det gør vi ved os selv faktisk. Så i og med, at jeg er vokset op med hash og så videre, jamen så gør jeg det også selv. Af næsten samme grund; for at dulme (griner)".

Det at man er opvokset i et bestemt miljø, der har været præget af massive misbrugsproblemer, og herigennem været eksponeret for andre menneskers misbrug, behøver ikke nødvendigvis at betyde, at man selv udvikler et misbrug. Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel, er der således ikke en direkte kausal sammenhæng imellem, eksempelvis ens forældre, og ens eget misbrug. Selv i de tilfælde hvor man evt. kunne tale om, at en given person havde en biologisk disposition for at udvikle et misbrug, eller en afhængighedsproblematik, vil der ud fra dette syn ikke være tale om en determination. Det er ikke givet på forhånd, eftersom det enkelte individ kan forholde sig på forskellige måder, i forhold til fx misbrug.

At have været eksponeret for andres misbrug betyder derimod, at misbrug eksisterer som en "mulighed" for den enkelte, dvs. som en ud af flere mulige måder fx at forholde sig til, og håndtere en problematisk og utilfredsstillende livssituation.

I nogle tilfælde, og under nogle omstændigheder, vil misbrug muligvis fremstå for den enkelte, som en social "legitim" måde at løse og håndtere problemer og vanskeligheder på. I andre tilfælde, vil det være noget som den enkelte tager stærkt afstand fra, netop fordi personen selv har været eksponeret for det, og herigennem kender til de konsekvenser, som en sådan løsningsstrategi har for en selv og for andre omkring en. Det at man selv kender til de negative konsekvenser som misbrug i forskellige sammenhænge kan have, og at man derfor tager stærkt afstand til denne måde at tackle forskellige typer af problemer på, er dog ikke ensbetydende med, at man ikke selv kan "falde i" på et tidspunkt - netop fordi misbrug, i kraft af ens subjektive erfaringsverden, eksisterer som en handlemulighed. Det kan altså ske, at man på et tidspunkt i sit liv, befinder sig i en livssituation, der opleves fuldkommen håbløs og uudholdelig, og at man derfor selv ender med at benytte denne handlemulighed, som en af medforskerne fortæller om her;

"...Jeg skal aldrig nogensinde være narkoman, det er for klamt og jeg skal aldrig stikke mig med nåle og... men man skal aldrig sige aldrig, fordi et eller andet sted røg jeg også til sidst så langt ud og var så langt ude følelsesmæssigt, så, hvad hedder det, jeg havde brug for at gå ud og slukke for alle de der følelser, al den svigt, omsorgssvigt og fra min mors side af, og ikke tænke, jeg har da også skulle stå med, som tidlig voksen ikk', mange puha, en hel masse faktorer, der spiller ind i gennem en opvækst, mange af de følelser her, og da jeg så mistede min søn oven i købet, så følte jeg det lidt meget, ikke lidt men meget, som en falliterklæring, og alt det det kulminerede for mig, og jeg er vokset op i et miljø med stoffer, jeg kender til stoffer, jeg kender folk i miljøet, jeg er vokset, altså, der er nogen af dem nede i XX-gade, der stadigvæk har kendt mig fra jeg var en lille pige af, og så tror jeg sgu et eller andet sted, at det var en meget let løsning og gå ned og slukke på den måde for mine følelser..."

Bestemte typer af miljøer giver således mulighed for at blive bekendt med, og evt. udvikle særlige handle- og forholdemåder i forhold til at håndtere de problemer og vanskeligheder som man møder, på forskellige måder.

Misbrug som en samfundsmæssigt formidlet handlemulighed

For at opnå en tilstrækkelig forståelse af et givet problem, som fx misbrug, er det dog ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel, ikke nok udelukkende at fokusere på de betingelser og konflikter som enten

eksisterer, eller har eksisteret, i en persons umiddelbare livssituation. Det er ikke nok kun at beskæftige sig med de konflikter, som enten eksisterer inde i det enkelte individ, eller imellem forskellige deltagere i en given handlesammenhæng, som fx familien. Det er heller ikke tilstrækkeligt hverken at forstå eller forklare et givent problems opståen og opretholdelse, ved at begrænse sig til kun at inddrage de særlige betingelser og forhold som gør sig gældende i et bestemt miljø, hvad enten det er et opvækstmiljø, gademiljø, værtshusmiljø, eller stofmiljø, osv.

For at kunne begribe et givent problem på en mere omfattende måde, må vi bevæge os ud over det, man inden for den kritiske psykologi kalder en *tolkende tænkemåde*, eller *hverdagslivet tænkemåde*, som Holzkamp (1983) også beskriver den, hvor man udelukkende fokuserer på problemets umiddelbare fremtrædelse, og på de umiddelbare betingelser og forhold som synes at konstituere det. Forsøger man at forstå problemer ud fra en tolkende tænkemåde, overser man at den umiddelbare livssituation som den enkelte befinder sig i, står i særlige objektive forbindelser med den overgribende, samfundsmæssige struktur af handlemuligheder, igennem hvilken den konkrete samfundsformation produceres og reproduceres (Dreier, 2002).

Den umiddelbare livssituation udgør en særlig del af denne samfundsmæssige struktur af muligheder, og er således indlejret i omfattende samfundsmæssige forbindelser. De forskellige enkelte individers umiddelbare problemer og konflikter med sig selv, og hinanden, i deres umiddelbare livssituation, er således udtryk for nogle særlige lokaliserede aspekter, ved den totalsamfundsmæssige formidling og fordeling af handlemuligheder. De er, med andre ord, formidlet gennem nogle mere grundlæggende og omfattende uligheder, modsigelser og modsætninger, som eksisterer i den totalsamfundsmæssige struktur, mellem forskellige individer, grupper og klassers muligheder for at råde over deres egne livsbetingelser (Ibid.).

Vender vi tilbage til brugerne i Gaderummet, og kigger på deres forskellige sociale baggrunde, så fremgår det af interviewene, at en stor del af medforskerne kommer fra de mindst privilegerede sociale lag og klasser i samfundet, fx fra arbejderklassen. At alle grupper i samfundet ikke har de samme muligheder, kommenteres her af en af medforskerne;

"Det er også på den måde, at man ikke sammenligne to personer. En kan være vokset op i total overklasse, jeg er opvokset i laveste klasse."

De særlige typer af sociale problemer og vanskeligheder som denne gruppe af unge er opvokset med, og som de i nogle tilfælde selv har overtaget, som fx misbrugsproblematikker, må således forstås i

sammenhæng med de livsbetingelser som disse sociale lag og klasser eksisterer under, og med de muligheder som de har, for at råde over disse betingelser, hvilket igen udspringer af den måde den overgribende totalsamfundsmæssige sammenhæng er struktureret. En af medforskerne fortæller fx hvordan vedkommendes stedfar udviklede et massivt og destruktivt alkoholmisbrug, efter han var blevet arbejdsløs, og ikke var i stand til at få et nyt job, fordi hans jobfunktion var blevet overflødig pga. effektivisering og udviklingen af nye teknologier inden for hans fagområde;

"...det var meget svært for ham at finde et nyt job, han prøvede forskellige jobtræninger og alt muligt åndssvagt, hvor han skulle sidde og lave åndssvage ting, altså, hans selvværd gik ned på grund af det, at han var en voksen mand, der røg ud i sådan noget arbejdsløsheds system som, altså, som ikke styrede noget som helst for ham ikk', ... jeg tror, at han gav op, altså, fuldstændig, han holdt op med at søge arbejde og, øhm, men, altså, det gik meget hurtigt nedad, det holdt op, altså, han holdt helt op med at eksistere på det grundlag,..."

De konflikter og problemer der opstod i familien, som følge af stedfaderens tiltagende alkohol misbrug, og som medforskeren blev viklet ind i og selv vikler sig ind i, på særlig måde, kan altså ikke forstås på en tilstrækkelig omfattende måde, ved udelukkende at kigge på dynamikken mellem de forskellige familiemedlemmer. De var på en særlig måde relateret til nogle mere omfattende overindividuelle træk ved den totalsamfundsmæssige produktions og reproduktionsstruktur, og til de muligheder som der herigennem eksisterer for mennesker, som på den ene eller anden måde, bliver afskåret fra at deltage aktivt i den samfundsmæssige reproduktion, og herigennem afskåret fra at råde over egne livsbetingelser. Fx som følge af den måde, ikke bare arbejdsmarkedet, men også arbejdsløshedssystemet er skruet sammen på.

Går vi fx tilbage i historien, så er det væsentligt at bemærke, at en af de fremherskende måder som arbejderklassen, og før dem fæstebønderne osv., traditionelt har håndteret og forholdt sig til deres vanskelige livsvilkår og betingelser, så har det været at drikke. Denne omstændighed er fx skildret i Ludvig Holbergs velkendte komedie; "Jeppe på bjerget". Misbrug, som en måde at tackle og forholde sig til utilfredsstillende og modsigelsesfyldte livsvilkår og betingelser, for særlige upriviligerede grupper i samfundet, er således samfundsmæssigt formidlet. Misbrug som en samfundsmæssig formidlet handling, kan således også ses som en del af den måde bestemte privilegerede og magtfulde grupper i samfundet, traditionelt har forsøgt at fastholde andre, mindre privilegerede grupper, i deres marginali-

serede position, og dermed været en bestemt måde at undertrykke andre på, i kampen om rådigheden over de samfundsmæssige ressourcer og midler.

Udvidende vs. restriktive måder at forholde sig til fastlåst livssituation

Mange af brugerne i Gaderummet oplever altså, som tidligere nævnt, at de befinder sig i en fastlåst livssituation, karakteriseret ved en manglende evne og mulighed for at kontrollere og råde over deres relevante livsbetingelser og forhold, på en tilstrækkelig og tilfredsstillende måde. Der eksisterer, med andre ord, en uoverensstemmelse eller konflikt imellem, på den ene side den livssituation som de står i, med de begrænsede handlemuligheder som den indeholder, og på den anden side, deres oplevede behov og interesser. Hvilke konkrete behov og interesser der er tale om, varierer selvfølgelig fra person til person. I mange tilfælde er der dog tale om, at brugernes egen oplevelse af deres behov og interesser, i første omgang går i retning af, at få tilgang til nogle helt almindelige grundlæggende livsnødvendigheder, så som at få deres eget sted at bo, samt at beskæftige sig med noget der for dem opleves som indholdsrigt og meningsfuldt. Dette vil blive diskuteret mere indgående og uddybende i afsnittet; Det Gode liv.

For at kunne analysere og forstå, hvordan man forholder sig, under sådanne modsigelsesfyldte og konfliktfyldte forhold og omstændigheder, har den kritiske psykologi udviklet et sæt toleddede grundbegreber. Man skelner således mellem, på den ene side, en *udvidende* eller *almengjort handleevne* – og deraf følgende udvidende og almengjorte handle- og forholdemåder, og på den anden side, en *restriktiv handleevne*, og nogle dertilhørende restriktive handle- og forholdemåder.

Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel, vælger det enkelte subjekt en udvidende eller almengjort handle- og forholdemåde, når det anses for muligt og begrundet at overvinde de eksisterende konflikter, i retning af at styrke forbundenheden om fælles interesser, og udvide den fælles rådighed over de givne forhold. Når denne måde at forholde sig på, beskrives som almengørende, henviser det til den omstændighed, at udvidelsen af ens egne handlemuligheder, gennem en reel ophævelse og overvindelse af de forhold og konflikter som begrænser ens råderum, som regel kræver at man allierer sig med andre deltagere i den sammenhæng eller situation man befinder sig i. Kun i den udstrækning at de forskellige deltageres interesser kan almengøres, således at udvidelse af den ene deltagers handlemuligheder, ikke sker på bekostning af de andres, kan konflikten overvindes, og det fælles handlespillerum udvides (Holzkamp, 1983, Dreier, 2002, 2004).

Ud fra denne skelnen kan man sige, at hele den overordnede ide med Gaderummet, er at skabe et socialt frirum eller felt hvori relevante udviklingsbetingelser kunne skabes, for den specielle gruppe af unge som det henvender sig til, gennem etableringen af et kollektiv eller praksisfællesskab, således at de enkelte deltagere kan alliere sig med andre, styrke forbundenheden, og herigennem udvide deres fælles rådighed, gennem en almengørelse af deres handleevne. Hvilke betingelser og muligheder der knytter sig til Gaderummet som en udviklings kontekst, i forhold til misbrug – og til at komme ud af et misbrug, vil vi vende tilbage til senere. På nuværende tidspunkt vil vi primært beskæftige os med den livssituation som mange af brugerne står i, og tidligere har stået i.

Det fremgår af interviewene, at for en stor del af medforskerne, som følge af de betingelser, der knytter sig til deres situation, som gennemgået i de foregående afsnit - fx en problematisk og fastlåst umiddelbar livssituation, sparsomme og ensidigt udviklede evner og færdigheder til at imødegå de krav og udfordringer, som den samfundsmæssige udvikling stiller, og til at håndtere problemer af forskellig art, en spinkel social integration og mangelfuldt socialt netværk til at yde relevant hjælp - bliver det hverken oplevet som muligt eller subjektivt funktionel, at forsøge at ændre situationen, ved at udvide sin rådighed over disse forhold. Fx ved at gå sammen med andre.

Det er således karakteristisk for en stor del af brugerne, specielt når de første gang får kontakt med Gaderummet, at de har en oplevelse af, at de har en meget begrænset eller slet ingen mulighed for at forandre deres nuværende livssituation, samt at deres muligheder for at ændre den i den umiddelbare fremtid, på samme måde, er yderst begrænset eller ikke eksisterende. Dette kan betyde at den enkelte i større eller mindre grad resignere, - dvs. at opgive aktivt at forsøge på at udvide egne handlemuligheder ved at overvinde hindringer og begrænsning med de nuværende midler, eller at forsøge at opbygge og udvikle de forudsætninger som er nødvendige for at forbedre livssituationen. En stor del af brugerne forholder sig således afventende i forhold til deres egen situation, forstået på den måde, at de fokuserer på at klare dagen og vejen og forsøger at undlade at beskæftige sig for meget med fremtiden, og venter i stedet på at noget udefrakommende skal ændre ved deres livssituation.

Mange af brugerne i Gaderummet vælger således, at forholde sig *restriktivt* til deres nuværende livsomstændigheder. Den restriktive handleevne eller forholdemåde, henviser til nogle særlige evner og forholdemåder, som forekommer den enkelte subjektivt begrundet at benytte, når en udvidelse af ens råderum enten forekommer umuligt eller for risikabelt. Den restriktive forholdemåde udgør således et universelt givent alternativ til den udvidende eller almengørende handleevne og forholdemåde, under

modsætningsfyldte forhold (Dreier, 2002). Der er altså tale om en selvbegrænsende måde at indrette sig, og varetage sine interesser på, inden for modsætningsfyldte forhold under de bestående magtforhold. Det restriktive aspekt henviser således til den fremmedbestemte side af handleevnen (Holzkamp, 1983).

Når det således opleves som subjektivt funktionelt og dermed begrundet, at forholde sig restriktivt til en dybest set utilfredsstillende livssituation, og sådan set imod ens egne interesser på længere sigt, hænger det grundlæggende sammen med den risiko det indebærer, at forsøge at udvide ens råderum. Resultatet af denne udvidelse, kunne jo i værste fald føre til en forværring af ens nuværende livssituation, som Holzkamp skriver;

" Extending the possibilities for control and thus also for action potence always includes the giving up of an existing state of relative action potence (however inadequate it is experienced to be) together with its proven means of coping with life and the demands of one's position; an attempted improvement in the quality of life though a higher level of relative action potence is always linked (more or less) to an existential insecurity over whether or not the higher level can actually be achieved, and, if not, whether the present lower state of action potence will it self be lost in the process " (Holzkamp, 1983; I Tolman, 1994,s.115).

Den afventende og resignerende indstilling og forholdemåde, som mange af brugerne i Gaderummet anlægger over for deres umiddelbare livssituation, kan således ses som et udtryk for at forsøge at opretholde status quo, således at denne situation ikke forværres. Denne måde at forholde sig på, kan fx ses i forhold til det mange af medforskerne beskriver som at "sumpe", hvilket for en stor dels vedkommende udgør en stor del af hverdagen i Gaderummet.

Det subjektive befindende og misbrugets funktionalitet

Denne måde at forholde sig til den overordnede konflikt, betyder dog ikke at konflikten forsvinder, eller at den holder op med at øve indflydelse på ens liv. Den vil have nogle særlige følger eller konsekvenser for det individuelle *befindende*. Ud fra en kritisk psykologisk synsvinkel, genspejler vi i vores emotioner, vores egen subjektive vurdering af vores oplevede muligheder, for at tilfredsstille og varetage vores behov, mål og interesser. Vores samlede emotionelle vurdering af vores nuværende råderum (samt vores forventning om udvidelsen af dette i fremtiden), kommer til udtryk gennem det subjektive (vel/ilde)befindende (Dreier, 2002). Sagt på en anden måde, så kommer det til udtryk igennem " den måde jeg har det på" – mit generelle følelsesmæssige stemningsleje. Ens *subjektive befindende* udgør

således, på samme måde, som ens udviklede evner og færdigheder, et aspekt ved handleevnen, idet de udtrykker de oplevede kvaliteter ved min handleevne i forhold til min situation.

Ud fra en kritisk psykologisk forståelse har de såkaldte negative følelser, en handlingsvejledende funktion, idet de signalerer at personen befinder sig i en situation præget af manglende kontrol over ens livsforhold- og betingelser. Under optimale forhold vil de negative emotioner således lede til refleksion over de begrænsninger eller utilstrækkeligheder som karakteriserer den situation som vedkommende befinder sig i, og til de muligheder individet har for at overvinde dem (Holzkamp-Osterkamp, 1978).

Hvis den enkelte ikke oplever, at der eksisterer muligheder for at udvide sit råderum, eller at en sådan udvidelse opfattes for risikabel, opstår der således endnu et problem – i form af den emotionelle genspejling af situationen, udtrykt gennem en negativ følelsesstemning. Når en konflikt på denne måde ikke anskues som mulig at overvinde, eller kan løses gennem aktiv handling, og ens livsbetingelser og forhold ikke er mulige at kontrollere, kan der således opstå et subjektivt begrundet behov for at kontrollere sig selv, og ens egne reaktioner på denne utilfredsstillende situation. Denne måde at tackle en konflikt på er således ikke bare udtryk for en restriktiv forholde- og handlemåde, men også en legitim, samfundsmæssigt formidlet forholdemåde. At udøve *selv-kontrol* er således en form for ideal i et borgerligt samfund. En forholdemåde som i stor udstrækning tilskyndes og reproduceres i mange psykologiske teorier. Teorier som man inden for den kritiske psykologi anskuer som et udtryk for, det man kalder *kontrolvidenskab* – i modsætning til subjektivvidenskab. "In short, we are caught in historical circumstances in which we must, to one degree or another, deny and/or violate our own (and thus also general societal) interests; we are forced into a state of self-hostility" (Tolman, 1994,s.117).

En udbredt måde at udøve selvkontrol på, og herigennem forsøge at håndtere psykosociale problemer, samt ubehagelige og negative emotionelle genspejlinger, består i at undertrykke, fornægte eller lægge afstand til den ene side af konflikten. Dette kan gøres på forskellige måder. En af måderne er at benytte farmakologiske midler og præparater, der som bekendt har den indvirkning, at de dæmper eller skjuler de symptomer, der signalerer, at man befinder sig i en utilfredsstillende livssituation. Her er der igen flere muligheder, man kan enten få ordineret medicin hos en læge eller en psykiater, fx de velkendte lykkepiller, eller man kan benytte forskellige typer af både, lovlige og ulovlige rusmidler. Flere af medforskerne omtaler fx det at ryge hash som en form for selvmedicinering.

Hvilke typer af enten lovlige eller ulovlige stoffer og rusmidler, som man benytter, kan selvfølgelig variere fra person til person. der kan være forskel på hvilke typer af rusmidler den enkelte foretrækker, fx ud fra ens egen erfaring af hvordan et bestemt form for rusmiddel eller farmakologisk præparat virker på en. Desuden kan den enkelte have forskellige mere eller mindre ideologisk prægede præferencer – eller aversioner mod bestemte typer af stoffer og præparater osv. Det afgørende er dog, at der ud fra denne måde at anskue misbruget på, ikke er den stor forskel på hvilke stoffer og præparater der er tale om, i forhold til de funktioner som de varetager. Et gennemgående tema hos en stor del af medforskerne er, at deres misbrug, på den ene eller anden måde, udspringer af et subjektivt behov for at aflede sig selv, samt undgå at mærke og beskæftige sig med de problemer og konflikter, som er en del af den grundlæggende utilfredsstillende livssituation, som en af medforskerne på Bornholms turen fortæller om her,

"...jeg har også været nødt til at stimulere min hjerne, så jeg kunne være tryk."

Intervieweren spørger ind til trygheden, og her kommer medforskeren ind og fortæller:

" I starten er det bare spændende at ryge. Men nu ryger jeg for ikke at tænke på livet, alt hvad man har fucked op, familien og hvad jeg vil med mit liv".

De givne misbrugs begrundelser og subjektive funktionalitet er altså forbundet med en subjektiv oplevet nødvendighed for at dulme og dæmpe de tanker og følelser, som er forbundet med disse konflikter og problematikker, når andre måder at håndterer dem på synes udelukket. Der kan også være tale om, at misbruget er en form for kompensation for de ting, som man af en eller anden grund mangler i sit liv, fx indhold og mening, som en anden medforsker beskriver det her;

"...jeg gør det jo af ren kedsomhed, havde jeg et eller andet at tage mig til eller tage mig af eller optage mig i et eller andet, jamen, så, så tog jeg det jo ikke, jeg var nede hos min mor uden at ryge i et halvt år, uden at tænke over at jeg røg, eller ikke røg, fordi det ikke er noget problem for mig at lade være, men... det udfylder bare tomrummet i mit liv, og der er jo rigeligt af det, det er jo derfor jeg ryger så meget hash."

Vi kan derfor sige, at misbrug er en subjektiv begrundet og funktionel forholde- og handlemåde i forhold til den overordnede livssituation, som mange af brugerne i Gaderummet befinder sig i med de betingelser, som knytter sig til denne. Der er således ikke tale om, at misbrug er en form for irrationel forholdemåde, selv om den på mange måder kan være problematisk og uhensigtsmæssig på andre områder. En af de eneste genstandsmæssige apriori i den kritiske psykologi er, at mennesket ikke bevidst

skader sig selv (Holzkamp, 1995). Misbrug kan således ud fra denne synsvinkel, ikke relateres til, eller begrundes ud fra, en ide om en form for iboende selvdestruktivitet, som fx S. Freuds begreb om *dødsdrifterne*, eller som andre lignende, mere eller mindre mystificerende og deterministiske forklaringsmodeller og koncepter, kunne lægge op til. Misbrug indeholder derimod, som tidligere nævnt, en særlig form for rationalitet, når man ser det i en sammenhæng med de omstændigheder, som det er udviklet og reproduceret under og i forhold til. Det udgør dog ikke desto mindre en særlig form for *individualiseret* måde at tackle problemer, vanskeligheder og et negativt emotionelt befindende på. Det er en måde *selv* at klare sine egne problemer på, hvis det af forskellige årsager ikke er muligt eller attraktivt, enten at få eller bede om hjælp fra andre.

Problemet med denne forholdemåde.

I den hidtidige fremstilling er der blevet argumenteret for, at misbruget må anskues som en særlig subjektivt begrundet forholdemåde, i forhold til de konkrete livsomstændigheder og betingelser som Gaderummets brugere har levet og udviklet sig i forhold til. Det er desuden blevet fremhævet, at der ud fra en kritisk psykologisk forståelse er tale om en restriktiv forholdemåde, idet misbruget repræsenterer en måde at søge at klare og beskytte sig selv så godt som muligt, inden for den bestående livssituations rammer. En væsentlig pointe i denne fremstilling har været, at misbruget ikke er tilfældigt, men at det derimod indeholder en subjektiv funktionalitet for den enkelte. Denne funktionalitet, som misbruget indeholder, er dog ikke uproblematisk, men skaber på forskellige måder, nye problemer og vanskeligheder for individet. Misbrugets funktionalitet kan med andre ord, beskrives som et tveægget sværd, idet misbruget i kraft af at være funktionelt, og hermed udgør en umiddelbar og forhåndenværende løsning på en utilfredsstillende livssituation, samtidigt udgør en væsentlig hindring for, at ændre de grundlæggende problematiske livsforhold og betingelser som misbruget som udgangspunkt har udviklet sig i forhold til. Her er det vigtigt at være opmærksom på, at misbruget for de fleste af medforskerne har udviklet sig over en længere periode af deres liv. Den oprindelige problematiske og utilfredsstillende livssituation som misbruget som udgangspunkt udviklede sig i forhold til kan have forandret sig, på forskellige måder og på forskellige områder. Misbrugets funktionalitet kan således have ændret karakter og varetager måske i nogle tilfælde andre "opgaver" for den enkelte, end den gjorde til at begynde med.

Desuden er det, som tidligere nævnt, karakteristisk for Gaderummets brugere, at den fastlåste og problematiske livssituation som mange af dem befinder sig i, ikke udgør en enkelt og overskuelig problemstilling, men at den derimod typisk indeholder mange forskellige og komplekse problemstillinger

og konflikter. Misbruget af funktionalitet vil således i mange tilfælde også være tilsvarende kompleks og modsætningsfyldt, samt varetage flere forskelligartede opgaver og funktioner i forhold til den enkeltes samlede livssituation.

Alligevel kan vi sige, at misbruget ud fra denne måde at anskue tingene på repræsenterer en pseudoløsning på mere omfattende og grundlæggende problemstillinger og konflikter, som den enkelte af den ene eller anden grund ikke formår at overvinde eller at ændre på. Det problematiske ved denne forholds måde er, at den som en kortsigtet løsning på en grundlæggende utilfredsstillende livssituation og en utilstrækkelig handleevne, på længere sigt selv bliver en del af problemet, idet den ikke formår at ændre de grundlæggende betingelser og forhold som fastholder personen. Den medvirker og bidrager derimod til at opretholde betingelserne for en restriktiv tænke- og handlemåde, ved at gøre det "tåleligt" og "udholdeligt" for personen at leve under de givne omstændigheder. Eftersom Gaderummet, som tidligere nævnt, anskuer de hårde stoffer, som totalt uacceptable, og derfor har en nul-tolerance politik over for denne type rusmidler, vil der i det følgende udelukkende henvises til de problematiske sider, ved de "acceptable" rusmidler i Gaderummet. Herunder primært hashmisbrug.

Et af problemerne med et omfattende hashmisbrug er, at dets funktionalitet består i at nedsætte og sløre de kognitive og emotionelle psykiske funktioners genspejling af den problematiske omverdensrelation, således at individet kan overkomme at udholde den givne utilfredsstillende livssituation, som vedkommende befinder sig i. Emotionernes handlingsvejledende funktion, som under optimale betingelser, signalerer at vedkommende befinder sig i en utilfredsstillende situation, og som skal igangsætte refleksion over begrænsningerne i omverdensforholdet, og måder at forholde sig til det på, samt mulighederne for at ændre det, forsvinder eller reduceres markant. Når de emotionelle vurderinger af omverdensforholdet nedsættes eller sløres, forstyrrer og svækker dette samtidigt motivationens handlingsigangsættende funktion. Det bliver derved vanskeligere at tage sig sammen og få gjort de ting, der skal gøres i dagligdagen, samt at gå i gang med at ændre på de betingelser og forhold som begrænser og fastholder en i en utilfredsstillende livssituation. En af medforskerne kommenterer her på denne problematik;

"...du kan jo meget hurtigt også ende i slum her i Gaderummet, hvis du kommer ind af døren, du kan meget hurtigt ende i, ligesom jeg sad og røg bong hver evig eneste dag..."

I modsætning til dette beskriver en anden medforsker, den forandring som vedkommende oplevede, efter at vedkommende var holdt op med at ryge bong;

"... altså, jeg er klar i mit hoved på en anden måde og får noget mere ud af min dag, altså, det gør jeg faktisk, ikke bare sidde og stene rundt om. Jeg har heller ikke alt det tankemylder mere, som jeg fik, når jeg røg, fordi, jeg gør noget ved det nu, så jeg, i stedet for at sidde og stene og ikke ane, hvad du skal lave og, hvor skal jeg gå i gang henne og, så får jeg gjort noget ved det, ..."

På samme måde svækkes og nedsættes også de kognitive psykiske funktioner, herunder tænkningen hæmmes og mister sin skarphed, hvilket som Holzkamp-Osterkamp (1978, s. 245) skriver; *"...umuliggør en dybere gennemtrængning af problemerne, som altid forudsætter et meget intenst og permanent engagement, en personlig berørthed som et beredskab til at omsætte i handling"*.

Det bliver vanskeligere at overskue og begribe komplekse sammenhænge mellem mere omfattende forbindelser og betydningsforhold i ens samfundsmæssigt formidlede livsforhold - og situation, og herigennem få øje på relevante løsnings og handlemuligheder. Misbruget vil således i mange tilfælde hindre eller besværliggøre udviklingen af, det man inden for den kritiske psykologi, kalder en begribende tænkemåde, som forudsætningen for den udvidende eller almengørende personlige handleevne.

Særligt karakteristisk er det, at hukommelsen påvirkes af et massivt hashforbrug, som en af medforskerne fx giver udtryk for i det følgende;

"...Og det kan man sige, at ulempen ved hash og et misbrug af hash, det er jo at, din verden er meget, hvad skal vi sige, "sekvenset", altså, og ikke sammenhængende over længere perioder, og derfor så det jo også, så kan man godt få en regning ind af døren, og så glemme den 2 dage efter..."

På samme måde beskriver en anden medforsker de vanskeligheder, der er forbundet med hash i forhold til at overholde aftaler;

"Hvis jeg har en aftale i morgen, så må jeg sgu hellere holde mig fra bongen (hashrygningsinstrument red.) i dag og lade være med at ryge en joint eller et eller andet der."

Et omfattende hashforbrug kan således være medvirkende til, at den enkeltes grad af rådighed over egne livsforhold og betingelser, enten forringes eller besværliggøres, eksempelvis fordi man ikke får betalt sine regninger, der herigennem hober sig op, man glemmer eller udskyder evt. møder med ens sagsbehandler, uddannelsesvejleder, jobformidlingen, osv., og det kan være svært at komme op til tiden, når man skal i skole og på arbejde. Desuden vanskeliggøres også ens evne til at lære og udvikle nye evner og forudsætninger, som er nødvendige for, at gribe ind i egne livsbetingelser og ændre dem.

Udviklingen og vedligeholdelsen af et misbrug, som en særlig måde at forsøge at sikre sig selv og varetage sine interesser på, vil således i mange tilfælde komme til at stå i modsætning til, og på forskellige måder blokere for det enkelte individs reelle behov og interesser, på længere sigt. Misbruget som en løsning kan selv blive en del af den overordnede problematiske livssituation. Det kan blive en ny måde at fastholde sig selv. Alt i alt – det gør det typisk vanskeligere at udvikle ens personlige handleevne - og dermed ændre de grundlæggende forhold og betingelser, som begrænser en.

Muligheder og begrænsninger i forhold til overvindelse af misbrug.

Gaderummet har, som tidligere beskrevet, udviklet sin helt egen, og i nogles øjne, kontroversielle måde at forholde sig til, og arbejde med, psykosociale problemstillinger. Dette kommer bl.a. til udtryk gennem stedets utraditionelle rusmiddelpolitik. Gaderummets indgangsvinkel til brugerne, de særlige problemer og vanskeligheder der knytter sig til deres livssituation, samt de interventions- og behandlingsformer som det tilbyder, skaber således nogle særlige betingelser for dette arbejde, hvilket bevirker, at der på den ene side, opstår nogle nye og anderledes handle- og udviklingsmuligheder, som på den anden side, også indeholder eller skaber nogle nye begrænsninger. Det er disse muligheder og begrænsninger, som vi i det følgende vil beskæftige os med.

Vi vil først kigge på de muligheder som eksisterer for de brugere, som ønsker at gribe forandrende ind over for deres eget misbrug, og herunder beskrive nogle af de behandlings- og udviklingsmuligheder som stedet kan tilbyde. Herefter vil nogle af de begrænsninger, som eksisterer i Gaderummet, i forhold til at overvinde misbrugsproblematikker, blive belyst.

De overordnede linier i behandlingsfilosofien

Som det fremgår af de foregående afsnit, kan udviklingen af et misbrug helt overordnet, anskues som et udtryk for, at den individuelle subjektudviklingsopgave som den enkelte bedriver, i et eller andet omfang, er gået skævt, indenfor forskellige områder og dimensioner.

Udviklingen og opretholdelsen af et misbrug, er med andre ord, udtryk for at den enkelte er blevet begrænset på en problematisk måde, hvilket har resulteret i en utilstrækkelig handleevne, og et deraf følgende problematisk befindende. Afviklingen af misbruget, må således helt grundlæggende være rettet imod en styrkelse af den enkeltes personlige handleevne, således at rådigheden over egne livsforhold kan udvides, og det subjektive befindende forbedres⁹.

---

⁹ Den traditionelle behandlingsform er netop at fjerne den unge med et misbrug fra stofferne i fx en total afsondring på landet, hvor stofferne er langt væk og man får en ferie fra de utilstrækkelige livsforhold. Desværre er behandlingseffekten her ikke særlig høj.

En subjektvidenskabelig behandlingsindsats må derfor været rettet imod, at hjælpe den enkelte til at påbegynde en forandringsproces, i retning af at udvide nogle særlige muligheder i den enkeltes konkrete forhold, således at det subjektive råderum kan udvides – specielt imod de udviklingsområder og dimensioner der i særlig grad er problematiske.

I Gaderummet anskues en sådan forandringsproces ud fra et helhedssyn, hvilket vil sige, at man ikke bare nøjes med at beskæftige sig med de psykologiske aspekter af misbruget. Man forsøger derimod at rette indsatsen imod alle de forskellige, relevante problemområder, som begrænser og fastholder den enkelte. Indsatsen vil således i mange tilfælde også være rettet imod, de sociale, økonomiske, beskæftigelsesmæssige, bolig-mæssige osv.. aspekter af vedkommendes livssituation.

Påbegyndelsen af en sådanne forandrings- og udviklingsprocesser i Gaderummet, i retning mod at udvide rådigheden over egne livsbetingelser, gennem en styrkelse af den fælles forbundenhed med andre, er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med "behandling" i traditionel forstand. Et af de mest betydningsfulde elementer i sådanne udviklingsprocesser foregår mere indirekte, ved at den enkelte indgår i, og blive en del af det praksisfællesskab som Gaderummet udgør. Udvidelsen af ens eget råderum, gennem en styrkelse af handleevnen og den sociale integration, foregår således primært gennem deltagelse i dette praksisfællesskab, og gennem etableringen af et socialt netværk.

Nu er de forskellige brugeres livssituation, som tidligere beskrevet, ikke identisk med hinanden. Der vil derfor ikke bare være stor forskel på omfanget og karakteren af det givne misbrug, der vil typisk også være stor forskel på de personlige forudsætninger, og ressourcer den enkelte er i besiddelse af, ved påbegyndelsen af en sådan forandringsproces. I mange tilfælde vil der dog, i forbindelse med misbrugsproblematikker, være tale om, at den enkelte ikke har de store ressourcer at trække på, når de til at begynde med får kontakt til Gaderummet. En del vil således være "afkræftede" efter at have levet under ekstremt vanskelige og belastende forhold over en længere periode. Det accepteres derfor at nogle brugere har brug for "time-out" i en periode, hvor de får tid til at samle kræfter, eller "regenerere", som en af medforskerne beskriver det.

Desuden vil misbruget ofte være noget som er udviklet over tid, og de vanskeligheder og konflikter som begrænser og fastholder vedkommende, på forskellige måder, vil derfor ikke kunne overvindes fra det ene øjeblik til det næste. Gennemgribende forandringsprocesser af denne karakter vil derfor ofte tage tid.

Principperne i det praktiske arbejde

Eftersom at psykosociale problemstillinger, som fx misbrugsproblematikker helt grundlæggende må anskues som udtryk for, at den personlige handleevne i et eller andet omfang har været utilstrækkelig, må opgaven altså være at styrke den enkeltes handleevne, således at vedkommende i stigende grad vil blive i stand til at leve et selvbestemt liv. Det må derfor være det enkelte subjekts, behov og interesser, ud fra eget ståsted og perspektiv, der må være det centrale omdrejningspunkt i denne proces, og ikke behandleren eller nogen andres, behov og interesser, meninger og synspunkter. Hvis behandleren eller nogen andre overtog styringen af denne forandringsproces, ville det være ensbetydende med en genindførsel af de fremmedbestemte forhold, hvilket ville være i modsætning til det grundlæggende formål at styrke den enkeltes selvbestemmelse, og rådighed over egen livsforhold.

En af medforskerne beskriver her, hvordan vedkommende mener, at man bør yde hjælp. Det handler således om;

"...ikke at hive folk op i nakken, men at få dem til at hive sig selv op i nakken. Det er meget vigtigt for mig. Hjælp til selvhjælp, ikk'. Det er sådan, jeg selv vil behandles. Det skal sgu være sådan, at redskaberne stilles frem, og så må jeg selvom, jeg vil bruge kniv og gaffel, eller om jeg vil bruge ske. Og det er det, vi skal gøre her."

I relation til dette udgangspunkt har Gaderummet udviklet en række principper, der fungerer som overordnede retningslinier for det psyko-sociale arbejde. I det følgende vil vi kigge på hvordan nogle af disse principper konkret anvendes og kommer til udtryk i forbindelse med misbrugsproblematikker. Det skal dog understreges at disse principper ikke er udviklet specifikt i forhold til misbrug, men er generelle principper for alle typer af psykosociale problemstillinger, som brugerne henvender sig med.

Et af de mest centrale principper i Gaderummet, er princippet om *selvvisitering*. Princippet omkring selvvisitering henviser altså til, at det er op til den enkelte bruger selv at bede om hjælp eller behandling, hvis vedkommende ønsker det, fx i forbindelse med en misbrugsproblematik. Der er ikke nogen, der som udgangspunkt, kræver, at man skal modtage hjælp, eller stiller det som en præmis for at være i Gaderummet. Der gælder dog, som tidligere nævnt, nogle specifikke undtagelser i forhold til dette overordnede princip fx i forbindelse med misbrugsproblematikker. Hvis der fx er tale om at en given person, enten allerede har, eller udvikler et misbrug, der er destruktivt for vedkommende selv eller for

fællesskabet som helhed. I så fald kan vedkommende blive pålagt, at gå i en eller anden form for behandling, og/eller der opstilles nogle betingelser for vedkommendes fortsatte tilstedeværelse i Gaderummet. Dette gælder altid for misbrug af hårde stoffer – men kan også komme på tale i forhold til et omfattende misbrug af de "acceptable" rusmidler i Gaderummet.

Udover princippet omkring selvvisitering, har Gaderummet udviklet en række aktive principper for det direkte arbejde, dvs. at hjælp og behandling skal foregå på *brugernes egne præmisser*, at det sker i *åbenhed*, og at der som udgangspunkt altid er tale om en *invitation til samarbejde*.

Det betyder for det første, at en bruger der ønsker hjælp eller behandling, selv bestemmer hvad den givne behandling eller hjælp skal resulterer i – dvs. hvad formålet skal være. I forhold til misbrug betyder dette, at brugeren selv definerer, hvad der ud fra vedkommendes eget ståsted og perspektiv, udgør brug og misbrug, af et givent rusmiddel (for at undgå misforståelser, må det understreges at dette igen ikke gælder for de hårde stoffer). Vedkommende afgør således selv om formålet skal være at reducere misbruget, få mere kontrol over det eller helt holde op. Nogle brugere ønsker fx ikke at holde fuldkommen op med at ryge hash, men vil måske gerne have hjælp til at vende det, de selv oplever som et ukontrollerbart og destruktivt misbrug, til et kontrollerbart og konstruktivt brug, som en af medforskerne fx fortæller om her;

"...derfor vil jeg ikke holde op decideret med at ryge hash, jeg vil måske gerne lægge det på hylden, til at sige, hvis jeg har haft en rigtig rigtig dårlig dag, så kan jeg lige tage en joint og ryge den og slappe rigtigt af, og det er det jeg gerne vil kunne bruge hash til, frem for at ryge det hver dag, fordi det er et must...".

For det andet betyder det, at brugeren selv bestemmer hvilken hjælp eller behandling vedkommende ønsker, samt hvordan den givne hjælp eller behandling skal foregå – det vil sige, hvilke metoder og løsningsstrategier, der skal benyttes.

I nogle tilfælde føler brugeren, at vedkommende har brug for, eller kan drage nytte af, at tale med nogle "professionelle" om deres misbrugsproblematik. En mulighed er, at vedkommende ønsker at få hjælp gennem en rådgivende samtale, og herigennem få relevant information, og vejledning i hvordan man kan gribe aktivt ind over for sit eget misbrug. Formålet kan således være, at man ønsker at finde frem til nogle handle- og løsningsmuligheder, der opleves som relevante og realiserbare ud fra den enkeltes ståsted og perspektiv. I andre tilfælde, hvor personen måske har en klar fornemmelse af, at misbrugs-

problematikken er knyttet tæt sammen med omfattende personlige og social problemstillinger og konflikter, vil brugeren muligvis være motiveret for et mere terapeutisk orienteret samtaleforløb.

I Gaderummet er der to forskellige muligheder for professionel hjælp i forbindelse med misbrug. For det første, er der mulighed for at få psykiatrisk hjælp og behandling, gennem Hvidovre hospital som Gaderummet samarbejder med. På nuværende tidspunkt er psykiater og misbrugskonsulent, Henrik Rindom tilknyttet Gaderummet. Der er således mulighed for at få en samtale med ham, når han kommer forbi, eller man kan lave en aftale med ham om at mødes på et andet tidspunkt. Ønsker man eksempelvis en farmakologisk behandling i forbindelse med en misbrugsproblematik, fx en antabus behandling, kan man henvende sig til ham.

Den anden mulighed er, at man kan få en psykologsamtale eller et decideret terapeutisk samtaleforløb gennem Gaderummets egen rådgivning, *Regnbuen*. Regnbuen er et psykologisk rådgivnings- og behandlingstilbud, der primært henvender sig til unge. Dens teoretiske grundlag er som tidligere beskrevet, funderet i den kritiske psykologi og er etableret som et medicinfrat alternativ til den traditionelle psykiatriske behandlingstilgang.

Disse to behandlingsmuligheder står selvfølgelig på visse områder i modsætning til hinanden, eftersom regnbuen netop er etableret som et alternativ til den psykiatriske behandling. Der er således stor forskel på de to forskellige tilganges teoretiske udgangspunkter, deres indgangsvinkler til det psykosociale arbejde, samt på de interventionsformer, metoder og midler som benyttes i praksis. Den grundlæggende ide er dog, at de to forskellige tilbud skal supplere hinanden i det daglige arbejde, og at samarbejdet skal åbne op for et bredere spektrum af handlemuligheder for de brugere, som ønsker en eller anden form for hjælp, af denne art. Den enkelte kan således selv vælge, hvilket tilbud vedkommende i givet fald ønsker at benytte sig af.

Utraditionelle og alternative indgangsvinkler og metoder

Selvom nogle brugere benytter det psykiatriske tilbud, på den ene eller anden måde, må man nok erkende, at en meget stor del ikke er interesserede. Mange har på forskellige tidspunkter og i forskelligt omfang, stiftet bekendtskab med psykiatrien, fx ved at have været indlagt på psykiatrisk afdeling, og/eller har været i medicinsk behandling, og har mange gange haft dårlige erfaringer, som en af medforskerne fortæller om her;

MF: "...altså, jeg kendte en psykiater, der mente, at jeg var deprimeret, og psykologer på grund af den opvækst jeg har haft, kastet rundt i systemet og plejefamilier, ungdomspensioner, spædbørnshjem, behandlingshjem, min mormor og min mor er mærkelige. Altså, forstå mig ret, så mente han, at jeg skulle have en form for, hvad hedder det?"

F: "Antidepressiv?"

MF: "Ja, antidepressiv, og jeg skal indrømme, hvis jeg ikke var deprimeret før jeg tog dem, så blev jeg det. Jeg prøvede seriøst at tage mit liv og kvæle min mor og stikke min stedsøster ned og sådan nogle ting. (...) Så hvis det virker sådan for mig, så ryger jeg en bong (hashrygningsinstrument) i stedet for, end alt det der kemiske. Og så tal om tingene, ikk."

For en stor del af brugerne udspringer tiltrækningen til Gaderummet netop af, at de i mange tilfælde tidligere har været i kontakt med, eller fået hjælp igennem, det almindelige sundheds- og behandlingssystem, men at de ikke har følt, at de har fået den hjælp som de har brug for. I nogle tilfælde er denne "hjælp", nærmere blevet oplevet som et overgreb, fx i forbindelse med tvangsindlæggelser - og tvangsmedicinering inden for psykiatrien, osv. En af medforskerne fortæller fx her om vedkommendes indstilling til "systemet";

"...Ja, man kan sige, at det er måske også fordi, at jeg er vokset op ude i kulden. Så jeg stoler næsten mere på folk, end jeg stoler på systemet, ikk'. Måske var jeg også bare opgivende, og dem som kommer og hiver op i en, det er selvfølgelig ikke systemet, det er selvfølgelig dem som er tættest på en"

For en stor del af brugerne, ligger tilliden til "det etablerede system", og deres måde at forholde sig til, og intervererer over for psykosociale problemstillinger, således på et meget lille sted.

En anden faktor mange brugere beskriver som afgørende for, at de ikke har kunnet bruge det almindelige sundheds- og behandlingssystem er, at de før de kunne tale med en psykolog eller psykiater er blevet mødt af krav, som de på ingen måde har følt sig i stand til at leve op til. Dette har ofte været krav, om ikke at ryge hash over en periode, hvor behandlingsforløbet stod på eller krav om at møde op i fuldstændig upåvirket tilstand til samtalerne. Dette har medvirket, at brugerne enten har skullet være strategiske og holdt problematiske sider af deres liv hemmeligt for behandleren, eller at de har måttet takke nej til det relevante behandlingstilbud, hvis krav de ikke kunne honorere. Ofte møder stedets psykologer en holdning blandt stedets brugere, når de begynder et behandlingsforløb, at de ikke er gode til at gå til psykolog. En sådan udtalelse kan der ligge meget bag, men mange gange viser det sig, at der lig-

ger en afvisning fra det etablerede system bag – en afvisning begrundet i den enkeltes misbrug eller særlige problematik.

I modsætning til hjælpen som er blevet oplevet som påtvunget eller helt fraværende lægger Gaderummet, for det første, meget stor vægt på brugernes "selvbestemmelse", dvs. at man gennem den måde Gaderummet er struktureret på, forsøger at skabe de bedst mulige betingelser for, at den enkelte får mulighed for, at udvikle forudsætninger for at leve et selvbestemt liv. Det betyder altså, som beskrevet i det foregående, at Gaderummets indstilling er, at det må være brugeren, der suverænt bestemmer præmisserne for den hjælp, som vedkommende ønsker. Denne indgangsvinkel indebærer, vel og mærke, at brugerne til tider vælger at benytte nogle handlemuligheder og løsningsmodeller, der fra "behandlens" ståsted og perspektiv, kan opleves som uhensigtsmæssige, problematiske eller risikofyldte. Men det er de betingelser som knytter sig til princippet om, at hjælp og behandling skal forgå på brugerens, og ikke psykologens eller nogen andres præmisser.

For det andet, er Gaderummet karakteriseret ved, at være meget åben over for at afprøve og anvende mere utraditionelle indgangsvinkler, løsningsmodeller og metoder i forhold til psykosociale problemstillinger. Gaderummet lægger fx stor vægt på at inddrage og arbejde med den kropslige side af de psykosociale problemstillinger. Der er således, som tidligere nævnt, mulighed for at få forskellige former for terapeutisk orienteret kropsbehandling, i form af afspænding og massage. Desuden er der andre aktive kropsligt orienterede tilbud, fx Tai-chi Chuan og Chi-Qong undervisning, fodboldtræning, samt mulighed for løbe, vægt- og styrketræning i Gaderummet.

En af de mere kontroversielle metoder som benyttes i Gaderummet i forbindelse med misbrug, og som kort skal nævnes, er at man fra stedets side, er åben over for, at brugerne fx anvender hash, i forbindelse med en afvænningsproces af eksempelvis et hårdt stofmisbrug. Det er således acceptable i Gaderummet, at "ryge sig ned fra et misbrug", som en af medforskerne fortæller om her;

MF: "... så er det en måde, hvor folk lige kan få lov til at slappe af og falde ned og gøre det, man var vant til. Og måske også at komme væk fra noget, der var hårdere."

F: "Hårdere stoffer?"

MF: "Ja, det plejer at være vores motivation for, at folk ryger den fede her. Det er jo simpelthen, at man ryger sig ned fra enten et alkoholmisbrug eller et stofmisbrug. Og jo, så skal man selvfølgelig prø-

ve at holde det i arve på en eller anden måde, og sørge for at gøre det lidt kulturelt, eller hvad man skal sige, æstetisk. Så det ikke bliver den der bong hele tiden...".

Åbenhed om problemerne

I det hele taget er åbenhed et nøgleord i Gaderummet. Åbenhed handler således ikke kun om at afprøve og anvende utraditionelle metoder og løsninger, men er også som tidligere beskrevet, et helt grundlæggende princip i hele den måde som Gaderummet fungerer på. Princippet omkring åbenhed, betyder således, på den ene side, at der skal være gennemsigtighed i den praksis som man udøver, således at alle berørte ikke bare har muligt at få indsigt i, og orienterer sig i hvordan tingene foregår, men også mulighed for aktivt at deltage i, og øve indflydelse på praksis. Fx ved at deltage i de kollektive beslutningsprocesser, som omhandler denne. Dette er bl.a. for at modvirke den udbredte tendens til, at føre "døbt bogholderi" i professionelt hjælpearbejde, hvor man beskriver sin arbejdsmetode på en måde, hvor man i virkeligheden udøver en helt anden i praksis (Dreier, 2002).

På den anden side, betyder princippet omkring åbenhed, at det forventes at alle involverede parter, melder klart ud, og fremlægger tingene som de er, fra deres eget ståsted og perspektiv. Det forventes således, at dem som fx beder om hjælp, i forbindelse med en misbrugsproblematik, "lægger kortene på bordet", og fortæller hvordan tingene forholder sig. Dette gælder både til de åbne møder, og i de mere personlige samtaler i den psykologiske rådgivning. Dette er den anden side af den liberale rusmiddelpolitik – kravet om åbenhed og ærlighed, fra begge sider. Når man således kan tale åbent om tingene, og relevante sammenhænge og forhold ikke skjules, tilbageholdes og sløres, skabes der væsentligt bedre betingelser for at samarbejde og herigennem løse de problemer og konflikter, som den enkelte står med. At det har en afgørende betydning at kunne tale åbent om tingene fremgår af en af medforskerens beskrivelse af et møde med vedkommendes sagsbehandler;

"...altså, de bliver vildt forargede, det gjorde min sagsbehandler da, kæft, en mega effekt, hun var lige ved at falde ned af stolen første gang, jeg fortalte hende: "Jeg ryger altså hash", "Gør du det?", "Tør du godt fortælle mig det?" Ja, hvorfor skulle jeg ikke turde det?" Skal jeg sidde, som jeg også sagde til hende, skal jeg sidde og fylde dig med lort, så kan jeg ligeså godt gå nu, fordi, så kan du ikke hjælpe mig, så kan vi ikke samarbejde, "Nå nå, okay", det måtte hun jo så acceptere, at jeg var så ærlig. Det er det, jeg også tror, er en af de store styrker her i Gaderummet, at vi kan være så åbne og ærlige og snakke så åbent med hinanden, at vi smider tingene på bordet som de er, altså, det er et af Gaderummet's, det tror jeg, er vores store styrke nogle gange ikk, på det område."

Princippet omkring åbenhed, er således med til at skabe en gensidig tillid imellem parterne i behandlingsarbejdet, hvilket gør det væsentligt nemmere sammen at afklare og få indsigt i, den enkeltes subjektive grunde til at opretholde misbruget. Det betyder også, at der skabes mulighed for, at den enkelte kan afveje fordele og ulemper ved misbruget, og herigennem opdage og realisere nye handlemuligheder. Det vil således opleves som subjektivt funktionelt og begrundet for en person, at påbegynde forandringsprocesser imod overvindelse af fx misbrug, når vedkommende på den ene side, erkender de problematiske sider ved misbruget, og på den anden side, finder frem til et reelt alternativt, dvs. når den enkelte indser, at der eksisterer muligheder som gør ændrede forholdemåder og de risici som er forbundet med dem, funktionelle i forhold til at varetage den enkeltes behov og interesser, således at råderummet udvides og det subjektive befindende forbedres (Dreier, 2002).

En anden konsekvens af at tingene lægges åbent ud, i forbindelse med misbrugsproblematikker er, at de andre brugere bliver inddraget i problematikken og dermed også i løsningen af den. Handler det om, at en af husets brugere har et "hårdt" stofmisbrug, af den ene eller anden art, som vedkommende forsøger at overvinde, er personen ikke alene om at holde sig selv fast. Når problematikken lægges åbent ud betyder det, at vedkommende er forpligtet over for huset som helhed. Andre brugere kan således hjælpe personen, med at holde fast på beslutningen, om at holde sig fra de hårde stoffer, når fristelsen engang imellem opstår, samt støtte, opmuntre og anerkende vedkommendes indsats, for at holde sig "clean". En af de ting som fremgår meget tydeligt i interviewene, er at særligt anerkendelsen fra de andre, har en meget stor indflydelse på misbrugerens motivation, til at blive ved med at holde sig stoffri. En af medforskerne på Bornholms turen beskriver det på denne måde; "*Det hele handler om netværk...*", fortæller medforskeren, og videre fortælles;

"... min onkel og tante gav mig al støtte og motivation. Jeg kom af sprøjten og fik arbejde. Det hjalp virkelig den tid, jeg boede hos dem."

På samme måde beskriver en anden medforsker den betydning støtten og anerkendelsen, fra de andre brugere i Gaderummet havde for vedkommende, i forbindelse med at få lagt de hårde stoffer på hylden; "*...jeg gider faktisk godt passe på mig selv i dag ikk', altså, og så er det jo sådan at, jamen, for hver dag at jeg egentlig også gør noget positiv, jeg føler, at når jeg kommer i Gaderummet er det positivt lige meget, hvad jeg egentlig går og laver, og folk giver mig en god respekt, og folk gider at snakke med mig, de synes, det er fedt nok, at jeg er kommet videre. W han er en af dem, når han kommer og*

lægger begge hænder skuldrene af mig hver gang, kigger mig lige i øjnene og siger: " det er fedt at se, du stadig er clean", så får jeg lige et kram, altså, det synes jeg er en okay respekt"

Begrænsningerne i Gaderummet

Gaderummets indgangsvinkel til psykosociale problemstillinger, til de unge, samt den måde som stedet fungerer på generelt, skaber altså nogle særlige betingelser, der åbner op for nye handle- og udviklingsmuligheder. I forbindelse med misbrugsproblematikker, er det i høj grad stedets utraditionelle rusmiddelpolitik og den åbenhed om problemerne, der er knyttet til den, der skaber en lang række fordele, som beskrevet i det foregående afsnit.

Denne indgangsvinkel til tingene, indeholder dog, på samme måde som alle andre indgangsvinkler og interventionsformer, også nogle begrænsninger. De besværligheder der kan opstå, når man arbejder med komplekse og omfattende psykosociale problemstillinger, kan sammenlignes med et tema som ofte er illustreret i de gamle danske folkeeventyr. Det er således ikke ualmindeligt i folkeeventyrene, at det ikke altid lykkes den heltedige ridder at dræbe dragen, når han hugger hoved af den. Nogle gange vokser der i stedet to nye hoveder frem. Det samme gør sig ofte gældende i Gaderummets arbejde. Når man finder en måde at arbejde med og løse en type problemstillinger på, kan der ske det, at der opstår og skabes nogle nye problemer og hindringer på nogle andre områder.

Med hensyn til de begrænsninger der eksisterer i Gaderummet i forhold til misbrugsproblematikker, vil vi i det følgende beskæftige os med de vanskeligheder, der er forbundet med de "acceptable" rusmidler i Gaderummet, og herunder særligt i forhold til at afvikle og gøre sig fri af et misbrug af denne type. Baggrunden for dette er, at selvom der i nogle perioder kan være problemer omkring tilstedeværelsen af hårde stoffer i huset, er der som regel tale om mindre, og mere afgrænsede episoder eftersom, disse problemer relativt hurtigt opdages og løses, på den ene eller anden måde.

Som følge af stedets nul-tolerance over for denne type rusmidler, samt den generelle opbakning som denne politik har blandt stedets brugere, er tilstedeværelsen af hårde stoffer i Gaderummet, altså mere undtagelsen end reglen. Anderledes er det med tilstedeværelsen af de acceptable rusmidler i Gaderummet, eftersom disse som udgangspunkt er tilladt i Gaderummet. Det betyder altså, at de samtidigt er relativt let tilgængelige, hvilket kan være et problem, hvis man enten prøver at nedsætte eller helt at stoppe sit forbrug af hash. Det kan således være svært, ikke at blive fristet til, lige at ryge med en enkelt gang, når der sidder nogen lige ved siden af og ryger.

Tilgængeligheden af denne type rusmidler er dog ikke det eneste problem. Der er andre og mere indirekte problemer og vanskeligheder, der knytter sig til afviklingen af et misbrug af de acceptable rusmidler i Gaderummet. Det er specielt den funktionalitet, som er forbundet med indtagelsen af disse rusmidler, der gør det vanskeligt. Som tidligere beskrevet, vil misbrugets funktionalitet i de fleste tilfælde, ikke bare være forbundet med varetagelsen af en enkelt interesse eller behov, men vil derimod ofte være forbundet med varetagelsen af flere forskellige behov og interesser. Det er nogle af disse funktioner vi vil beskæftige os med i det følgende.

Misbrugets sociale funktionalitet

En væsentlig del af baggrunden for Gaderummets liberale rusmiddel politik, i forhold til de acceptable rusmidler er, som tidligere beskrevet, knyttet sammen med stedet grundlæggende formål. Det er også blevet fremhævet, at denne politik netop er en af grundene til, at en stor del af brugerne føler, at der er plads til dem, og deres måde at leve på i Gaderummet. Desuden fremgår det af medforskernes beskrivelser, at det at ryge hash har en særlig funktionalitet i forhold til det sociale samvær blandt brugerne i Gaderummet. Det skaber ikke bare noget at være sammen om, men udgør også et fælles referencepunkt for mange brugere, hvilket betyder, at man oplever en følelse af fællesskab og samhørighed med de andre deltagere i den sammenhæng man befinder sig i. Det oplagte spørgsmål som opstod i relation til dette, efter at den første interview-undersøgelse var blevet gennemført, var om man også kunne være en del af fællesskabet, hvis man ikke røg hash. Dette spørgsmål blev således efterfølgende inkorporeret i spørgeguiden til gen-interview-undersøgelsen, og præsenteret for medforskerne. Alle medforskerne gav udtryk for, at man ikke behøvede at ryge hash for at være en del af fællesskabet, og at der ikke var nogen der blev udelukket eller set skævt til af den grund. Der er derfor ikke noget, der tyder på, at der er nogen, der udsættes for gruppepres i forbindelse med at ryge hash – det respekteres således i høj grad at nogle brugere enten ikke ryger hash, eller forsøger at reducerer deres forbrug. Det ser tværtimod ud til, at hvis der endeligt er tale om gruppepres, så sker det i forbindelse med en bruger der enten har svært ved at forstå eller overholde aftalen om, at man ikke vil acceptere hårde stoffer i Gaderummet.

Selvom det, at holde op med at ryge og drikke, tilsyneladende ikke har nogen betydning for om man kan være en del af fællesskabet, ser det alligevel ud til at der kan være nogle vanskeligheder forbundet med dette, netop fordi man i nogle sammenhænge kan komme til at mangle det fælles referencepunkt som rygningen tidligere udgjorde. En af medforskerne beskriver problematikken på denne måde;

"...hvis jeg har et par flasker sprut, som jeg skal have drukket, så er det ikke dig, der ikke drikker, jeg ringer til og spørger, om du vil hjælpe mig, eller hvis jeg ved, at vi skal sidde fire mand og ruse hash hele aftenen, ikk', jamen så er det måske ikke lige ham, der er totalt ikke-ryger, jeg lige ringer til, så på den måde er der måske nogle begrænsninger..."

Selvom det, at holde op med enten at drikke eller at ryge i Gaderummet, ikke er ensbetydende med en direkte udelukkelse, kan det, som det fremgår, betyde at man indirekte udelukkes eller afskæres fra at deltage i nogle sammenhænge, som man tidligere var en del af¹⁰.

Dette kan i flere tilfælde være problematisk, eftersom at Gaderummet for en stor del af brugerne udgør deres primære sociale netværk. Mange har således ikke nogen andre sociale omgangskredse og netværk, som de kan benytte sig af, eller hvor de føler sig godt tilpas. En af de væsentligste årsager til at mange af brugerne i det hele taget kommer i Gaderummet, er jo at de ofte føler, at de ikke hører til andre steder. Nogle har måske aldrig rigtigt følt, at de hørte til nogen steder, før de begyndte at komme i Gaderummet. Gaderummet og de mennesker som kommer der, kan derfor have en meget stor betydning for den enkelte. Det ser ud til, at det specielt er det fællesskab som mange af brugerne oplever, der er i Gaderummet, og som de selv bliver en del af, der kan være svært at finde andre steder. Et fællesskab hvor man føler, at man bliver accepteret og anerkendt som den man er. En af medforskerne beskriver det på denne måde,

"... jeg har faktisk fået en større fællesskabsfølelse, altså det, det er grunden til at jeg også kommer i Gaderummet, det er jo det eneste sted, jeg sådan set føler, at jeg hører til, øh, jeg kan komme alle mulige andre steder i byen, men der passer jeg ikke ind på samme måde som jeg bare gør i Gaderummet, så ved jeg ikke, om det er fordi jeg har været her, eller boet her så meget at jeg er en del af det stadig, altså, trods alt, altså stadigvæk, sådan at det slipper man aldrig"

På samme måde, vil det i de fleste tilfælde også være vanskeligt at gå ud og forsøge at skabe en ny omgangskreds, eller etablere et nyt netværk. Specielt hvis man i forvejen i en eller anden grad, befinder sig i en marginaliseret position i forhold til resten af samfundet. En anden medforsker, fortæller her, om de vanskeligheder, der knytter sig til at etablere et nyt netværk;

"... på et tidspunkt var jeg meget ivrig efter at skifte vennekreds, jeg syntes, jeg hænger mig meget i de samme mennesker, som jeg ikke altid syntes måske var lige fede, øh, og det hænger jeg mig nok lidt i, altså, at jeg gerne ville have en ny vennekreds, men det var meget svært, fordi jeg ikke havde et socialt

---

¹⁰ Jf. også den empiriske projektrapport af Louise Obel (2006): "At ryge var ikke var ikke et kriterium for at blive accepteret i det overordnede fællesskab, men det var bare mere normen at ryge end at det var undtagelsen i Gaderummet".

netværk på en skole f.eks., eller jeg havde kun et arbejde, og det er ikke altid, at der er lige de mennesker, på de forskellige jobs jeg har..."

Gaderummet som en stress-faktor i sig selv

Udover at hash har den funktion, at den skaber et fælles referencepunkt for en stor del af brugerne, og derved er noget man kan mødes og være fælles om, har det også nogle andre funktioner i forhold til det sociale samvær i Gaderummet. En af medforskerne beskriver det på denne måde; *"...den dæmper også meget på problemer, folk bliver ikke ligeså gnavne, jo måske i slutningen af måneden, når der ikke er penge til mere."*

En stor del af medforskerne peger således på, at det at ryge hash gør det nemmere, at håndtere den stress som også er en del af det at være i Gaderummet, i kraft af at der er så mange mennesker samlet på et forholdsvis lille sted. For det første kan der være meget larm i Gaderummet, netop fordi der er mange mennesker samlet, og fordi nogle spiller counter-strike, et computerspil, på computerne i den ene ende, imens nogle andre hører høj musik i den anden ende osv. For det andet, fordi det kan være belastende, at skulle forholde sig til mange forskellige mennesker hele tiden, og til de problemer og konflikter der med jævne mellemrum opstår, som man bliver viklet ind i og skal forholde sig, tage stilling til pga. tjanser der ikke bliver taget, tyveri, andre der irriterer en osv.

Desuden har en del af brugerne ikke deres eget sted at bo, men enten opholder sig eller bor permanent i Gaderummet. Selvom et par enkelte har deres eget værelse, bor langt de fleste i de to sovesale i stueetagen, hvor deres køjeseng er det eneste private domæne, som de kan trække sig tilbage til. Mange har således ikke den mulighed, at de kan lukke deres egen dør, når de trænger til fred. De bliver derfor nødt til, at finde en anden måde at lukke af på, - og det kan man så fx gøre ved at ryge. Som tidligere beskrevet, består en del af hashmisbrugets funktionalitet i at den nedsætter og slører de kognitive og emotionelle psykiske funktioners evne, til at kommunikere til bevidstheden, at vedkommende befinder sig i en utilfredsstillende situation. Hashrygning nedsætter, med andre ord, ens sensitivitet over for stressende og belastende situationer og livsomstændigheder, således at det bliver udholdeligt og tåleligt for den enkelte. På denne måde udgør hashrygningen altså på en vis måde, en form for adaptiv "coping" eller overlevelsesstrategi, under de givne omstændigheder.

Den daglige stress i Gaderummet, der lægger sig oven på en i forvejen belastende og fastlåst livssituation, er endnu en faktor som gør det vanskeligt, enten at reducere eller helt at holde op med at ryge hash i Gaderummet, som en af medforskerne fortæller;

" I Gaderummet er der stress fra morgen til aften, så det er svært ikke at ryge."

Det samme gør sig gældende for en anden medforsker, som vurderer, at;

"...det er 80% umuligt, at holde op med at ryge og drikke i fællesskabet. Man skal kunne holde ud at være i Gaderummet. Det er et dumt sted at stoppe, for det gør at man bliver mere ligeglad. Hvis nogen gør noget, kan man tage det mere roligt og være mere ligeglad."

Der er flere forskellige problemer og vanskeligheder, forbundet med enten at reducere eller helt at stoppe sit forbrug af hash i Gaderummet. For det første er der tilgængeligheden, der gør det let at blive fristet. For det andet, kan det altså betyde, at man indirekte bliver afskåret fra at deltage i forskellige sammenhænge, hvis man holder op med enten at ryge eller at drikke. Dette kan være problematisk for den enkelte, med mindre vedkommende har andre netværk og omgangskredse, som de kan benytte sig af, hvilket en stor del ikke har. Som det fremgår, er det heller ikke nemt at gå ud at finde et nyt netværk som alternativ. Sidst, men ikke mindst, reducerer hashen ens sensitivitet over for stress og belastninger, hvilket altså betyder, at hvis man forsøger at holde op med at ryge, udover at skulle forholde sig til de andre livsforhold som begrænser og fastholder en, at man samtidigt bliver mere sensitiv over den stress, som der er i Gaderummet til dagligt.

Når det er sagt, kan vi alligevel konstatere, at mange af de unge i Gaderummet med tiden rent faktisk formår at mindske og helt få at stoppet deres brug eller misbrug af alkohol og hash. For på trods af de opridsede vanskeligheder, der er forbundet med at reducere eller stoppe sit forbrug i Gaderummet, synes Gaderummets forståelse af og tilgang til misbrug og brug, at have en langsigtet effekt, hvor ingen brugere marginaliseres eller skæres fra under processen.

I mange andre behandlingstilbud i offentligt og privat regi mødes de unge ofte med krav om, at lægge deres forbrug på hylden, hvorefter de i en periode, hvor de har bevist stabilitet, kan støttes i at komme videre i deres liv. Logikken her er, at først når misbruget eller forbruget er overvundet, så kan den unge skabe sig en meningsfuld tilværelse. Der tages her ikke højde for misbrugets funktionalitet, og den unge overlades derfor til et tomrum, tilbage til en situation præget af manglende kontrol over ens utilstrækkelige livsforhold og betingelser.

Som allerede beskrevet er denne tilgang til den unge, vendt på hovedet i Gaderummet. Her forstår man den unges brug eller misbrug, som en uadskillelig størrelse fra resten af den unges liv. Misbruget ses som en subjektiv begrundet og funktionel forholde- og handlemåde, i forhold til den overordnede livssituation som mange af brugerne i Gaderummet befinder sig i, med de betingelser som knytter sig til denne. Grundet heri går man i Gaderummet, som tidligere beskrevet ikke ind og behandler misbruget, men i stedet støttes den unge i at udvide sit handlerum, og ændre de utilstrækkelige livsforhold og betingelser.

Erfaringen i Gaderummet viser en meget tydelig effekt på misbrug og brug, når den unge støttes til at ændre sine utilstrækkelige livsforhold og betingelser. Vi ser ofte, at den unge, som har udvidet sit handlerum og er i gang med at ændre væsentlige livsforhold og betingelser, fx ved at gå i gang med uddannelse, arbejde eller en eller anden form for meningsfuld handlerumsudvidende aktivitet, reducerer sit misbrug eller forbrug markant eller helt stopper.

Selvom misbrug og forbrug i sig selv, som beskrevet, kan være fastlåsende, kan misbruget altså ikke alene ses uden sin kontekst. Vi vil i de følgende kapitler gå ind og se mere i dybden på nogle af de andre centrale temaer, interviewene ligeledes har peget på, som væsentlige områder, der kan være med til at give en forståelse af den fastlåsthed mange af de unge, der kommer til Gaderummet, synes at være fanget i.

7. DEN SOCIALE MOBILITET/BEVÆGELSE

"Regeringen ønsker at bryde den negative spiral, som den sociale arv stadig holder Danmark fast i. Det er afgørende for dynamik og udvikling i et samfund, at mennesker ikke bliver låst fast i bestemte sociale mønstre.

Vi skal udvikle et samfund, hvor alle har en fair chance for at udnytte sine evner. Et samfund hvor ethvert menneske har et håb om at kunne forbedre sin situation. Et samfund hvor det er muligt at bevæge sig fra bistandsklient til bankdirektør."¹¹

Den sociale arv er i de senere år gjort til genstand for særlig politisk bevågenhed, som det ovennævnte citat fra statsminister Anders Fogh Rasmussens også vidner om. Hvad det ligeledes antyder, er en lighed med den amerikanske drøm, hvor det er op til det enkelte individ at bryde med den sociale arv; hvor det enkelte menneske fremhæves og hvor de i mennesket iboende kvaliteter afgør den sociale placering i samfundet. At det enkelte menneske er en del af en større samfundsmæssig konstellation ignoreres. Fællesskabets betydning tones ned.

Forståelsen af social mobilitet, dels som det viser sig ved statsminister Anders Fogh Rasmussens tale og dels som det historiske tankegods, velfærdsstaten hviler på, genfindes i medforskerens tanker om social mobilitet. Det vil sige som en mulighed, der i høj grad afhænger af egne personlige evner og ressourcer. Social mobilitet opleves således som et privat anliggende, som noget man selv må forløse. I forlængelse af dette ligger også utopien om de lige muligheder. Således forstås og accepteres samfundets ulige fordelinger, for alle havde jo chancen for at tage en uddannelse, for at finde det gode job og spare sammen til fast ejendom. Så derfor er det i orden, at man nu befinder sig der hvor man gør, for man havde jo muligheden, men forløste den bare ikke eller havde man?

I det omfattende interviewmateriale, hvor flere brugere er geninterviewet over tid, fremkommer der ikke en generel social mobilitet, selvom det i interviewene ikke skorter på ønsker til uddannelse, arbejde eller lysten til at stifte familie og fremlæggelse af forskellige strategier, til at opnå de ønskede forandringer.

En undtagelse er dog en medforsker, som indgik i medarbejdergruppen. Den sociale baggrund var således karakteriseret af stabilitet, netværk og basal tryghed. Efter at have færdiggjort uddannelse, begår

---

¹¹ Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 1. oktober 2002

vedkommende en pludselig kriminel handling, som straffes med et længere fængselsophold. Som en anderledes form for afsoning, tilknyttes vedkommende Gaderummet og indgår som ressourceperson i medarbejdergruppen og som deltager i dette projekt. Denne sociale deroute bliver således rettet op igen, da der netop for denne person, modsat resten af medforskerne, eksisterer et socialt, velfunderet netværk omkring ham. Det blev med dette interview over tid, tydeligt at se netværkets betydning og måske det tydeligste opgør med samfundets tendens til inderliggørelse af individets potentialer i en mønsterbryder-retorik, hvor det tilskrives det enkelte individs særlige fortræffeligheder, hvis en særlig låst social position brydes op. Mønsterbrydertankegangen er blind for det netværk, der omgiver den enkelte og som er så selvfølgeligt, at det næsten bliver usynligt, her tænkes på familie, venner, kollegaer med videre.

Som Gaderumsmedarbejdere, oplever vi hvordan den individualiserede tilgang til brugerne bliver stadig mere ekstrem. Således splittes brugere med kontakt til det sociale system op i kategorier, hvor én sagsbehandler forholder sig til beskæftigelsesproblematikken, en anden til boligproblematikken og så fremdeles. Der er ikke noget helhedsorienteret syn på brugeren eller brugerens situation. Brugeren serviceres ved de relevante skranker og vedkommendes sammenhæng med det øvrige samfund forbliver fragmenteret, skjult eller irrelevant. Stillet overfor en facet af brugerens problematik, har sagsbehandleren ikke mulighed for at have et medansvar for brugeren og dermed mulighed for at handle forandrende ind på brugerens sag. En sådan bureaukratisk tilgang til mennesket er problematisk. Når ansvaret deles ud på så mange hænder, er der ingen der tager det reelle ansvar, når noget går galt, for man ved jo ikke hvordan de stiller sig på de tre andre kontorer ude i byen, der jo også har et handleansvar i brugerens sag. Brugeren er i det nye forvaltningsperspektiv et rationelt individ, der i de nyindrettede servicebutikker kan (for)bruge sig til et bedre liv. Desværre er det en rolle som marginaliserede mennesker ikke kan træde ind i. Det er et uigennemtrængeligt spind, der på sigt underminerer deres rettigheder og muligheder.

Tidligere var det muligt over tid at opbygge en relation til en socialfaglig person, der kunne yde en helhedsorienteret støtte og hjælp til uddannelse eller arbejde, og relevant boligsøgen. Det vil sige en fagperson som med kendskab til personen, kunne formidle kontakter til relevante instanser eller lignende og i en netværkslignende relation, kunne følge personen i et længere perspektiv.

I dag er det op til den enkelte bruger, selv at finde ind i disse sammenhænge. Der er ingen personlig opfølgning eller perspektiver der rækker længere end til at få den enkelte ind i en eller anden arbejds-

tuation, upåagt af vedkommendes aktuelle sociale situation, interesser og egne perspektiver på fremtiden.

Gaderummets unge kan karakteriseres som unge uden et traditionelt netværk. Deres sociale situation er ustabil, de er ofte uden egentligt netværk og deres relation til det offentlige er ofte præget af mistro. Deres mistro udspringer af konkrete erfaringer med det sociale system, et system som Gaderummets brugere, heriblandt medforskerne oplever ikke at modtage relevant hjælp fra.

Når medforskerne skal pege på udviklingsmuligheder, peger de paradoksalt nok på sammenhænge som de sjældent selv har kendt, det vil sige livet i kernefamilien, eller de fremhæver hvordan de på egen hånd, uafhængigt af andre vil løfte sig fri af den låste situation under de perfekte betingelser. Det bliver en privat forholden sig til en problemstilling, der har rod i et samfundsmæssigt perspektiv.

I interviewmaterialet er der talrige eksempler på en sådan privat forholden sig til udviklingsmuligheder i eget liv. Det virker som et alment træk at medforskerne oplever deres muligheder for udvikling som en iboende, privat og kontekstafhængig egenskab ved dem selv. At deres livsperspektiv for flere af medforskerne er meget lig deres forældre, får dem ikke til at tillægge samfundsskabte betingelsesrammer den store opmærksomhed. Direkte adspurgt svarer en medforsker således:

F: "I forhold til at komme videre. Hvor meget står for din egen regning og hvor meget er afhængigt af andre?"

MF: "...90 % står for min egen regning. Det er et velfærdssamfund, og de tager ikke min bistand lige med det samme (griner). Eller, jeg har i det mindste en chance for at kunne overleve. Så med de midler, jeg har, jamen, altså, så skulle jeg nok kunne klare det"

Der er således en opfattelse af, at man som person selv bærer ansvaret for egen sociale mobilitet. Det er op til en selv at bryde med de rammer man lever under. Denne privatisering af ansvaret er smertefuld for de unge at bære; de må således leve med at egen manglende sociale mobilitet, skyldes en indre defekt i dem og ikke en sammenhæng med en samfundsskabt handlematrix, der netop ved at italesætte den sociale mobilitet som et privat problem, forskubber problemstillingen, således at sammenhængen med økonomiske - og uddannelsesmæssige strukturer forbliver uerkendt for den enkelte.

Et gennemgående træk hos medforskerne er en kaotisk baggrund med svigt og ophold i mange forskellige sociale sammenhænge, det være sig plejefamilier, institutioner og lignende. Steder der har været

med til at forme de unge og bidraget med perspektiver på "det gode liv". Ligeledes ligger der som en hovedfigur i vores samfundsstruktur, kernefamilien, som handleudgangspunkt for et vellykket livs-afsæt. Disse, ofte ureflekterede, næsten selvfølgelige fordringer ligger som implicitte kravstrukturer og lykkeparametre hos de unge, selvom mange har helt andre erfaringer gennem opvæksten. Eftersom handleudgangspunktet i institutionsregi til de unge aldrig har været deres konkrete livsbetingelser, men en abstrakt forestilling om deres bedste, er det svært for dem at gøre brug af deres egentlige kompetencer, som er udviklet langt fra de idealer en etableret pædagogisk praksis har defineret. Det tager tid at folde disse skjulte, ikke italesatte kompetencer ud og anerkende dem som udviklende for egen praksis.

Fra bruger til deltager

De unge der er interviewet til dette projekt har det til fælles, at de alle er, eller har været, tilknyttet Gaderummet. I forhold til den sociale mobilitet, er det væsentligt at fokusere på Gaderummets rolle som en del af den ramme, brugerne kan handle ud fra.

I Gaderummet er det gennem deltagelse i stedets daglige praksis og dermed den enkeltes særlige bidrag og egne udviklingsinteresser der fremmes. Pludselig står den enkelte ikke overfor en normativ praksis, hvor der ønskes og fordres noget bestemt. Eller en praksis hvor man skal deltage på en bestemt måde for at være tilstede, hvor andre tilgange fordømmes og hvor det bliver nødvendigt, at give sig selv et legitimt og forståeligt udtryk.

I Gaderummet er alle velkomne, uanset hvilken problemstilling de måtte stå i og uanset hvilket udtryk deres problem måtte have. Det er op til den enkelte gennem deltagelse i den daglige praksis og som medlem af fællesskabet at være medskaber af kollektivet, som udvikler af egen praksis. Det lyder umiddelbart befriende, men når man i sit liv sjældent har stået i en udviklingssammenhæng, hvor man selv skulle forholde sig til eget liv, er det ikke en nem proces, hvilket berøres i det følgende citat:

"...jeg har altså haft det sådan, at fra jeg kom ind af døren her, der er altså sket et eller andet i mig, som har gjort, at jeg har lidt svært ved at komme ud af den igen. For der sker nogle ting i mig, med mig, som, det kan godt have nogle negative faktorer, men i længden er det faktisk positivt."

Og videre:

"Ja, jeg er jo ikke så gammel, men jeg var jo heller ikke mere end 16, da jeg flyttede eller stod på egne ben. Jeg gad ikke mere, der var jeg blevet kastet rundt i systemet nok. Der havde jeg fået nok af pædagoger og, undskyld jeg siger det, psykologer, socialrådgivere og pis mig i øret. For det der med, at der

render en rundt i røven af dig altid og fortæller dig, hvad du skal og ikke skal og må og ikke må, altså er det mit eller deres liv? "

Medforskeren tydeliggør at den institutionelle praksis har været et styrende, dominerende element i livsforløbet og at dét, at stå i en praksissammenhæng uden disse udefrakommende styrende elementer kan være svær at få hånd om. At gå fra at være en passiv bruger af et system, skal man nu være en aktiv deltager med indflydelse på egen - og stedets praksis. Gaderummets særlige rammer kan således virke fastlåsende, da det bliver svært for den enkelte unge, at finde et lignende frirum og fællesskab i offentligt regi. Gaderummets særlige konstellation fremstår som en hybrid mellem et meget offentligt sted og et meget privat sted, hvilket er svært at genskabe på egen hånd og svært at slippe igen. Offentligt, da alle har fri adgang og da stedet har en driftsoverenskomst med Københavns Kommune og privat, da den enkelte bruger er en vigtig medskaber af stedets aktuelle kultur.

Gaderummet er en kampplads, hvor samværsformer og stedets regler konstant er til forhandling. Et analytisk blik på stedets dynamik, skærpes ved anvendelse af et læringsbegreb, da det i høj grad er en læreproces at deltage i Gaderummets praksis.

Vi har i denne sammenhæng anvendt antropologerne Jean Lave & Etienne Wenger¹² og deres læringsanalytiske tilgang, legitim perifer deltagelse¹³. Med dette analytiske perspektiv, bliver det tydeligt hvordan man kan begrebsætte den første tid i Gaderummet:

*"Nyankomnes legitime periferitet giver dem til at begynde med mere end en "iagttagerposition": Den er på afgørende måde forbundet med **deltagelse** som en måde at lære – absorbere såvel som at blive absorberet i "praksiskulturen". En længere periode med legitim periferitet giver de lærende mulighed for at tilegne sig praksiskulturen. Ud fra et bredt perifert perspektiv danner lærningene sig lidt efter lidt en almen opfattelse af, hvad der konstituerer fællesskabets praksis." (Lave & Wenger, 2003, s. 80).*

Lave & Wenger bryder således med forståelsen af læring som noget, der foregår ved gentagelse af andres præstationer eller ved undervisningsoverført viden (Lave & Wenger, 2003). Et steds særlige viden

---

¹² Jean Lave & Etienne Wenger tager teoretisk afsæt på et historisk materialistisk grundlag. (Lave & Wenger, 2003, s. 39)

¹³ Lave & Wenger skriver om begrebet legitim perifer deltagelse: "Vi skal (...) understrege, at legitim perifer deltagelse som sådan ikke er en pædagogisk form og langt mindre en pædagogisk strategi eller undervisningsteknik. Det er et analytisk perspektiv på læring, en måde at forstå læring på." (Lave & Wenger, 2003, s.41) og videre: "Begrebet legitim perifer deltagelse leverer i virkeligheden en ramme, som kan samle teorier om situeret virksomhed og teorier om produktion og reproduktion af den sociale orden"(Lave & Wenger, 2003, s. 44)

ligger indlejret i det eksisterende praksisfællesskab, og det er ved deltagelse heri, at man får del i stedets viden.

"At bevæge sig i retning af fuld deltagelse i praksis indebærer ikke blot en større tidsmæssig forpligtelse, forøget indsats, flere og bredere ansvarsområder inden for fællesskabet og vanskeligere og mere risikable opgaver, men, hvad vigtigere er, en voksende fornemmelse af identitet som mesterpraktiker." (Lave & Wenger, 2003, s. 95).

Når man kender Gaderummet gennem længere tid, bliver det tydeligt, at der er mange forskellige subjektpositioner. Disse positioner er ikke lagt fast på forhånd, men defineres undervejs af det handlende subjekt med mod – og medhjælp fra andre subjekter.

Lave & Wengers fokus er på læringskonteksten, ikke på individet der stort set forsvinder. Derfor medtages endnu en facet til forståelse af de modsigelsesfyldte arenaer, som Gaderummet udgør. Her betones det hvorledes deltagelse i en læringsssammenhæng, specifikt udvikler og ændrer de personlige forudsætninger for deltagelse (Dreier, 1999). Den enkelte lærer udfra vedkommendes særlige position og perspektiv, hvilket giver den enkelte en helt unik og personlig konfiguration i den givne praksissammenhæng (Dreier, 1999). Denne ændring er ikke tilfældig, men konnoterer Lave & Wengers bevægelse mod at blive fuld deltager og som Dreier fremhæver, beskriver det en persons udvidelse af handlemuligheder og dermed *"udvidelse af personens mulige andel i den fælles praksis og i rådigheden over den"* (Dreier, 1999, s. 84). Endvidere betoner Dreier at:

"Både deltagelse i at reproducere de givne rammer og i at kritisere og udvide dem er og bliver fordelt og koordineret mellem medlemmerne i deres virke med og mod hinanden på mere eller mindre problematisk og ulige vis" (Dreier, 1999, s.81).

At være deltager i Gaderummets praksis må derfor forstås i dette perspektiv, som modsigelsesfyldt og til tider problematisk, men af stor betydning, fordi man får lov at træde i karakter som det menneske man er og ikke som det menneske, en given institution mener den bør hjælpe. Det viser sig tydeligt at Gaderummets frirum er underlagt særlige regler, som håndhæves af stedets brugere, gennem det beskrevne læringsperspektiv:

F: "...hvilken betydning har fællesskabet for det, at du bor heroppe, eller for dit liv i Gaderummet?"

MF: "Øh, at øh, jeg kan godt li' den måde det bliver kørt på. Sådan rent beslutningsmæssigt og sådan, fordi man, selvom man måske ikke meget langt hen af vejen har noget at skulle have sagt, så har du i hvert tilfælde følelsen af, at du har det."

F: "Hvordan?"

M: "Jamen altså øh, det at når der bliver besluttet noget, bliver det besluttet øh fælles, og at jeg faktisk kan argumentere for mit synspunkt, lige så tosset jeg har lyst."

Da Gaderummets dør altid er åben, er her altid mange brugere, nogle er gamle kendinge, mens andre er nye. Karakteristisk for dem med en længerevarende tilknytning, er at de udskiller de nye med deres manglende Gaderumskultur, de legitimt perifere deltagere. Der foretages af alle medforskerne en klar skelnen mellem nye og gamle Gaderumsbrugere, hvor de nye altid vækker mistro og undren; og de garvede brugere er skeptiske, mon nu Gaderumskulturen går tabt? I det følgende citat, ytrer en kvindelig, tidligere boer sig om forholdene i Gaderummet mellem mænd og kvinder:

"...vi løftede hinanden op på de rigtige måder, eller sådan på, på en god måde og positiv måde og der var et spil mellem kvinde og mand, hvis man kan sige det på den måde, og vi havde et godt fællesskab, hvor nu er det at, det ved jeg ikke, jeg synes bare det virker, øhm, lidt deprimerende at se på dem der."

Typisk vil man, når man taler med en tidligere beboer, få fortalt, at Gaderummets bedste periode, hvor der virkelig skete noget og var en særlig form for fællesskab, var lige præcis mens de boede der, hvilket i praksis betyder Gaderummet altid lige har været i sin bedste periode. Dette afspejler blandt andre ting den enkelte brugers bevægelse gennem sin deltagelse i fællesskabet. Det udvidede handlerum samt den viden og kompetence, man gennem egen deltagelse har tilegnet sig, der synes så åbenlys, kan gøre det svært at forstå de nye brugere. På trods af denne skepsis overfor nye brugere, er der alligevel i Gaderummet rum for, at man rent faktisk kan deltage legitimt ud fra en perifer position. Mange af gamle brugere tager på sig, at varetage en del af den formelle såvel som uformelle læring, der ligger i at indgå i Gaderummet fællesskab.

8. AT HJÆLPE ANDRE

På trods af de mange interne forskelle, der er mellem de mange brugere og det faktum at mange brugere har svært ved at overskue deres eget liv, oplever man ofte i Gaderummet en særlig form for solidaritet. Denne form for solidaritet kan være svær at få øje på i hverdagens konflikter og problemer, men træder alligevel tydelig frem i forskellige kollektive former eller i den enkeltes forholden til det at hjælpe andre.

At hjælpe andre er et tema, som på mange måder er centralt i Gaderums regi, om end det ikke altid fylder så meget. Dette tema blev afdækket i løbet af og efter turen til Bornholm, ligesom en del af de andre temaer vi har arbejdet med i gennem projektet. At temaet er blevet afdækket gennem forløbet giver sig udslag i, at der både i fokusgruppe interviewet og i geninterviewene spørges mere direkte til det at hjælpe andre og selv modtage hjælp, end der gør i de første interviews, hvor emnet i højere grad bringes på bane af medforskeren selv på en mere tilfældig måde, eller af interviewer fordi det var relevant i situationen.

Selv om temaet kvantitativt ikke fylder så meget, og tit også er et område i Gaderums brugernes fortællinger der kun berøres indirekte, er det stadig et essentielt emne, fordi man i kraft af dette kan tydeliggøre den praksis hvorigennem brugernes interne hjælp til hinanden kan være medvirkende til at de kommer videre i deres liv via kollektivet.

"... det er jo et meget ressourcestærkt sted, selvom det er svage mennesker, fordi, det er jo ikke kun de, øh, uddannede folk, der har ressourcer i huset, der er mange der har ressourcer i huset på forskellige punkter, og det er jo husets styrke, vi kan samle op på skæve eksistenser..."

Bruger til bruger "rådgivningen", at hjælpe andre, er på denne måde en af de væsentlige sammenhænge, der er med til at give Gaderummet sin berettigelse, da det er sammenhænge som disse, der sammenkobler individet med et fællesskab og et netværk, som får den enkelte til at stå stærkere i et samfund, der ikke altid byder dem, der bruger stedet, de nemmeste vilkår.

Det at hjælpe andre har mange former og udtryk i Gaderummet. Det kan vise sig på det kollektive niveau, hvor man ikke hjælper enkeltpersoner, men går ind og tager ansvar for kollektivet. Det kan konkret udmønte sig i, at man sørger for at hente gratis brød hos den lokale bager, selvom man ikke selv

spiser af det, eller det kan være at tage ansvar og blande sig i konflikter, som man mener, skader kollektivet, selvom det ville være lettest at se den anden vej.

Det kan også være hjælpen på det mere individuelle niveau indenfor kollektivet, hvor hjælpen sker fra person til person. Konkret kan dette udmønte sig i at dele sin pizza med ham, der slet ingen penge har, hjælpe en småpsykotisk til at købe tøj, at tænke med på hinandens problemer eller give en opsang til ham, der ikke passer sin skole.

Når andres hjælp ikke rækker

En problemstilling som ikke fremgår tydeligt af vores indsamlede materiale, men som vi støder på i det daglige arbejde, er de enkelte brugere, som ikke formår at bruge kollektivet på en konstruktiv måde, fordi de ikke kan få øje på sig selv eller på sine medmennesker, eller fordi de simpelthen bliver overset af forskellige grunde. Denne problematik fremgår ikke, fordi den gruppe brugere som var og er i stand til at deltage i en interviewundersøgelse, ikke repræsenterer den del af brugergruppen som ikke deltager særligt aktivt i huset, fordi de simpelthen ikke magter det. Nogle brugere er så vikled ind i deres egen afmagt og kaos, at de har brug for noget mere end "sofahjælpen", før de kan komme i kontakt med sig selv og andre, nogle har bare brug for tid.

Det ekstra nøk som mange har brug for, for at få øje på sig selv og huset, er den psykologiske eller sociale rådgivning, dog ikke nødvendigvis i lange forløb. Det er her de ansattes funktion er.

Men for at få hjælp skal man stadig være i stand til, på den ene eller anden måde at give udtryk for dette. De som ikke får den hjælp som huset gerne vil yde dem, er på den ene side de meget stille, der ikke får præsenteret deres sag, fordi de ikke kan magte at råbe i gennem det kaos, der omgiver dem, og derfor risikere at blive overhørt. Den anden gruppe af dem hjælpen ikke når, er dem der retter deres frustrationer og problemer meget udad og derfor kommer til at skabe konflikter og kaos, tiden går så med at løse disse, frem for at tiden bliver brugt på, det der egentlig er sagens kerne.

Fordi Gaderummets midler og ressourcer er ret begrænsede, har vi ikke altid personale til at gribe alle, selvom man kan identificere dem, der har brug for noget ekstra, kan det ofte være næsten umuligt at nå frem til dem, hen over alle de andre arbejdsopgaver, der skal løses. Derfor opstår denne lille gruppe brugere, der af den ene eller anden årsag, ikke opnår udvikling i deres deltagelse i Gaderummet. Denne udvikling sker ikke, netop på grund af det manglende overskud til at kunne kontakte andre brugere eller kollektivet om hjælp, hvilket bunder i den alt for store afmagt og manglende evne til overhovedet at kunne identificere, hvad problemerne er, som her er forsøgt beskrevet.

På trods af dette kan tilføjes, at de fleste brugere i Gaderummet flytter sig, og er i stand til at bruge huset og de muligheder det indeholder, til at hjælpe sig selv og andre videre, på hver deres særegne måde.

At hjælpe hinanden som en del af en social læreproces

Når man modtager hjælp og hjælper andre, kan man kalde det for en form for vidensudveksling. Når man i Gaderummet gennem de andre brugeres hjælp som nytilkommen, skal lære at begå sig i huset, gælder dette i høj grad. Man har lov til at bede om hjælp, til at lære og forstå at begå sig i kollektivet. Dette foregår sjældent stille og roligt, og de fleste har deres konflikter i forbindelse med deres indtræden i kollektivet. Mange kender ikke ved deres ankomst til den brugerstyrede form som Gaderummet tilstræber. Man kan derfor tale om brugernes interne oplæring som en legitim perifer deltagelse, hvor man over tid går fra nyankommen til veteran (Lave og Wenger, 2003).

Denne læreproces med at deltage i en fælles social praksis, kan så forhåbentlig tages med af de enkelte brugere ud i resten af samfundet, og styrke deres evne til at indgå i andre sociale praksisser, som for eksempel i uddannelses- eller arbejdssituationer. At hjælpe andre og modtage hjælp er på denne måde en del af et ofte positivt socialt interaktionsmønster.

"...hvordan de hjælper hinanden, det var et godt spørgsmål, jeg tror, det er et eller andet med de skaber sig nogle kontakter imellem, og laver, knytter nogle venskaber, og de den vej gennem hjælper hinanden, om det så er gode eller dårlige venskaber det ... men jeg tror virkelig venskaberne, de kontakter som folk har skabt i Gaderummet der gør, at man kommer videre, ikk', og der også er noget struktur ikk'."

At blive hjulpet eller at hjælpe

Det er ikke let hverken at give eller at modtage hjælp, det kan være meget svært bare at nå så langt som til at erkende, at lidt støtte kunne være brugbart, og at skulle handle på sin egen sag, kan være næsten umuligt

"...det er svært at få øje på ... men når du så får øje på det ikk', så alt det der med at skulle behandle eller bearbejde det der, det er jo også svært ..."

derfor kan det også ofte være lettere at hjælpe andre, enten konkrete personer eller kollektivet, da andres vanskeligheder både kan forekomme tydeligere og til dels lettere at håndtere end ens egne problemer.

Der er en stor del af medforskerne, der omtaler det at hjælpe andre som en flugt fra egne problemer.

Det kan man tænke om på flere måder. Umiddelbart virker det som en negativ strategi, fordi flugten fra egne problemer, hvis man altid flygter, ikke leder til nogen udvikling hos den der hjælper. Det er så at sige ikke særlig konstruktivt, at gemme sig i andres problemer.

Men hvis man tager den brugergruppe i betragtning som kommer i Gaderummet, hvor mange har været og er uden socialt netværk og opbakning, og derfor er vant til at forholde sig deres egne problemer alene, er det ikke kun negativt at hjælpe andre, selvom det måske betyder, at man flygter fra sine egne problemer for en tid. Ens egne problemer kan meget vel være alt for svære og smertefulde at give sig i kast med lige umiddelbart.

"...det er altid sværere at kigge indad, det kan være noget meget grimt at se på sig selv, altså, det kan det jo ikk', og det gør måske også nogle gange for ondt ... og hjælpe sig selv ... hvis der så lige er en, der står i nogle problemer ... nå, men, så tager man bare imod, fordi, det et eller andet sted er meget nemmere at flygte med andre folks problemer end at løse ens egne..."

Gennem at hjælpe andre med deres problemer, kan det blive lettere at nærme sig sine egne, eller man kan blive mere parat til at håndtere disse.

Derudover bliver det tydeligt for den unge, at det at tage imod hjælp rent faktisk kan rykke noget. Mange af de unge har, når de kommer til Gaderummet, meget lidt positiv erfaring med det at blive hjulpet. Ofte har de i en tidlig alder måtte erfare, at der ikke har været nogen hjælp at hente noget sted fra. Mens de senere i systemet har skullet leve op til forskellige krav, som de ikke har kunnet honorere, før de var fundet berettiget til, den hjælp de søgte. De har derfor været vant til at stå alene i verden med deres problemer. Det er derfor en meget anderledes oplevelse for mange af de unge, når de kommer til et kollektiv som Gaderummet og ser, at de ikke nødvendigvis skal løfte de ofte uigennemtrængelige problematikker, som de står med, alene.

Til en vis grad følger der også status med i positionen, hvor man hjælper andre, og dermed følger også et større ansvar. Dette kan være med til at give en bruger det overskud, der manglede før, til at hjælpe sig selv videre

"...vi vil godt hjælpe hinanden ... det giver overskud, altså det gør det faktisk ...det giver et overskud i forhold til en selv, at man er i stand til og hjælpe andre ... det giver sgu også en god respekt, og folk får også lyst til at hjælpe en selv, ikk'."

Desuden, som medforskeren her også fortæller, så går hjælpen begge veje, når man hjælper folk får de også lyst til at hjælpe en. Samtidig går man stille og roligt fra, at være en mere perifer deltager til en mere central, blandt andet på grund af den øgede status man kan opnå gennem hjælpsomhed.

På den måde kan andres lidt klarere syn på dine vanskeligheder, og egen klarhed om andres vanskeligheder indgå i en vekselvirkning, som er med til at skabe det fælles rum, hvor det går op for én, at man rent faktisk kan få hjælp, og at man kan se værdien af hjælp, både som modtager og giver.

At skiftes til at hjælpe, både personer og kollektivet, er det man kunne kalde Gaderummets iboende omsorg.

Bruger til bruger – rådgivning på sofaniveau

Som allerede nævnt, er det langt fra kun de ansatte på stedet som besidder ressourcerne til at hjælpe og støtte brugerne, til at få fod på deres liv. Derimod ligger en stor del af ressourcerne hos brugerne og deres samspil med hinanden, som meget af dette afsnit har fokuseret på. Dette fokus er valgt, ikke for at negligere den psykologiske og sociale rådgivning der finder sted i Gaderummet, men for at vise hvor afgørende en effekt kollektivet har for brugerne. Det at kunne blive mødt af ligesindede, der gerne vil hjælpe en, på ens egne vilkår og af ren interesse yder deres støtte, er mile vidt fra den hjælp man kan modtage fra "professionelle", der, når alt kommer til alt, er lønnede for at tage sig tid til at hjælpe, og i sidste ende blot kan gå hjem, for at distancere sig fra problemerne.

Dette er selvfølgelig sat på spidsen, men mange af brugerne i Gaderummet har netop fået for meget af skiftende pædagoger, lærere, sagsbehandlere, psykologer og andre ansatte i socialektoren, som de føler aldrig vil kunne forstå eller hjælpe dem på en tilstrækkelig måde, da disse jo i sagens natur er distancerede via deres professionalitet, og aldrig vil kunne substituere et egentligt netværk. Derfor er følelsen af blot at være et nummer i køen velkendt for mange.

Når et sted som Gaderummet giver mulighed for, og fungerer på grundlag af, at brugerne deltager i aktivt i hinandens liv og kollektivet, giver det en helt ny mulighed for at lære sig selv at kende som ressourcestærk og potent, kvaliteter som mange brugere ellers ikke før har forbundet med sig selv. Muligheden for, og kravet om, at deltage aktivt i kollektivet og derved tage ansvar for sin egen og andres livssituationer, giver muligheden for at vokse som menneske og udvide sine handlemuligheder, og dermed mulighed for udvikling. Det giver muligheden for at mestre sig selv og tage kontrollen over sit eget liv.

Social mobilitet i Gaderummet

Når man kigger på brugernes livshistoriske perspektiv, er det ofte, som beskrevet tidligere, forløb ind og ud af institutioner. Det er ofte en mangeårig opbrudshistorie med få eller ingen stabile udviklingsplateauer, en rodløshed og rastløshed uden et egentligt fremtidsperspektiv. Når disse unge finder ind i Gaderumsstrukturen, bliver det ofte til et mangeårigt samspil, hvilket ikke nødvendigvis handler om fastlåsthed, men om at finde ind i en sammenhæng, hvor man udreder sig selv og sine muligheder. Dette er processer, som tager år og som ikke kan udredes i en handleplan med en på forhånd fastlagt tids-horisont.

Da Gaderummets fællesskab ofte har den brogede baggrund tilfælles, synes det at bevæge sig videre end dette fællesskab, ofte at være svært. Fællesskabets fælles plateau, som gruppens værn mod overgreb fra det etablerede samfund, fra eksperterne og de velmenende plejepersoner man gennem tiden har mødt. I tiden i Gaderummet er det dette fællesskab der omslutter og optager den enkelte, men på sigt, synes det også at kunne bringe de unge i loyalitetskonflikter, hvor det bliver svært at forhandle en anden identitet igennem, som på sigt ville bringe én ind bag "fjendens" linier:

"...jeg har lidt en drøm om at tage HF færdig og så læse Historie på universitetet. Jeg kunne godt tænke mig at smage universitetslivet, det har jeg altid villet. Jeg har både sådan en afsky overfor det, samtidig med, at jeg har en tiltrækning overfor det. Sådan noget som Oxford og sådan nogle steder der, dem kan jeg godt lide. Jeg kan godt lide stemningen i det. Og så måske bare finde de rigtige mennesker at gå rundt og diskutere med, det er det, der kunne være sjovt. Og virkelig mærke den der, ånd, der er. ...Men at være der, og så samtidig kæmpe imod de her tendenser, er jo endnu sværere. Det er virkelig som at stå på sådan en romersk kamplads ikk'. Så det kunne jeg godt, så måske en dag skriver jeg en doktorgrad i et eller andet, den uendelige historie eller et eller andet."

I det følgende skal vi derfor se nærmere på, hvordan den sociale fastlåsthed, som brugerne står i, egentlig ser ud fra deres eget perspektiv. Vi skal via brugernes forestillinger om det gode liv undersøge de låse, der blokerer for brugernes overvindelse af de forhindringer, der står i vejen for deres ønskede integration i normalsamfundet.

9. DET GODE LIV

Traditionelle institutioner har ofte en særlig normativ tilgang til deres brugere og i forlængelse heraf bestemte forestillinger om, hvad det gode liv for disse mennesker måtte være. Forestillinger der udspringer af samfundsskabte idealer for det gode liv, men som sjældent reflekterer brugernes marginaliserede livsstil og måde at leve på.

I dette projekt var vi interesserede i brugernes egne perspektiver på det gode liv i forhold til hvordan de tænker det på et fristed. Vi forestillede os, at brugernes måde at tænke det gode liv ville udspringe af deres anderledes livsstil og erfaringer, og at det ville reflekteres i interviewene, at det gode liv har andre former og måder end eksempelvis en kernefamilie eller lykken alene i egen lejlighed.

Som det vil fremgå af de udvalgte interviewcitater, tænker medforskerne for størstedelen det gode liv i meget traditionelle former. I de samme interviews redegør de for det sociale løft via fællesskabet i Gaderummet og deres glæde ved dette i andre termer, og de får ikke øje på modsigelserne.

Det gode liv bliver en fastholdelse af et perspektiv, de oftest aldrig har kendt. Det er således ikke en kropsliggjort erfaring hos dem selv, men et fjernt perspektiv, idealiseret i medier og struktureret ind som et styrende princip i velfærdsstaten. Det er en forestilling om "det gode liv", allokeret i tid og rum, hvor alternative livsformer ofte suspektgøres eller ringeagtes.

Og fordi de alternative samværsformer af kollektiv karakter ikke er direkte italesat, er de svære at få øje på. Når man ikke taler om det særlige, toner det væk som eget perspektiv og mere fastcementerede perspektiver toner frem.

Med til billedet hører også, at vi som interviewere ikke har åbnet en udtalt spørgerække angående forestillinger om "det kollektive gode liv".

Det går igen i interviewene, at medforskerne har håb og drømme for en anderledes fremtid med en anderledes livsførelse. Fælles for næsten alle er at dette håb, handler om et kvalitativt bedre og mere stabilt liv. Dette liv virker dog meget fjernt og uopnåeligt, og beskrives ofte meget diffust, således at man nærmest kan tale om *utopien om det gode liv*. Medforskerne drømmer om et ordentligt hjem, kærester, familier, uddannelse, arbejde og rejser, ligesom de fleste andre unge mennesker, men de færreste har en konkret ide om, hvorledes de kan opfylde deres drømme om disse alment menneskelige behov.

I det følgende skal vi derfor sætte særligt analysefokus på anatomien i den fastlåsthed, som projektets medforskere fortæller om, at de står i. Vi skal gå tæt på dynamikken og modsigelserne og se om vi kan

finde de idealtypiske psykosociale låse i forholdemåder og subjektpositioner, som på sigt kan bringe Gaderummets arbejde med de unge lige den tand videre, der gør, at indsatsen kan målrettes mere adækvat i retning af overskridelse af de begrænsede samfundsmæssige betingelser, som skaber social fastlåsthed og personlig afmagt for den enkelte unge.

Det farlige håb

Når vi skal sætte fokus på modsigelserne i de psykosociale låse og deres betingelsesgrundlag, som de kan udtrækkes af medforskernes forestillinger om det gode liv, må låsene opfattes som figurer, der træder frem fra en bestemt grund af betingelser. Betingelser, der handler om socialbiografiske forhold, hvor fremmedbestemthed, institutionalisering, omsorgssvigt og overgreb i langt de fleste tilfælde har dannet erfaringsgrundlag og betingelseshorisont, og som dermed har været bestemmende for de specifikke samfundsmæssige deltagelsespræmisses, som de unge orienterer sig ud fra og som de danner forhåbninger på baggrund af.

Meget tydeligt møder vi her medforskernes forhold til noget så grundlæggende som håb. Og det viser sig, at bare dét at have et håb kan stille sig som en trussel, man har lært at måtte beskytte sig imod. Gennem fordringsløshed og behovsløshed, og hvor beruselse for mange kan synes som den eneste udholdelige tilstand.

Men selv på en sådan baggrund formås det at holde døren åben for, at livet måske også kunne have noget godt at byde på for én selv. Som en af medforskerne, en mand i 30'erne, udtrykker det i første interview, hvor der snakkes om fremtidsdrømme og forhindringer:

"Det handler om at alle mennesker har en drøm, alle mennesker har tro på livet og fremtiden. Det har jeg ikke"

Senere i interviewet kommer der kød og blod på, men også en lille åbning:

"...Ja altså de første 2 år af mit liv, og så fra da jeg var en, så har jeg været væk igen, da jeg var en 7-8 år, og så har jeg været væk siden jeg var 11, fra øh hjemmefra. Indtil jeg blev 18, hvor jeg så røg i fængsel, og blev lukket ud som 25-årig. Og faktisk indtil da, har jeg fået af vide, hvad jeg skulle gøre, hvornår og hvorfor og hvordan. Så fra jeg var 25, og så til nu, det er 9 år, der har jeg skullet lære at være social, hvilket jeg aldrig har prøvet før. Det var faktisk første gang, jeg skulle prøve at være det, det var faktisk en meget ny og skræmmende oplevelse. Mit sprog er blevet meget blidere de sidste 10 år. Og jeg er blevet meget flinkere og et venligere menneske, faktisk også gladere..."

Jo, forskellen er også, at for 10 år siden der havde jeg slet ingen tro på fremtiden overhovedet. For 10 år siden kunne de lige så godt sømme lortet til, altså, jeg har det lidt sådan lige nu, men nu må de godt lige holde den lidt på klem, hvis det nu skulle være, hvis det nu skulle være. Man ved jo aldrig".

Det er en personlig udfordring at gøre sig forestillinger om det gode liv fra en position på sidelinien, udenfor de almindelige samfundsmæssige sammenhænge og erfaringsrammer. Og ofte oplever den berørte sig henvist til at danne sig forestillinger på basis af, hvad TV, magasiner, reklamer og andre kommunikationsflader præsenterer som "det gode liv".

Som beskuer har man så mulighed for, at mærke en form for emotionel afglans af, hvad man tror, nære relationer, familie eller andet betyder, og hvilke følelser man forestiller sig aktørerne på eksempelvis Tv-skærmen oplever, og som man så kan knytte sine egne håb og drømme op om:

"...det er det med at have nogle fælles referencer med nogen. Sådan stille og roligt glæde sig over nogle ting, børn der tager deres første skridt og siger" mor" eller "far" for første gang, det er altså alle de der småting ikk', det er jo sådan nogen, man godt vil vide noget om altså"

Og videre:

"Ja eller opleve, ja fordi det, man har jo læst om det, eller hørt om det, eller set det i film eller noget, men det er den der, at føle det selv, det er den der er, det er jo det man gerne vil".

Medieindustriens og velfærdsstatens strukturerede fremstilling af "det gode liv" retningsbestemmer på den måde, den udenforståendes længsel og drømme ind i en normativ kontekst, men aktiverer dermed samtidig modsigelsen mellem erfaret utilgængelighed heraf og det menneskelige grundbehov for at høre til og samstemme sin væren med andre. En modsigelse, hvis ophævelse ind i mainstream-samfundet man typisk har lidt nederlag med, og som man derfor har gode grunde til at vige tilbage fra at give sig i kast med, endsige gøre sig forestillinger om.

Erfaringen med den sociale realitets utilstrækkelige ressourcer og fraværet af reelle integrationsmuligheder i det almindelige samfundsliv, får "det gode liv" til at fremstå som ren utopi.

Formuleret ud fra ens eget erfarede perspektiv, kan de konkrete bestanddele i det gode liv formuleres som nogle få meget beskedne fordringer i materiel retning. Fordringer som nærmest må betegnes som rene basisforudsætninger for simpel reproduktion af individuel overlevelse, som hér, hvor en medforsker reflekterer på spørgsmålet: "Hvad er et godt liv for dig?"

MF: "Det er mad hver dag, tøj på kroppen, og et sted hvor det ikke blæser ind"

F: "Det er meget beskedne krav...."

MF: "Det tror jeg har noget at gøre med, at jeg er vant til mindre, og jeg er ikke vant til mere, som sådan altså, det, jeg hele mit liv har måttet nøjes med hvad der nu var...."

Selvom ovenstående figur er tydelig i en del af interviewene skal brugernes blik for nødvendigheden af, at det gode liv omfatter udvikling af selvbestemmelse, ikke underkendes, selvom det måske formuleres i negativ forstand og fra et oplevet afmægtigt ståsted.

I nedenstående eksempel kredser den forudgående snak om forbindelsen mellem det gode liv og lykken og indirekte om forholdet mellem den materielle side af det gode liv og overfor den sociale mellem-menneskelige side. Medforskeren er ikke hjemløs længere, men oplever at ensomheden og den sociale isolation hersker i det lille værelse:

MF: "...nu har jeg jo et sted og bo og et arbejde, og nu vil jeg have mig, der stod, jeg ville have en toværelses, og det vil jeg stadig (refererer til tidligere interview red.), et værelse, det er for lidt, men øhm, have sådan en toværelses, og så ligesom kunne have mig en ordentlig stue og kunne føle mig hjemme, men det gode liv, det er en illusion!"

F: „En illusion?“

MF: "Ja"

F: "Er det, at der ikke findes et godt liv, eller er det, at det er defineret på sådan en...."

MF: "Nej, men det er fordi, at jeg tror, det gode liv bliver defineret af andre, og så længe det bliver defineret af andre, kan det ikke være godt"

Det kaotiske oprør

For nogle af de udstødte unge stiller det sig som en nærliggende og subjektiv meningsfuld mulighed, at indtage det standpunkt, at "rønnebærrene er sure..." for dog at bevare en form for personlig værdighed i den udstødte og nødlidende position.

Det gælder for en del af de unge i Gaderummet, også en af medforskerne, hvor mødet med alternative ressourcestærke ungesammenhænge, fx BZ-miljøet og miljøet omkring Ungdomshuset, som de en tid har været i udkanten af, men som de ikke kan begå sig i på længere sigt, har bragt dem i kontakt med radikale politiske holdninger, som bevidst tager afstand fra "det borgerlige samfund" og "det individuelle rotteræs". Disse holdninger matcher de unges negative erfaringer med deres forsøg på at komme ind i samfundets individualiserede livsførelsesstrukturer, og de giver den unge referencerammerne for en form for selvvalgt mod-identitet, som umiddelbart frisætter ressourcer og forestillinger om en anden

og fælles fremtid og giver mulighed for en anderledes positiv selvopfattelse end den, som identiteten som magtesløs muliggør. Flere vigtige diskurser fra en sådan politisk sammenhæng er i spil i dette citat, hvor medforskeren reflekterer over spørgsmålet, om hvordan hans situation kan forandres til det bedre. Både boligpolitik, solidaritet og imperialismen i medforskerens fortolkning er involveret – efter blot et lille pip fra den individuelle matrix:

MF: "Jamen, så skulle jeg da nok have fulgt bedre med i skolen. Nogle flere boliger til folk, der kommer fra Nørrebro, så jeg kunne have fået en af dem, og folk fra Gaderummet kunne få nogle".

F: "Du kommer fra Nørrebro?"

MF: "Helt sikkert, selvom jeg først kom hertil 89 eller sådan noget. Jeg føler jeg er opvokset herinde. Alle jyderne flytter herind, i herremands lejlighederne på Nørrebro, så kan alle de indfødte blive smidt ud dér, det synes jeg er svinsk på det plan, det ville kunne gavne min situation i dag".

Men den kollektive politiske strategi som praktisk udviklingsmotor for den enkelte forudsætter også personlige og sociale kompetencer til deltagelse i kollektive planlægnings- og målsætningsprocesser og formaliserede beslutningsstrukturer, som disse kaotiske unge slet ikke magter. De har ikke udviklet den selvstyrende livsførelsesmodus, som er nødvendig for at kunne underkaste sig umiddelbart utilfredsstillende praksisser og handleforløb eller reproduktive processer, og de alternative ungesammenhænge magter ikke at tilbyde legitime perifere positioneringsmuligheder for unge med så anderledes udgangspunkter og massive læringsbehov. Det kan godt være, at man står fælles om at sige "fuck systemet", men længere rækker det fælles forslag sjældent i praksis.

"Det svære er nok det dér, jamen det er det dér med, at man ikke ved, hvad man skal. At man ikke har nogen bestemte mål dér. Det gør det hele meget sværere i hvert fald, hvis man nu vidste, hvad man vil, så var det sådan set meget nemmere... Jeg har prøvet 3 gange at tage 10. klasse, og smidt ud af de dér skoler, fordi der var for meget gang i mig dér. Jeg har ikke ret meget respekt over for skolerne dér".

De "kaotiske rebeller" stilles tilbage med nogle holdninger til det gode liv i politisk forstand, som de ikke har mulighed for at realisere som enkeltindivid, med det resultat at de handlingslammes. Modidentiteten kommer til at få en særlig modsigelsesfuld funktionalitet, hvor indsigten i betydningen af socioøkonomiske og politiske forhold for den enkeltes udvikling nærmest bliver en forhindring for individuel udvikling og integration i den eksisterende samfundsstrukturens former for reproduktion af egne livsomstændigheder.

Man fanges ind i en afmagtstilstand, hvor ens oplevede modstand mod at være en del af "normalsamfundet" kommer til at virke som en boomerang af selvfordømmelse (W.F.Haug 1981). Selvom man tager afstand fra "det forjættede land", er det alligevel i den retning ens adgang til de nødvendige samfundsmæssige ressourcer ligger. Ressourcer man er afhængig af, for at kunne fungere i samfundsmæssigt produktiv forstand.

Afmagten viser sig her, hvor der snakkes om socialbiografiske betydningsfuldheder og spørges til familiens støtte, moral og vejledning:

MF: "Jo, de ved jo godt, at det er ligesom at snakke til en dør, ikk'".

F: "De må ikke blande sig, eller?"

MF: "Jo, det må de egentlig godt, det hjælper bare ikke ret meget, så..."

F: "Hvorfor gør det ikke det?"

MF: "Det ved jeg ikke. Jeg er for rebelsk oven i mit hoved, eller jeg ved det ikke".

og videre:

F: "...er det kun dig selv, der skal tage dig sammen, eller er der også andre, der kan hjælpe dig?"

MF: "Andre kan godt hjælpe mig, men så skal de have gode talegaver, eller hvad man skal sige, det er svært, at få mig overbevist til at gøre noget, som jeg ikke rigtig gider. Det sidste, jeg gider, er egentlig at arbejde. Det bliver jeg nødt til, det kan jeg godt se. Ja, det skulle nok være én med gode talegaver i hvert fald".

At opnå noget der kan mistes

I meget højere grad end tidligere bliver unge af i dag bombarderet med forestillinger om, hvordan man skal være, for at være "rigtig" og dermed indirekte om det gode livs beskaffenhed.

Det gode liv som ung præsenteres som frihed og valgfrihed på alle hylder. Men samtidig er friheden en kravsstruktur og en tilpasningslogik i det postindustrielle samfund, hvor man som individ stilles ansvarlig for skabelsen af sig selv som anvendeligt og salgbart produkt i forhold til arbejdsmarkedets og dermed de seriøst store økonomiske interessers hastigt intensiverende behov for psykisk fleksibilitet. Man er sit eget projekt, og det kræver selvkontrol, styring og overblik, unge i dag stilles generelt med at skulle foretage overgangen fra samfundsmæssiggørelse til selvsamfundsmæssiggørelse i en kontekst, hvor en udstukket livsbane bliver uigennemskuelig at orientere sig mod, og det bliver et evigt spørgsmål for den unge, om ens valg nu er de "rigtige". Det at vælge noget til, i forhold til uddannelse og

kompetencetilegnelse, bliver ledsaget af bekymringen over alt det, man så nødvendigvis fravælger. Det kan gøre det svært at vælge, fordi et valg indsnævrer ens tilbageværende vifte af valgmuligheder.

For de unge i Gaderummet kommer der endnu en dimension ind i denne generelle ungeproblematik. De fleste har oplevet, at det ikke er dem selv, der har foretaget tilvalg og fravalg i livet. Der er blevet valgt for dem af myndigheder, pædagoger, sagsbehandlere og andre sociale hjælpeinstanser, og det har ikke bragt noget brugbart med sig for den enkelte i forhold til at finde fodfæste i samfundet.

En selvbestemt udvikling kan ikke komme i stand, når den berørte i mødet må censurere sin dagsorden i overensstemmelse med de professionelle pædagogiske planer, således at der etableres en form for dobbelt dagsorden. Vigtigt socialt og psykisk materiale må ekskluderes af kontakten, og den berørte stilles med en officiel yderside og en tavs inderside, der kan være svært at få udviklet.

Denne problematik har givet de fleste af Gaderummets brugere den erfaring, at for at have lidt medbestemmelse over eget liv, så foregår det udenfor og på afstand af de professionelle institutionelle hjælpeinstanser.

Resultatet er at de unges samfundsmæssiggørelse i høj grad, har været styret af fremmedbestemte interesser og at de mangler erfaring med at udvikle selvbestemmelse og egenstyring. Da mangler dermed de nødvendige forudsætninger for at realisere selvbestemte drømme og projekter i et selv-samfundsmæssiggørelsesperspektiv.

De sidder i en klemme, hvor det der er blevet dem tilbudt, ikke har kunnet bruges, og hvor der ikke har været noget alternativ at tilvælge, så det eneste valg har været, at sige Nej! Samtidig er de udsat for det samme bombardement som alle andre unge, hvad angår det gode livs tilsyneladende uendelige valgmuligheder.

Denne modsigelse i håbet om det gode liv stiller sig særligt for de lidt yngre medforskere i undersøgelsen, sådan at de godt tør håbe og drømme ligesom alle andre unge, men de viger tilbage for, at forsøge at realisere en drøm.

Når de fortæller om deres drømme om fremtiden, kan det se ud som om, de besøger en forestillet verden af muligheder, hvis eksistens beskyttes ved netop at forblive en forestilling. For tænk, hvis det nu viser sig, at drømmen ikke står distancen i mødet med virkeligheden. Så kan den mistes uigenkaldeligt. Så er det bedre, ikke have noget at miste.

Som her, hvor en ung kvinde i 20'erne fortæller om, ikke at turde. Forud har interviewet kredset om fremtidsdrømme i forhold til uddannelse og arbejde, som medforskeren godt kan formulere sig om, men da interviewer spørger ind til realiseringen, bliver denne særlige modsigelse i det farlige håb aktiv:

MF: "...nok også det der med at turde, at turde tage en uddannelse, turde og lave nogle penge, lave forandringer i mit liv, tror jeg nok, jeg har meget svært ved at forandres, gå i mod forandringer...og jeg har ikke turde at tage hoppet i, du ved, at nu har jeg gået i det så lang tid, og nu skulle jeg prøve noget nyt, og det havde jeg ligesom ikke vænnet mig til, at det skulle jeg så også"

F: "Er det fordi, du tror, at det ikke lykkes og du ikke vil blive skuffet?"

MF: "Ja, jeg er meget, i princippet, enorm meget stræber altså, men er bange for at stræbe for og så at tabe, skal vi sige det på den måde"

F: "Så hellere lade være end at forsøge?"

MF: "Ja, altså, jeg tager f.eks. sådan nogle skod-jobs, fordi at, nå men, jeg har ikke noget at miste, hvis jeg bliver fyret i morgen, så kan jeg sige: "Rend mig i røven, jeg er ligeglad, fuldstændig". Hvor, at hvis jeg tog et job, jeg måske muligvis ville holde meget af og fik det, og så ikke lever op til det, som de gerne vil have, jeg lever op til, og så bliver fyret eller øh, du ved, så ville det nok være rigtig hårdt eller sådan, jeg ved ikke, hvordan jeg skal forvente at jeg ville reagere, fordi jeg ikke har turdet det endnu, hvis man kan sige det på den måde, så jeg har også en masse ting eller sådan noget, som gør, at jeg ikke tør at tage et skridt, men øh, ja og jeg har hele tiden gået og ventet på, at nu gør jeg det, nu gør jeg det... jeg er 24 år og jeg er bange for, at jeg ikke tør, på et eller andet tidspunkt går det vel..."

Forestillingen om de optimale betingelser

Samme modsigelse optræder også i en anden figur i interviewmaterialet, hvor det forhindrende ikke primært tillægges én selv, men omstændighederne. Forestillingen om, at hvis bare de rette betingelser er til stede, så kan man realisere sin drøm, forandre sit liv, springe ud i det nye.

Men i den udstrækning at de rette betingelser bliver det samme som de "perfekte betingelser", betingelser der skal til "for at" kunne handle, så etableres der en illusion om de "optimale betingelser", der låser. For i underskud, i afmagt, er ingen betingelser perfekte og intet er optimalt.

Dette har vist sig at være en meget fastlåsende dynamik, og ved nærmere undersøgelse et egentligt paradoks, hvor den anden pol til de "rette" betingelser er, at man "bare må tage sig sammen". Samlet refereres der til en tilsyneladende umulighed på de eksisterende præmisser, altså til et *afmagtspostulat*, hvor man kastes frem og tilbage mellem to umuligheder, og hvor løsningen ligger i området af ikke-

eksistens - den er udenfor rækkevidde af såvel tanke som følelse. Ved afmagtspostulater slås paradoksløsning¹⁴ an (se Witt-Hansen 1963, 1973 og 1985, s.321f). Ophævelsen af afmagt er derfor skabelsen af de rette praktiske betingelser og personlige forudsætninger for at en paradoksløsning kan aftegne sig og blive grebet. Der skal med andre ord gribes efter dybere modsigelser i det eksisterende end hidtil gjort.

Denne dynamik træder specielt tydeligt frem for en af medforskerne i projektet, en mand omkring de 30 år, hvor interviewene indeholder masser af drømme, planer, ønsker og muligheder og lige så mange og lange forklaringer på, hvorfor dette eller hint ikke kan lade sig gøre, for der mangler altid lige noget. Dette fortælles i en vekselvirkning med den anden pol, om at tage sig sammen.

MF: "Så hvis man begynder at bore i sig selv på samme måde, så kræver det nogle helt andre ting. Så er det lige pludselig mit eget ansvar jeg skal have fat i. Du skal tage dig sammen. Du skal gøre det, og så videre dér. Og så er det, at det gør ondt, jo. Så kommer mine drømme op og så videre."

F: "Hvad er det for drømme, du har?"

MF: "Jeg har min plan A, plan B, plan C tror jeg (griner). For at være realistisk"

F: "Hvis vi tager plan A først?"

MF: "Så tror jeg gerne, at jeg vil skrive og studere....Jeg kunne godt tænke mig at lave en Internet café, men i det hele taget vil jeg gerne skrive. Og skrive Science Fiction. Det har jeg gjort i 16 år"

F: "Er det plan A?"

MF: "Det har det været. Plan A har også været at være Biolog, det har jeg så droppet og vil gerne lave projekter....."

F: "Hvad skulle der til for, at du kunne realisere den her drøm om at skrive Science Fiction?"

MF: "Et ordentligt hjem"

F: "Et ordentligt hjem?"

MF: "Og, jeg vil også sige, at jeg selvfølgelig ville leve 100% af det, før jeg kunne klare det. Jeg ville måske også senere kunne finde ud af at skrive noget, der havde noget relation til Science Fiction; spil manuskript og så videre. Så til at starte med vil jeg selvfølgelig gerne have et indhold i livet, så jeg har en god platform".

---

¹⁴ For Witt-Hansen går paradoksløsning – løsning af et afmagtspostulat – gennem udvidelse af rummet for løsning og samtidig begrebssætten af det i det udvidede rum, der lader afmagtsforholdet ophæve gennem den nye form, der praktisk lader sig udvikle hermed. For nærmere om paradoksløsning indenfor psykologiens genstand, se artikel fra Gaderummet's hjemmeside: http://www.gaderummet.dk/regnbuen_html/Bevidst_sanselig_virksomhed.htm - [Toc534008182](#)

Det er nødvendigt med et indhold i livet, før man kan handle på indholdet i livet, og det er nødvendigt at kunne leve af at være forfatter før man kan gå i gang med at blive forfatter. Så mens man venter i afmagt på de perfekte betingelser, på illusionen, er man henvist til at trække sig selv ved hårrødderne op af kviksandet;

"Ja, selvdisciplin den er svær. For det er jo også selvfølgelig mig selv, at jeg skal tænke på samtidigt. Jeg ved da godt, altså, jeg kunne da godt for de penge jeg har hver måned få mig en ordentlig tilværelse. Det er det at få nosset mig selv til bare at gå ned i Netto og få købt godt ind til frokost, ikk".

Opsamlende

Medforskerne har alle oplevet Gaderummet som et sted, hvor fællesskabet er en bærende kraft i forandringen af den enkeltes liv. Hvor det at lære at bede om hjælp til egen udvikling, gradvist er vokset frem gennem deres voksende deltagelse i den kollektive proces i Gaderummet. Selvom der peges på disse aspekter og kropsliggjorte erfaringer som centrale for overvindelsen af den enkeltes marginalisering, er det ikke det kollektive, der udgør plateauet for tanker om det gode liv.

I forestillingerne om det gode liv retter medforskerne sig mod idealer udenfor deres egen erfaringsverden og ekskluderer deres egne erfaringer med den kollektivitet, som de samtidig fortæller, har været omdrejningspunkt for deres egen udvikling. Brugere forestiller sig hovedsagligt et udviklingsperspektiv, der ikke er en organisk videreudvikling af deres eget erfaringsgrundlag, som dermed giver et særligt brud i tænkningen, og som dermed er svært at bruge handleanvisende.

I stedet tages afsættet i de individuelle løsninger, hvor man henvises til, at skulle sikre sin egen lille eksistens "ude i den store verden". Kollektivet som betingelsesstruktur synes umulig i den nuværende socialliberale samfundsstruktur, hvor individuelle tilgange og opsplittede problemløsninger er det styrende, strukturerende princip. Og her må man i al stilfærdighed medgive brugerne en realisme i en tid, hvor nærmest alle alternative kollektive ordninger, steder og fristeder enten er nedlagt, lukket eller truet med lukning.

Som Gaderumsmedarbejdere mærker vi denne realitet i vores psykologiske og sociale sagsarbejde, Vi har ikke mulighed for at sluse brugerne videre til for eksempel ungdomskollektiver eller andre boformer hvor en overindividuel praksis, der kan bære den enkelte igennem, kan konsolideres og videreudvikles. I bedste fald kan der tilvejebringes et værelse eller en lille lejlighed, og man havner i en utilstrækkelig social situation, hvor ens skrøbelige forankring i det omgivende samfund og manglende økonomi ikke giver mulighed for socialt samvær med venner eller deltagelse i almindelige ungeaktivi-

teter og fritidsfornøjelser. Dermed fastholdes også den unges sociale isolation som fattig, og det bliver en nærmest umulig opgave for den unge, at etablere en bæredygtig livsførelse og integrere sig i de samfundsmæssige uddannelses- og arbejdsstrukturer. Finder der ikke en løsning – og de unge vægrer sig mod en medicinsk behandling, som for dem fører til placering på en støttet institution, hvor de bare er placeret i inaktivitet – betyder det bare at mange af de unge alligevel havner her, men så efter endnu en årrække, hvor de har været igennem fængsler, psykiatriske indlæggelser med mere. Samfundsøkonomisk dyrt og personligt ikke at gå efter som det mulige og gode liv.

10. PERSPEKTIVERING

Projektets overordnede mål var at belyse fænomenet "social fastlåsthed" blandt marginaliserede unge, og herved bidrage til videreudvikling af metoder og strukturer i arbejdet med marginaliserede unge. Vi har gennem analysen fundet frem til og diskuteret nogle af de centrale sociale låse, som mange af de unge, der kommer til Gaderummet kæmper med.

Gennem projektet har vi beskæftiget os med temaer vedrørende social fastlåsthed, som vi allerede før projektet har været optaget af. Disse temaer er med projektet blevet kvalificeret, og er allerede her før projektets afslutning, blevet en del af Gaderummets viden og integreret i den daglige praksis. Samtidig er nye problemstillinger trådt frem, som har belyst nogle af de sociale låse, Gaderummet har svært ved, at støtte de unge i at overvinde.

Derfor er det gennem projektet blevet tydeligere for os, hvordan Gaderummets anderledes tilgang, til de unge kan nogle ting, samtidig skaber nye overraskende problemstillinger af faglig og politisk art og karakter, men samtidig er de begrænsninger, der ligger i denne tilgang, også blevet tydeligere.

Som beskrevet gennem projektet er en af Gaderummet åbenlyse styrker, at Gaderummet netop kan rumme hele den unge. Den åbne dør, den frie tilgang, slår den enkelte an som "personligheden for sit liv", selvfølgelig under sine betingelser, men ikke bare som ventelisteaktør. Den holistiske behandling af mennesker er noget, der tages op i mange behandlingsregi i dagens Danmark. Det er dog de færreste, der formår dette i praksis. Ofte mødes den unge ud fra, hvad man kan tilbyde i den aktuelle behandling og mødes derfor også ud fra en specifik problemstilling. Herved har man defineret den unges problem på forhånd, ved at placere ham/hende i den rette sammenhæng, og derfor reduceres den unge ofte til misbruger, psykisk syg, kriminel, boligløs, arbejdsløs osv. Andre aspekter af den unges liv kan muligvis rummes, men altid i lyset af den i forvejen definerede primære problemstilling. Den unge kan altså ikke her, få lov til selv at indkredse og definere sine problemer udenfor den allerede fastlagte ramme. Derfor befinder den unge sig ofte i en situation, hvor han/hun kæmper mod velmenende skjulte dagsordner.

Modsat kan den unge i Gaderummet selv indkredse relevante problemstillinger og kan derfor selv være medskabere af sagen, der skal være i fokus i behandlingsarbejdet. Problemstillingen vokser ofte i omfang sammen med den unges udvikling, hvad der begynder defineret som fx et boligproblem udfolder sig ofte til bredere sociale problemstillinger. Problemerne ses ikke som isolerede størrelser, men relate-

res fortsat til hele den unges liv med fortidens erfaringer, nutidens handlerum og betingelser samt fremtidens muligheder. Hvad der er afgørende, er at den unge ikke hægtes af pga. fastlagte eller hurtigere velmenende løsninger.

På den anden side er Gaderummet langtfra holdningsløst. Den unge står ikke alene i problembestemmelsen. Der kan opstå uenighed om problembestemmelsen ofte ud fra et kortsigtet kontra langsigtet perspektiv. Når disse situationer opstår gøres de modstridende interesser åbne, og der er fortsat ingen skjulte dagsordner. Under en sådan åben konflikt har ingen patent på sandheden, men fællesskabet inviteres med til at diskutere den aktuelle konflikt. Den unge kan her stå i et social pres til at godtage en problemforståelse han/hun er uenig i, hvilket medfører at den unge og Gaderummets veje skilles. Et eksempel på dette kunne være, at den unge ikke ønsker at komme ud af sit stofmisbrug. Det skal dog tilføjes, at det er sjældent, at konflikterne mellem Gaderummet og den unge ender her.

Gaderummets rummelighed har også den umiddelbare betydning, at den unge kan komme som helt menneske. Den unge skal ikke først kvalificere sig til hjælp og mødes altså ikke af en kravstruktur, hvor rammerne for den unges udvikling er fastlagt på forhånd. Rummelighedsprincippet gør, at man ikke henvises videre, blot fordi man har en diagnose eller en stofproblematik. Gaderummet kan i princippet rumme alle de forskellige problemstillinger den unge måtte stå i, blot den unge er indstillet på udvikling. Udviklingen er ikke et umiddelbart krav den unge mødes med i Gaderummet. Mens nogle unge kommer med akutte problemer, som de skal have hjælp til at arbejde på, har andre brug for en periode med ro fra udviklingskrav, hvis det ikke skader kollektivet, for på sigt at arbejde på sin sag. Det betyder fx, at den unge med en stofproblematik kan bruge Gaderummet til på lige fod med andre ved at arbejde med sine problemstillinger, hvis den unge er villig til at arbejde på at blive clean. Men derimod kan den unge med misbrugsproblematik, ikke kan bruge Gaderummet som opbevaringssted for at køre videre i en perspektivløs tilværelse med fortsat stofmisbrug.

Gaderummets rummelighed er noget af det, der fremhæves som noget afgørende og unik for Gaderummet af stort set alle medforskerne. Gaderummets rummelighed er dog ikke kun centralt for de aktuelle medforskere i projektet. Hvis man taler med de unge i Gaderummet, vil rummeligheden ofte blive fremhævet som helt central i deres oplevelse af Gaderummet. Om det beskrives som, at føle sig rigtig forstået for første gang, eller have fundet et sted, hvor jeg helt kan være mig selv, giver utryk for en gennemgående oplevelse af at kunne være en del af noget større, der accepterer en som hel person – en

sammenhæng, hvor man ikke er marginal, men inviteres med som deltager. Gaderummet er altså ikke blot en behandlingsinstitution, hvor man kommer for at få psykologsamtaler, hjælp til at få udredet sin sociale sag, det er samtidig et kollektiv, hvor den unge på egne præmisser kan deltage. Det er et kollektiv, hvor der er professionel hjælp at hente, men som styres i fællesskabet med de unge. Det er de unge, der har en hverdag med konflikter og problematikker, som de sammen skal håndtere. Samtidig er det den trygge base og det netværk, som mange af de unge for første gang oplever i Gaderummet.

Vigtigheden af Gaderummets rummelighed blev meget tydeligt på turen til Bornholm, hvor der, som beskrevet i procesbeskrivelsen, opstod meget store konflikter mellem de to huse. Konflikterne blev italesat af det ene hus kaldet "galehuset", som det ikke at blive inviteret med, at blive holdt udenfor og ikke at være god nok – alt sammen udtryk for at blive ekskluderet fra den sammenhæng, som man tidligere altid har været legitim deltager i. Dvs. at der faktisk blev skabt en situation, hvor marginaliserede unge oplevede sig som marginaliserede fra det kollektiv, som de tidligere havde oplevet sig som del af. Mange faktorer spillede ind på konflikten mellem de to huse på turen til Bornholm, men det blev tydeligt både under turen og i de efterfølgende diskussioner om turen, at der var en meget klar oplevelse af, at være marginaliseret i en Gaderumssammenhæng, hvilket medførte en meget voldsom reaktion fra nogle af de unge.

Turen til Bornholm giver os ikke blot erfaring til fremtidige Gaderumsture, men viser os også, hvor centralt det er, for de unge, at have en kollektiv sammenhæng at deltage legitimt i, og hvilken eksplosion man skaber ved at udelukke de unge fra de fællesskaber, så de oplever sig selv, som ekskluderet fra legal deltagelse i deres sociale sammenhænge.

Men Gaderummet, som kollektivet, er og vil mere end rummelighedens umiddelbare accept af den unge som helt menneske – det er samtidig en aktiv handlesammenhæng. I praksis skabes denne aktive handlesammenhæng gennem Gaderummets struktur, hvor huset søges gjort til et organisk sted, en fælleshed og enhed af *arbejdsplads-fritid-aktivitet-udvidethjem*, hvilket kan anskues som en art vertikalt strukturerende akse¹⁵. Det er i brydningerne i huset mellem de enkelte funktionsaspekter, dimensioner og niveauer – som typisk ellers holdes adskilt i tid, rum, betydning og funktion – der giver anledning til husets særlige dynamik – her viser brudfladerne sig åbenlyst, for alle, hele tiden - som på den anden side gennem kollektivet søges gjort konstruktive for videre handlen, ombygninger og udvikling, for den

---

¹⁵ Den horisontalt strukturerende akse er som tidligere beskrevet s.13: et terapeutisk kollektiv, en kammeratskabsgruppe, et refugium, et udvidet hjem, et informationssted, et anerkendelses/identitetsskabende sted og et aktivitets-/lærested.

enkelte og for husets videre færd - også i forhold til de altid udfordrende omgivelser. Det er dog ikke altid lige muligt at få enderne til at mødes.

Dvs. at man herved ikke kun møder en fragmenteret hverdag, som man selv skal samle, men tilbydes en handlesammenhæng, hvor man kan og skal forholde sig til de forskellige aspekter af huset. Som allerede beskrevet i kapitlet, om at hjælpe andre, er det et fællesskab, der kan løfte den enkelte i hans/hendes problemstillinger. Man står ikke alene, men andre kan tænke med og hjælpe den enkelte, det være sig ansatte, frivillige som andre unge.

Paradoksalt nok er det Gaderummets rummelighed, der kan virke fastlåsende for den enkelte unges udvikling. En af medforskerne beskriver Gaderummet, som "*en øde ø*" isoleret fra resten af samfundet. Når den unge har fundet en længe søgt tryk base, kan det være svært at forlade den igen. Vi er i vores projektmøder blevet ved at vende tilbage til denne diskussion, som er Gaderummets uløselige problem, nemlig hvad har de unge at bevæge sig videre til fra Gaderummet.

Som allerede beskrevet tidligere, er vejen væk fra Gaderummet næsten altid til en individuel livsførelse, som mange af de unge ikke kan, eller simpelthen ikke ønsker. De bliver ofte mødt af en social isolation eller fællesskaber, hvor normalitetsbegrebet er indsnævret i en sådan grad, at de endnu engang står alene i en marginal position i sammenhænge, der ikke formår at få øje på de unge. Nogle af de unge, der påbegynder uddannelse i Gaderummet, kommer tilbage fra skolen, som den eneste, der ikke blev valgt ind i en gruppe, med skrammer fra konflikter med de andre elever eller med en officiel advarsel fra den aktuelle skole grundet fravær eller problematisk adfærd. Efter et sådan nederlag i erfaringen med samfundet udenfor og de knubs der følger med, kan det være fristende at gemme sig væk i Gaderummet - for til sidst at gro fast.

Det skal dog tilføjes, at Gaderummet også møder uddannelsesinstitutioner, der går langt for at rumme den unge - og det ofte med succes. Desværre er der langt mellem disse institutioner, da tendensen er en personificeret problemforståelse, hvor løsningen ofte bliver et indgreb, der fjerner det brodne kar.

På trods af den manglende rummelighed, som vi møder i mange uddannelsesinstitutioner, lykkes det faktisk flere end tidligere at påbegynde og afslutte et uddannelsesforløb, mens de bor i Gaderummet. Årsagen heri ligger i de muligheder, som flytningen til større lokaler har givet Gaderummet. For det første findes der muligheden for at få en soveplads i mere rolige omgivelser, og herved ikke være så sårbar, i forhold til at få sin nattesøvn. For det andet er der mulighed for at finde sig et stille hjørne at

trække sig tilbage til og lave lektier. Eftersom der er flere på en gang der læser, kan der blive skabt en form for studiekultur, hvor man har visse privilegier.

På det boligmæssige område kan det være vanskeligt for den unge, at bevæge sig væk fra Gaderummet. Her er vejen ind på boligmarkedet besværliggjort af en begrænset økonomi og det manglende netværk. Mange af de unge kommer væk fra Gaderummet ved at få tildelt en lejlighed gennem syvende kontor i Københavns kommune. Mens nogle kan klare sig i egen lejlighed bukker andre under for den sociale isolation, den økonomisk uløselige situation når man sidder i en lejlighed på en kontanthjælp, når man ikke har et netværk til økonomisk at støtte op. Mange oplever at den længe ønskede lejlighed, bliver et uoverskueligt projekt, hvor brevsprækken bliver en dør for fortidens problemer og gamle regninger vælter ind. Samtidig skal man håndtere, en hverdag med elregninger, indkøb osv. man ofte ingen tidligere erfaringer har med, som af andre tages for givet.

Mange af de unge er ikke parate til en sådan omvæltning, de ender på gaden og kommer dermed ofte tilbage til Gaderummet igen. Den unge står her mellem to poler Gaderummet på den ene side, der tilbyder et kollektiv, men er begrænset i sine fysiske muligheder og rammer, mens der på den anden side er den individuelle løsning om egen lejlighed. Som allerede beskrevet, mangler der noget i midten, hvor den unge bevæger sig fra sin marginale samfundsposition ind i en anden form for kollektiv, der stadig kan rumme den enkelte unge.

De kollektive sammenhænge, der eksisterer som muligheder i dag, er enten etablerede private kollektiver, som sætter høje krav til den enkelte unge inden for en snævert defineret ramme, kollegiesammenhænge, hvor den unges boligsituation kræver en stabil og varig tilknytning til uddannelsessystemet eller psykiatriske bofællesskaber. Der er så at sige ikke nogle alternative kollektive sammenhænge, at rykke videre til, for de unge der ikke har en diagnose, ikke har den stabile tilknytning til uddannelsessystemet eller ikke kan rummes i veletablerede private kollektiver.

Drømmene og ideerne i Gaderummet er, at sådanne fællesskaber kunne tage sit udgangspunkt i Gaderummet, for så at rykke ud, som små kollektiver. I praksis er det dog svært at forestille sig, grundet Gaderummets begrænsede ressourcer og manglende indflydelse på og adgang til boligmarkedet.

Et andet område, hvor Gaderummet som kollektiv kan virke fastlåsende for de unge, er den loyalitetskonflikt, som de møder gennem deres egen udvikling. Denne konflikt, som løbende, er blevet beskrevet

vet, har været meget central gennem hele projektet, da det er en af de ting medforskerne såvel som de unge i Gaderummet, generelt peger på kan være særlig problematisk.

Den unge har i Gaderummet deltaget i et fællesskab, hvor udgangspunktet for fællesskabet var at finde sig i en marginal position i samfundet, man var altså **sammen** udelukket fra sociale sammenhænge. Den enkelte unges udvikling fører ofte til arbejde eller uddannelse, man bliver hermed en del af en sammenhæng, som man før var udelukket fra.

Den verden man bliver del af, kan tage afstand fra, hvor man kommer fra. Samtidig bliver den verden man kommer fra mere fjern, man er ikke på samme måde længere del af det marginale fællesskab. Nogle af de unge beskriver dette som oplevelsen af at forråde kollektivet, og en stor usikkerhed for at blive opfattet, som en der føler sig frelst, mere værd eller bedre. Dvs. at den sociale mobilitet kan blive angstprovokerende i sig selv.

Hvordan den enkelte unge løser denne loyalitetskonflikt er meget forskelligt. Mens få kapper alle bånd til Gaderummet, formår de fleste at finde en måde at kombinere de to verdener. Man oplever ofte at man har noget at bidrage Gaderummet med udefra - lige fra dekorationer på vægge til vedligeholdelse af den gamle gaderumsånd. Tilknytningen til Gaderummet aftager ofte over tid, men er samtidig det netværk mange af de unge kan søge tilbage til, når der er brug for en eller form for støtte eller et socialt fællesskab. Denne fortsatte tilknytning til Gaderummet virker som en stor ressource for stedet. De gamle gaderumsfolk er ikke blot et konkret billede på, at det kan lykkes, at komme videre, men også en ressource, ved at de kan tænke med på problemstillinger. De er så at sige del af gaderummets cirkularitet, hvor de samme konflikter og problematikker opstår igen og igen med de nye unge, der kommer til Gaderummet. Som tidligere beskrevet varetager de et stort ansvar, når de nye legitime perifere deltage-re skal indgå i Gaderumskollektivet. Som gæster i ny og næ bliver de en slags uundværlige konsulenter og kommentatorer på Gaderummets aktuelle tilstand – i hvert fald i forhold til de faktisk forefundne og sanseligt forhold og alligevel meget mere.

Afsluttende er Gaderummet et unikt sted, der kan hjælpe de unge til at overvinde væsentlige sociale låse, hvor andre systemer ofte har spillet fallit. På den anden side mangler der, i samfundet noget, til at gribe den unge, når han/hun er klar til at forlade Gaderummet.

11. LITTERATURLISTE

Litteratur:

Dreier, Ole. (1999): *Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster*, i Nielsen, Klaus & Kvale, Steinar; *Mesterlære*, Hans Reitzels Forlag, København.

Dreier, O. (2002): *Psykosocial behandling*.
2. udgave. København: Dansk psykologisk forlag.

Dreier, O. (2004): *Kritisk psykologi*. I: Bjerg, J.(Eds.) Gads Psykologiske Leksikon.
København: Gads forlag.

Forchhammer, H. (2001) : *Interview som handlesammenhæng*
Nordiske Udkast 2001. Nr. 1

Hadden, S.C. & Lester, M. (1994): *Grounded Theory Methodology as a resource for doing ethnomethodology* i : Glaser, B. G. : *More Grounded Theory Methodology – A Reader*. Sociology Press

Haug, Wolfgang Fritz (1981): *Strukturel Hegemonie*
Das Argument nr.129.

Holskamp, Klaus (1983): *Grundlegung der Psychologie*.
Campus

Holzcamp, K. (1983): *Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik*. Oversat fra: Braun et al.: *Karl Marx und die Wissenschaft vom Individuum*. Marburg.

Holzcamp, K. (1995): *Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept*.
Nordisk Udkast. 26 (2).

Holzcamp-Osterkamp, U. (1978): *Erkendelse, emotion og handleevne*. I: Dreier, O. (Eds.) *Den kritiske psykologi*.
København: Rhodos 1979.

Højrup, T. (1996): *Omkring Livsformsanalysens udvikling*
Museum Tusulanums Forlag

Jensen, T. B. (1992) : *Forklaringsantagelser og generering af viden*
Udkast nr.1/1992

Kvale, S. (1997): *Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*
Hans Reitzels Forlag

Lave, J. & Wenger, E. (1991udg.2003): *Situeret læring og andre tekster*
Hans Reitzels Forlag

Obel, L. (2006): *Opgave om Gaderummet*, Projekt opgave i antropologi, Århus Universitet,
<http://www.gaderummet.dk/a%20Dokumenter/Gaderummet%20En%20uge%20i%20en%20antropologistuderendes%20liv.htm>

Osterkamp, U. (2000) *Livsførelse som subjektvidenskabelig problematik*.
Nordiske Udkast 2000

Tolman, (1994): *Psychology, society, and subjectivity: An introduction to German critical psychology*.
London: Routledge.

Witt-Hansen (1963): *Om generalisation og generalisationsproblemer i de matematiske og historiske videnskaber*, København.

Witt-Hansen (1973): *Historisk materialisme*
Berlingske Leksikon.

Witt-Hansen (1985): *Videnskabernes historie i det 20. århundred*,
Gyldendal.

Oplysninger fra Sundhedsstyrelsens hjemmeside:

Lov om euforiserende stoffer - Lovbekendtgørelse 1969-07-21 nr. 391 om euforiserende stoffer:
<http://147.29.40.90/DELFIN/HTML/A1969/0039129.htm>

Narkotikasituationen i Danmark 2005: Årsrapport til det europæiske overvågningscenter for narkotika og narkotikamisbrug, EMCDDA: <http://www.sst.dk/Udgivelsesdatabasen.aspx?lang=da>

Udklip fra statsministerens åbningstale:
<http://www.digiclass.dk/kursus/sikkerhed/AabningstaleFT2002.doc>

Egne referencer: Gaderummet-Regnbuens hjemmeside:

www.gaderummet.dk